

02/2015

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTEJA

Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista

Mikko Kautto ja Ismo Risku (toim.)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

02/2015

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista

Mikko Kautto ja Ismo Risku (toim.)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Telephone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere 2015

ISBN 978-951-691-215-1 (nid.)

ISBN 978-951-691-216-8 (PDF)

ISSN-L 1238-5948

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkajulkaisu)

SAATE

Vuoden 2017 eläkeuudistusta on luonnehdittu vuosikymmenen sosiaalipoliittiseksi uudistukseksi. Uudistuksen keskeinen tarkoitus on myöhentää eläkkeelle siirtymistä ja näin parantaa sekä työeläkejärjestelmän että julkisen talouden rahoituksellista kestävyyttä. Merkittävää uudistuksesta päätettäessä on hyvä olla etukäteisarvioita. Saavutetaanko tavoitteet? Mitä muita seurauksia muutoksilla on? Tämä raportti on Eläketurvakeskuksen asiantuntijapanos uudistuksen sisällöstä ja vaikutuksista käytävään keskusteluun. Raportti on tarkoitettu kaikille aiheesta kiinnostuneille ja erityisesti päätöksentekijöiden tueksi.

Raportissa esitetyt vaikutusarviot ovat syntyneet Eläketurvakeskuksen asiantuntijoiden yhteistyönä. PTS-laskelmien tuottamiseen ovat osallistuneet Kaarlo Reipas, Ismo Risku, Mikko Sankala ja Hannu Sihvonen. ELSI-mallilla tehtyjen laskelmien vaatimaan työhön ovat osallistuneet Heikki Tikanmäki, Janne Salonen ja Hannu Sihvonen. Esimerkkilaskelmien tekemiseen ovat osallistuneet Marjukka Hietaniemi, Juha Knuuti ja Suvi Ritola. Mikko Kautto ja Ismo Risku kirjoittivat johdantoluvun ja toimittivat julkaisun. Kuviot on tehnyt Heidi Nyman. Taulukot ja taittotyön teki Suvi Pohjoisaho. Katri Saarteinen suunnitteli kannet. Kiitokset kaikille hyvästä yhteistyöstä.

Mikko Kautto

Johtaja, Eläketurvakeskus

ABSTRAKTI

Raportissa esitetään Eläketurvakeskuksen arvioita vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevan sopimuksen vaikutuksista. Arviot on tehty uudistuksen sisällöstä saatavilla olevan tiedon pohjalta.

Vaikutusarviot perustuvat pääsääntöisesti Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskentamallilla (PTS) saatuihin tuloksiin. Eläketurvakeskuksen laskentamallilla on arvioitu erityisesti eläkkeelle siirtymisen, eläkemenojen, eläkemaksujen ja keskieläkkeiden kehitystä. Kokonaisvaikutusten ohella tulokset esitetään osin eläkelakikohtaisesti. PTS-mallilla on arvioitu myös eräiden uudistussopimukseen sisältyvien elementtien vaikutusta erityisesti työeläkemenoihin ja toisaalta eri sukupolville. Raportti sisältää myös herkkyyyslaskelmia perusrasta poikkeavan kehityksen oloissa. Vaikutusten arvioinnin kannalta kiinnostavia ovat erityisesti erilaisen kuolevuuden ja eläkealkavuuden skenaariot. Raportissa on arvioitu uudistusta myös pysyvästi heikomman talouskehityksen oloissa.

Vaikutusarviossa on esitetty myös tarkempia ja yksityiskohtaisempia arvioita muutosten vaikutuksista eri sukupuolille, koulutustasoille ja sukupolville. Näihin kysymyksiin on haettu vastauksia Eläketurvakeskuksen eläke- ja ansiorekistereistä saatujen tietojen ja Eläketurvakeskuksessa kehitetyn niin sanotun ELSI-mikrosimulointimallin avulla. ELSI-mallilla saaduista tuloksista raportoidaan työuran pituudessa ja eläkeajassa tapahtuvia muutoksia. ELSI-mallilla on tarkasteltu myös eläkkeiden tason ja jakautumisen kehitystä.

Vaikutusarvioon sisältyy esimerkkilaskelmia tulevien eläkkeiden tasosta. Esimerkkilaskelmissa arvioidaan kuvitteellisen henkilön eläketasoa ja eläkkeen korvaustasoa tietyn työuran ja palkkatason vallitessa. Esimerkkilaskelmia esitetään eri eläkelajeille ja eri sukupolville sekä nykyisen että uudistussopimuksessa kaavailun eläkkeen määräytymisen oloissa.

ABSTRACT

This report presents assessments made at the Finnish Centre for Pensions of the consequences of the 2017 pension reform agreement. The assessments have been made based on information on the content of the reform available at the time of making the assessments.

The consequence assessments of this report are based mainly on the results of the long-term projection model (LTP) of the Finnish Centre for Pensions. The LTP model has been used to assess, in particular, the average effective retirement age as well as how pension expenditure, pension contributions and average pensions will develop. The results are presented in terms of overall consequences and, partly, per pension act. Furthermore, the LTP model has been used to assess how the most significant elements in the reform agreement will affect earnings-related pension expenditure, on the one hand, and different generations, on the other. In addition to baselines, the report also includes sensitivity analyses of divergent development scenarios. In terms of assessing the consequences of the reform, different scenarios of mortality and retirement rates, and economic development are of particular interest.

The report also provides more precise and detailed assessments of how the changes to pension rules will affect men and women, different educational levels and generations. Answers to these questions have been sought from the data in the pension and earnings registers of the Finnish Centre for Pensions and through the so-called ELSI microsimulation model developed at the Finnish Centre for Pensions. The reports on changes in the length of working lives and time spent in retirement are based on the results achieved by using the ELSI model. The ELSI model has also been used to review the development of the level and distribution of pensions.

The analysis includes example calculations of the level of future pensions. The calculations are assessments of the pension level and the pension replacement rate of an imaginary individual with a given working life and at a certain wage level. There are example calculations for different pension types and different generations, both under the current rules and the rules included in the pension reform agreement concerning how pensions are and will be determined.

TIIVISTELMÄ

Vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevassa sopimuksessa vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee 1955 syntyneistä lähtien asteittain kolmen kuukauden vuosivauhtia vuoteen 2027 asti. Vuonna 1965 syntyneistä lähtien vanhuuseläkkeen alaikäraja sidotaan elinajanodotteeseen. Vanhuuseläkeikä nousee siten, että laskennallisen työuran (aika 18 vuodesta alimpaan vanhuuseläkeikään) ja eläkeikäisen elinajan odotteen suhde pysyy vakaana. Esimerkiksi vuonna 1970 syntyneille ikäraja on ennusteen mukaan 65 vuotta ja 11 kuukautta, 1995 syntyneille 68 vuotta ja 1 kuukausi.

Uudistuksen myötä työeläkettä alkaa karttua 17 vuoden iästä lähtien 1,5 prosenttia vuosiansiosta ilman työntekijän työeläkevakuutusmaksun vähentämistä eläkettä kartuttavasta ansiosta. Eläkettä karttuu kuitenkin 1,7 prosenttia vuoden 2025 loppuun asti 53–62-vuotiaana. Jos eläkkeen ottamista lykätään yli alimman vanhuuseläkeiän, eläkkeeseen lasketaan 0,4 prosentin lykkäyskorotus jokaiselta lykätyltä kuukaudelta.

Elinaikakertoimen laskentatapa muuttuu siinä vaiheessa kun eläkeikä sidotaan elinajan odotteeseen. Tällöin elinaikakerroin muodostuu vähemmän etuustasoa leikkaavaksi, kuin nykyisen lain mukaan tapahtuisi. Kullekin ikäluokalle lasketaan tavoite-eläkeikä, joka kertoo mihin ikään heidän olisi lykättävä eläkkeen nostamista saadakseen elinaikakertoimen vaikutuksen kompensoitua lykkäyskorotuksella.

Vanhuuseläkeiän noustessa myös työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan pääteikä nousee. Tulevan ajan karttumisprosentti pysyy 1,5 prosenttina. Elinaikakerroin ulotetaan koko työkyvyttömyyseläkkeeseen, kun sen laskentatapaa muutetaan edellä kuvatulla tavalla.

Uudistuksessa otetaan käyttöön uusi työuraeläke. Tämä voidaan myöntää hakijalle, jos hän on ollut pääosan vähintään 38 vuoden työurastaan raskaassa työssä ja hän on täyttänyt 63 vuotta. Tämä ikäraja nousee elinajan odotteen mukaisesti samalla tavalla kuin vanhuuseläkeikä 65 vuoden iästä eteenpäin.

Osittainen vanhuuseläke korvaa vuodesta 2017 alkaen osa-aikaeläkkeen. Osittainen vanhuuseläke poikkeaa nykyisestä osa-aikaeläkkeestä kahdella oleellisella tavalla. Yhtäältä työntekoon ei liity rajoituksia. Toisaalta etuuteen sovelletaan aktuaarista varhennusvähennystä (0,4 %/kk), jos etuus nostetaan ennen alinta vanhuuseläkeikää.

TyEL-maksu on vuosina 2017–2019 keskimäärin 24,4 prosenttia. Tämän jälkeen tavoitteena on tasainen ja tarkoituksenmukainen maksukehitys sekä etuuksien turvaaminen myös pitkällä aikavälillä.

Vanhuuseläkettä rahastoidaan 0,4 prosentin karttumaa vastaava määrä ikävälillä 18–68 vuotta siihen asti, kun työntekijä siirtyy TyEL:n mukaiselle vanhuuseläkkeelle. Vanhuuseläkevastuita täydennetään vastaamaan toteutunutta kuolevuuskehitystä. Lisäksi vanhuuseläkkeiden rahastointia kasvatetaan vuosina 2017 ja 2018.

Vakuutus- ja sijoitusliikkeiden riskien varalta varatut rahastot yhdistetään jatkona vakaaraisuusuudistukselle. TyEL-järjestelmän suurempi osakepaino mahdollistetaan kasvattamalla niin sanotun osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun osuutta.

Raportissa on arvioitu työeläkejärjestelmään esitettyjen etuus- ja rahoitusmuutosten vaikutuksia pitkän aikavälin laskentamallilla (PTS), ELSI-mikrosimulointimallilla sekä esi-

merkkilaskelmien avulla. Esitettyjen laskelmien mukaan uudistus lykkää eläkkeellesiirtymistä ja kasvattaa ikääntyneiden työllisyyttä. Vuonna 2013 eläkkeellesiirtymisiän odote oli 60,9 vuotta. Arvion mukaan eläkkeellesiirtymisiän odote olisi 62,4 vuotta vuonna 2027, Tämä on 0,8 vuotta enemmän kuin vallitsevan lain mukainen arvio. 2060-luvun puolivälissä eläkkeellesiirtymisiän odotteen arvioidaan olevan 64,4 vuotta, joka on kaksi vuotta enemmän kuin vallitsevan lain mukainen arvio. Työllisten määrän arvioidaan kasvavan vuoteen 2025 mennessä sopimuksen seurauksena noin 24 000 henkilöllä, eli yhden prosentin. 2060-luvulla arvioitu työllisyysvaikutus on 70–80 tuhatta henkilöä, mikä merkitsee noin kolmen prosentin kasvua työllisten määrään.

Työllisyyden kasvusta seuraa talouden palkkasumman kasvu ja eläkkeellesiirtymisen lykkäytymisestä seuraa eläkemenojen supistuminen. Tällöin eläkemenot suhteessa talouden palkkasummaan supistuvat. Vuonna 2025 vaikutus työeläkemenojen ja koko talouden palkkasumman suhteeseen olisi vajaa prosenttiyksikkö ja suurimmillaan vaikutus olisi 2040-luvun alussa runsas kaksi prosenttiyksikköä.

Uudistus kasvattaa kuukausieläkkeiden tasoa. Aluksi tämä vaikutus on vähäinen, mutta pidemmällä aikavälillä uudistuksen vaikutus etuustasoon korostuu. Verrattuna nykytilanteeseen eläkkeiden ostovoima kasvaa tulevaisuudessa. Kuitenkin eläkkeiden taso suhteessa keskimääräiseen ansiotasoon alenee sekä nykyisin että uudistuksenkin mukaisessa arviossa. Nykyisin keskimääräinen eläke on noin puolet keskiansiosta; uudistuksen mukaisen arvion mukaan keskieläkkeet olisivat 2050-luvulta eteenpäin noin 44 prosenttia suhteessa keskiansioon, hieman korkeammat kuin nykyisin mukaisessa laskelmassa.

Etuustason nousun vuoksi uudistus kasvattaa pitkällä aikavälillä työeläkemenoja hieman, esimerkiksi vuonna 2080 noin 2,5 prosentilla. Kuitenkin palkkasumma kasvaisi lähes neljällä prosentilla samana vuonna, jolloin uudistus pienentäisi eläkemenojen ja palkkasumman suhdetta pitkälläkin aikavälillä. Arvion mukaan vuonna 2080 tämä vaikutus olisi vajaa puoli prosenttiyksikköä.

Vallitsevien säännösten mukaan TyEL-maksu olisi vuosina 2020–2080 noin 25–26 prosenttia. Uudistuksen myötä maksutaso voidaan vakauttaa vuodeksi 2017 sovittuun 24,4 prosenttiin aina 2060-luvun loppupuolelle asti. Yrittäjien (YEL) ja maatalousyrittäjien (MYEL) maksutasot on sidottu TyEL-maksuun. Tämän vuoksi sekä YEL- että MYEL-maksutkin alenevat uudistuksen seurauksena. Lisäksi valtion rahoitusosuus YEL:n ja MYEL:n kustannuksista alenee. Myös KuEL- ja VaEL-eläkkeiden rahoitus vahvistuu.

Uudistus vaikuttaa eri sukupolviin eri tavoin. Jo eläkkeellä oleviin uudistus vaikuttaa ainoastaan epäsuorasti, esimerkiksi julkisen talouden tilan kohenemisen kautta. Ikärajojen korotukset lyhentävät eläkkeellä oloaika ja näin ollen pienentävät eläkepääoman arvoa. Toisaalta kuukausieläkkeen nousu vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Yhteisvaikutuksena 1960- ja 1970-luvulla syntyneiden eläkepääoman arvo pienenesi arvion mukaan noin kolmella prosentilla. Suurin leikkaava vaikutus kohdistuu 1970-luvun alussa syntyneisiin miehiin, joiden eläkepääoman arvo alenee noin neljällä prosentilla. 1990-luvulla ja myöhemmin syntyneiden sukupolvien eläkepääoman arvo nousee uudistuksen myötä. Heillä kuukausieläkkeen kasvu siis lisää eläkepääomaa enemmän kuin eläkkeellä oloajan lyheneminen sitä vähentää. Eläkeuudistus vaikuttaa myös siihen kuinka paljon kukin sukupolvi maksaa eläkemaksuja työuransa aikana. Työurien pidentymisen vuoksi 1950-luvun lopun ja 1960-luvun

alun sukupolvien eläkemaksujen määrä lisääntyy lievästi. Myöhempien sukupolvien osalta elinkaaren eläkemaksujen määrä vähenee maksutason alenemisen vuoksi. Siten nuorimmat nyt työelämässä olevista sukupolvista hyötyvät uudistuksesta sekä kasvavien etuuksien että pienenevien maksujen kautta.

Raportissa on tarkasteltu muutaman sopimuksen osan merkitystä erikseen. Elinaikaker-toimen lieventäminen vuodesta 2030 lähtien kasvattaa pitkän aikavälin meno- ja maksu- sekä etuustasoa. Vielä 2040-luvulla elinaikaker-toimen laskentatavan muuttaminen vaikuttaa vain vähän eläkkeisiin. Vuonna 2080 elinaikaker-toimen lieventäminen kuitenkin kasvattaa eläkemenoa ja keskimääräistä etuustasoa noin seitsemän prosenttia. Suhteessa palkkasummaan tämä on runsas kaksi prosenttiyksikköä. Siirtymäajan korotettu karttumisprosentti (1,7 prosenttia 53–62-vuotiaille vuosina 2017–2025) nostaa TyEL-menoa suhteessa palkkasummaan 2020-luvulta 2040-luvulle noin 0,1–0,2 prosenttiyksikköä. Ilman siirtymäajan korotettuja karttuvia eläkeuudistus leikkaisi erityisen voimakkaasti 1960-luvun alussa syntyneiden eläkepääomaa. Uudistuksen myötä työntekijän eläkemaksua ei enää vähennetä eläkettä kartuttavasta ansiosta. Tämä muutos kasvattaa eläkemenoa hitaasti, mutta pitkällä aikavälillä merkittävästi. Vuonna 2025 vaikutus TyEL-menoon on noin 0,25 prosenttia eli alle 0,1 prosenttiyksikköä suhteessa palkkasummaan. Vuonna 2080 vaikutus on kuitenkin jo viisi prosenttia TyEL-menoon, eli noin 1,3 prosenttiyksikköä suhteessa TyEL:n palkkasummaan.

Vastainen kuolevuuskehitys heijastuu elinaikaker-toimeen ja vuodesta 2030 lähtien myös eläkejärjestelmän ikärajoihin. Kuolevuuskehityksellä on vaikutusta työllisyyteen, etuus- ja maksutasoon. Verrattuna vallitsevaan lainsäädäntöön kuolevuuden vaikutukset eivät kohdistu yhtä suurella voimalla etuustasoon, vaan vaikutukset ohjautuvat myös työllisyyteen ja maksutasoon. Työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus vaikuttaa lähinnä eläkemenoihin ja maksuihin. Keskimääräiseen etuustasoon työkyvyttömyysalkavuudella ei sen sijaan ole oleellista merkitystä. Verrattuna vallitsevaan lainsäädäntöön työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuden vaikutus meno- ja maksutasoon korostuu uudistuksen myötä. Osittaisen vanhuuseläkkeen tai työuraeläkkeen alkavuudella ei kokonaisuuden kannalta ole suurta merkitystä ellei niiden suosio muodostu moninkertaiseksi tässä raportissa arvioidusta tasosta. Yleinen talouskehitys on sen sijaan keskeinen kustannusrasitukseen vaikuttava tekijä. Jos työllisten määrä jäisi kolme prosenttia arvioitua matalammaksi (eli likimain uudistukselle arvioitu työllisyysvaikutus jäisi toteutumatta), ansiotason reaalikasvu jäisi yhteen prosenttiin vuodessa ja reaaliset eläkevarojen sijoitustuotot jäisivät kolmeen prosenttiin, pitäisi TyEL-maksu nostaa noin 26–27 prosenttiin, eli runsaat kaksi prosenttiyksikköä perusvaihtoehdon tasoa korkeammaksi.

Uudistusta arvioitiin myös eri sosioekonomisten ryhmien näkökulmasta sekä siitä näkökulmasta kuinka uudistus vaikuttaa eläkkeiden suuruusjakaumiin. Työurat pitenevät kaikissa tarkasteltavissa ryhmissä, mutta korkeakoulutetuilla hieman matalammin koulutettuja enemmän. Vaikka työurat pitenevätkin sopimuksen seurauksena, niin eliniän pidentymisen vuoksi myös eläkeajat pitenevät nykytasolta.

Nykylakiin verrattuna uudistus näyttää lievästi lyhentävän eläkeikää. Vuonna 1960-syntyneet ja nuoremmat ovat lyhyemmän aikaa eläkkeellä sopimuksen mukaisessa järjestelmässä kuin olisivat nykylain mukaan. 1970-luvulla ja myöhemmin syntyneet ovat runsaan vuoden lyhyemmän aikaa eläkkeellä uudistuksen toteutuessa. Uudistus lyhentää erityisesti kor-

keasti koulutettujen ja nuorimpien sukupolvien eläkeajoja. Eläkeajkaan suhteutettuna erot eivät kuitenkaan ole suuria.

Kaikkien tarkasteltujen ryhmien kuukausieläke kasvaa sopimuksen seurauksena nyky-lakilaskelmaan verrattuna. Sukupuolten välillä ei ole merkittäviä eroja eläketason muutosta tarkasteltaessa. Uudistus kasvattaa pitkällä aikavälillä matalan koulutustason suorittaneiden eläkkeitä hieman enemmän kuin korkean koulutustason suorittaneiden. Työeläkejärjestelmän kuukausieläke nousee sitä enemmän, mitä nuoremasta ikäluokasta on kyse. Kaikkiaan sopimuksella on pitkällä aikavälillä eläke-eroja lievästi tasaava vaikutus. Erityisesti eläke-erot ikäluokkien sisällä tasoittuvat.

Esimerkkitarkastelut antavat lisänäkemyksiä uudistuksen etuusvaikutuksista. Alimmissa vanhuuseläkeikäissä suoraan työelämästä eläkkeelle siirtyvän henkilön eläketaso tyypillisesti nousee uudistuksen myötä. Sen sijaan, jos verrataan eläkkeelle siirtymistä nykyisen vanhuuseläkeikäärajan jälkeen yhtä pitkällä työurilla, nykyinen laki antaisi tyypillisessä tapauksessa korkeamman eläkkeen, kuin uudistuksen mukaiset säädökset. Työkyvyttömyyseläkkeiden tasoa uudistus korottaa.

SISÄLTÖ

Vuoden 2017 työeläkeuudistuksen tavoitteet ja niiden toteutuminen.....	13
<i>Mikko Kautto ja Ismo Risku</i>	
Johdanto	13
Eläkeuudistusten lyhyt historia	13
Tie uudistussopimukseen	16
Eläkeuudistusta koskevat neuvottelut.....	18
Uudistussopimusta pohjustaneet arviot sekä sopimuksen jälkeiset vaikutusarviot	19
Eläketurvakeskuksen arvioiden lähtökohdista.....	21
Tulkintoja uudistuksen seurauksista.....	22
1 Eläkelainsäädäntö ja siihen kaavailut muutokset	25
<i>Marjukka Hietaniemi ja Mikko Sankala</i>	
1.1 Etuusmuutokset.....	25
1.2 Rahoitukseen liittyvät muutokset.....	29
2 Laskentamallit ja laskelmien oletukset	32
<i>Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala</i>	
2.1 Laskentamallit ja niiden käyttö.....	32
2.2 Väestö	33
2.3 Eläkkeiden alkavuus	33
2.4 Ansiotason kasvu ja inflaatio.....	35
2.5 Eläkevarojen tuotto.....	35
2.6 TyEL:n rahoitus.....	36
3 Vaikutukset eläkkeelle siirtymisikään ja työllisyyteen, eläketasoon ja eläketurvan rahoitukseen sekä sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset...	37
<i>Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala</i>	
3.1 Eläkeuudistusta koskevan sopimuksen vaikutukset eläkkeelle siirtymiseen ja työllisyyteen	37
3.2 Vaikutukset eläketasoon.....	40
3.3 Yksityisen sektorin työeläkkeiden rahoitus	45
3.4 Sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset	50
4 Vaikutusten erittelyä.....	54
<i>Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala</i>	
4.1 Elinaikakertoimen muutoksen vaikutus	54
4.2 Siirtymäajan karttumisprosenttien vaikutus	57
4.3 Työntekijän maksun huomioiminen eläkettä kartuttavissa ansioissa ja sen vaikutus.....	60

5 Herkkyysanalyysija kuolevuudesta, eläkealkavuudesta ja talouskehityksestä	63
<i>Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala</i>	
5.1 Kuolevuus.....	63
5.2 Vanhuuseläkealkavuus.....	67
5.3 Työkyvyttömyyseläkealkavuus	70
5.4 Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus	73
5.5 Työuraeläkealkavuus	76
5.6 Hitaan talouskasvun vaihtoehto	79
6 Työurien ja eläkeajan kehitys sekä eläkkeiden ja niiden jakautumisen muutos	83
<i>Heikki Tikanmäki, Hannu Sihvonen ja Janne Salonen</i>	
6.1 Johdanto.....	83
6.2 Laskelman oletukset ja tulosten rajaukset.....	83
6.3 Tuloksia työurista ja eläkeajasta	84
6.4 Tuloksia eläkkeistä	91
Liitteet.....	98
7 Esimerkkilaskelmia työeläkkeestä nykylain sekä vuoden 2017 eläkeuudistussopimuksen mukaan.....	102
<i>Suvi Ritola, Marjukka Hietaniemi ja Juha Knuuti</i>	
7.1 Vertailulaskelmia vanhuuseläkkeestä.....	103
7.2 Vertailulaskelmia työkyvyttömyyseläkkeestä	106
7.3 Työkyvyttömyyseläke eri tulevan ajan pääteiän vaihtoehdoissa eläketapahtumavuoden mukaan	107
7.4 Osittainen vanhuuseläke.....	110
7.5 Esimerkkilaskelmia tyyppitapauksille	111
Liitteet.....	114
Lähteet	119

Mikko Kautto ja Ismo Risku

Vuoden 2017 työeläkeuudistuksen tavoitteet ja niiden toteutuminen

Johdanto

Tähän julkaisuun olemme koonneet ja toimittaneet Eläketurvakeskuksessa vuoden 2014 loppupuolella tehtyjä vaikutusarvioita vuodelle 2017 kaavaillusta työeläkeuudistuksesta. Ennen niiden esittämistä käymme tässä johdantoartikkelissa lyhyesti lävitse valmisteilla olevan uudistuksen taustaa. Työeläkeuudistusta koskevan sopimuksen taustalla vaikuttavat aikaisemmin toteutetut uudistukset, tulkinnat tehtyjen muutosten onnistumisesta ja arviot lisäsopeutustarpeista. Kertaamme myös lyhyesti työmarkkinajärjestöjen ja hallitusten sopimat tavoitteet sekä vuoden 2017 uudistus sopimuksen syntyä.

Emme esittele sopimusta seikkaperäisesti, koska se on ollut saatavilla syyskuusta 2014 lähtien. Sen sijaan tiivistämme tuoreiden muualla kuin ETK:ssa tehtyjen joului- ja tammi-kuussa julkaistujen vaikutusarvioiden tuloksia ja kommentoimme niiden ja ETK:n arvioiden yhteneväisyyttä ja eroja. Kuvaamme lyhyesti ETK:n arvioiden lähtökohtia ja lopuksi esitämme ETK:n laskelmiin perustuvan tulkinnan sopimuksen seurauksista.

Julkaisu on toimitettu siten, että tämän johdantoluvun jälkeen verrataan vuoden 2017 työeläkeuudistukselle kaavailtua sisältöä nykyisin mukaiseen tilanteeseen. Tämän jälkeen esitellään laskentamalleja, niiden lähtötietoja ja oletuksia sekä malleilla saadut tulokset. Luvussa 3 esitetään PTS-mallilla saadut tulokset eläkkeelle siirtymisestä ja työllisyydestä, elinaikakertoimesta ja eläketasosta sekä eläketurvan rahoituksesta kokonaisuutena ja lakikohtaisesti. Tarkemmin rahoitukseen liittyviä sopimuksen vaikutuksia esitellään TyEL:n ja yrittäjäläkelakien osalta. Lukuun 3 sisältyy myös sukupuoli- ja sukupolvivaikutusten tarkastelua.

Luvussa 4 on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin eri tekijöiden merkitystä tuloksille. Tarkastelut liittyvät elinaikakertoimen muutoksen vaikutukseen, siirtymäajan karttumisprosenttien vaikutukseen sekä työntekijän maksun huomioimiseen eläkettä kartuttavissa ansioissa. Luvussa 5 esitetään kuolevuuteen, eläkkeelle siirtymiseen ja yleiseen talouskehitykseen liittyviä vaihtoehtoistarkasteluja.

Luvussa 6 on esitelty ELSI-mikrosimulointimallilla saadut tulokset. ELSI-mallilla on arvioitu muutosten seurauksia työurien ja eläkeajan pituuden kehitykselle sekä eläketasolle ja eri väestöryhmien suhteelliselle asemalle. Luvussa 7 verrataan esimerkkilaskelmien avulla eläkkeen tasoa eri ikäisenä eläkkeelle siirryttäessä sekä nykyisin että sopimuksen mukaisen sääntöjen vallitessa.

Eläkeuudistusten lyhyt historia

Väestön ikärakenteen vähitellen etenevä, mutta pitkällä aikavälillä merkittävä muutos aiheuttaa eläketurvan suuruuteen ja rahoitukseen liittyviä ratkaistavia kysymyksiä. Käynnissä

olevan väestömuutoksen suunta ja sen seuraukset ovat olleet tiedossa jo vähintään 1980-luvulta lähtien. Kuitenkin vielä 1980-luvulla työeläkelainsäädännön muutokset olivat sisällöltään pääosin eläkemenoja kasvattavia. Viimeistään 1990-luvun alun talouskriisin myötä eläkelainsäädännön muutosten suunta kääntyi. Siitä lähtien eläketurvaan on tehty uudistuksia, joiden tavoitteena on ollut eläketurvan rahoituksellisen kestävyuden vahvistaminen sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Kustannussäästöjen lisäksi 1990-luvun uudistusten suunta oli työeläketurvan määräytymisperusteiden yhtenäistäminen siten, että yksityisen ja julkisen sektorin, yrittäjien ja palkansaajien sekä eri toimialojen väliset erot työeläkkeen määräytymisessä vähenivät. Muuttamalla kansaneläke työeläkevähenteiseksi hillittiin kansaneläkemenojen kasvua. Indeksimuutoksilla saatiin aikaiseksi muita toimenpiteitä nopeammin vaikuttavia säästöjä. Työntekijän eläkemaksun käyttöönotto ja sopimus eläkevakuutusmaksujen korotusten jakamisesta puoliksi työnantajan ja työntekijän välillä toi eläkemaksuneuvotteluihin uuden ulottuvuuden. Samalla työntekijän eläkevakuutusmaksun vähentäminen eläkettä kartuttavasta palkasta hillitsi eläkemenon kasvupaineita. Eläkepalkan laskennan muutos lisäsi huomioon otettavien vuosien määrää ja loi pohjaa suuremmalle muutokselle myöhemmin. 1990-luvulla aloitettiin myös yksilöllistä varhaiseläkettä sekä työttömyys- ja osa-aikaeläkettä koskevat ikärajojen nostot tavoitteena pidentää työuria ja nostaa keskimääräistä eläkkeelle siirtymisikää.

2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen alkoi neuvotteluilla, joiden lopputuloksena vuoden 2005 työeläkeuudistus tuli voimaan. Uudistuksessa luovuttiin eläkkeen työsuhdekohtaisesta laskennasta ja loppupalkkaperiaatteesta. Eläke alkoi karttua koko työuralta, karttumisprosentit porrastettiin iän mukaan, otettiin käyttöön joustava vanhuuseläkeikä sekä luovuttiin joustavan vanhuuseläkeiän ikäraja-alueelta lykkäys- ja varhennustekniikasta. Uudistus yhdenmukaisti edellisen vuosikymmenen uudistusten jatkona eläkkeen karttumista erilaisissa työsuhteissa. Varhaista eläkkeelle siirtymistä vähennettiin nostamalla varhennettun vanhuuseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen ikärajoja. Varhaiseläkereittien karsimisen vastapainona vanhuuseläkeikä laskettiin 65 vuodesta 63 vuoteen. Elinaikakerroin, jonka tehtävänä on eläkemenojen vakauttaminen elinajan kasvaessa, tuli uutena eläkkeen tasoon vaikuttavana tekijänä käyttöön.

Vuosikymmenen loppupuolella niin sanotun sosiaaliturvan yhteydessä sovittiin muun muassa osa-aikaeläkkeen ja työttömyysputken ikärajojen nostoista sekä työkyvyttömyyseläkkeitä koskevista eläketasoa korottavista muutoksista. Kansaneläkkeisiin tehtiin vuosikymmenellä useita tasokorotuksia.

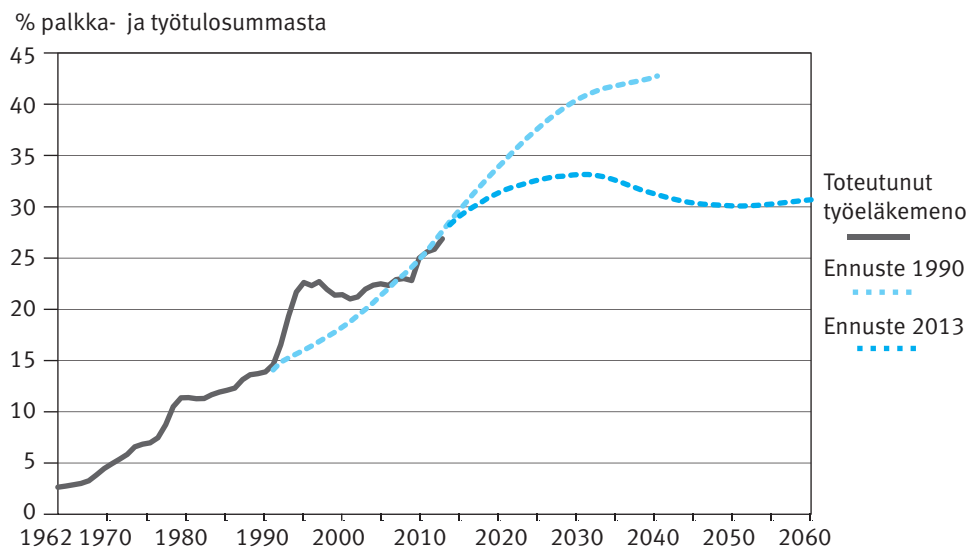
Meneillään oleva 2010-luku käynnistyi pienituloisille eläkkeensaajille lisätuloa tuovan takuueläkkeen käyttöönotolla. Työeläkkeiden puolella 2010-luvun alkupuoleen sisältyi keskustelua ja erilaisia mielipiteitä yhteiskunnassa tavoitellun kehityksen nopeudesta ja työeläketurvan muutostarpeista. Keskustelussa pontimina olivat talouden rakenteelliset muutokset, tavoiteltua matalampi työllisyysaste, heikko talouskasvu ja julkistalouden tilan nopea heikentyminen.

Kun verrataan Eläketurvakeskuksen laskelmia vuosilta 1990 ja 2013, nähdään kuinka ennustelaskelmien tulokset työeläkemenojen kehityksestä ovat muuttuneet. Ennen 1990-luvun lamaa laaditun arvion mukaan eläkemenojen suhde työtuloihin olisi kasvanut jatkuvasti ylittäen 40 prosentin tason 2030-luvulla. Vuoden 2013 laskelman mukaan menoprosentti va-

kiintuu runsaaseen 30 prosenttiin talouden työtulosummasta (kuvio 1). Laskelmat eivät ole täysin vertailukelpoiset koska useat laskelman taustalla olevista oletuksista ovat muuttuneet. Eri tekijöiden vaikutusta on jokseenkin mahdotonta eritellä. Työeläketurvaan parinkymmenen vuoden aikana toteutetut uudistukset kuitenkin osaltaan selittävät kuviosta havaittavaa muutosta ennakoidussa menokehityksessä, varsinkin kun samaan aikaan väestöennusteissa elinajan odotteet ovat pidentyneet eläkemenoja koskevaa arviota kasvattaen.

Kuvio 1.

Kokonaistyöeläkemeno prosentteina palkka- ja työtulosummasta. Toteutuneet tiedot vuoteen 2012 asti, Eläketurvakeskuksen ennustelaskelmat vuosilta 1990 ja 2013.

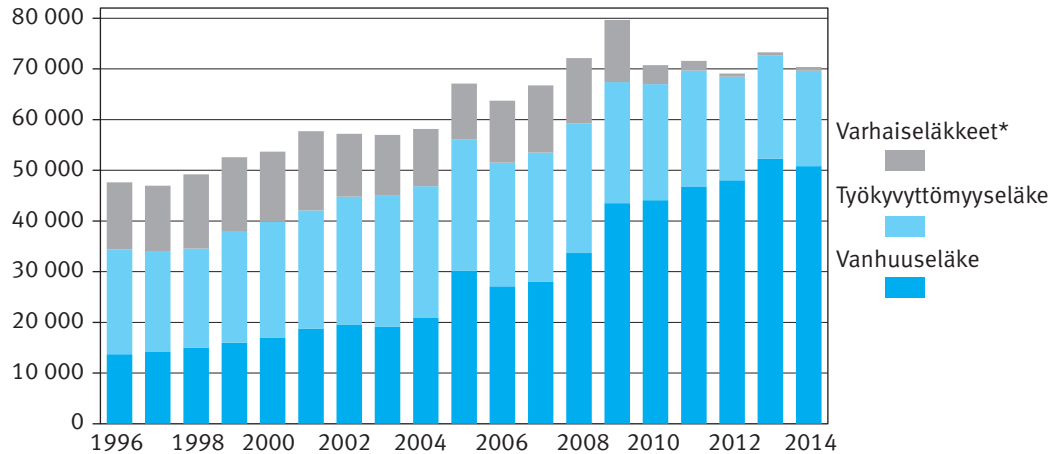
Lähde: Eläketurvakeskuksen ennustelaskelmat 1990 ja 2013.

Eläkejärjestelmän muutokset ovat osaltaan myöhentäneet eläkkeelle siirtymistä. 25-vuotiaalle laskettu eläkkeellesiirtymisiän odote oli vuonna 1996 alle 59 vuotta ja vuonna 2013 60,9 vuotta (ETK 2014). Suurin merkitys eläkkeelle siirtymisen myöhentymiseen on ollut varhaiseläkereittien karsimisella. Kuvio 2 esittää työeläkkeelle siirtyneiden lukumäärän kehityksen vuodesta 1996. Ikäluokkien koon vaihtelut osaltaan vaikuttavat siihen, kuinka paljon henkilöitä siirtyy vanhuuseläkkeelle ja sitä edeltäville eläkkeille kunakin vuonna. Silti noin parinkymmenen vuoden ajanjaksolla silmiinpistävää on vanhuuseläkkeelle siirtyneiden vaatimaton määrä ja osuus ajanjakson alkupuolella. 1990-luvun puolivälissä siirtyi enemmän ihmisiä työkyvyttömyyseläkkeelle kuin vanhuuseläkkeelle. Varhaiseläkkeille (työttömyyseläke ja maatalouden erityiseläkkeet) siirtyi lähes saman verran väkeä kuin vanhuuseläkkeelle. Varhaiseläkkeiden merkitys on sittemmin vähentynyt merkittävästi. Vuoden 2009 pudotus varhaiseläkkeelle siirtyvien määrässä johtuu työttömyyseläkkeen lakkauttamisesta. Myös työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrä on pienentynyt. Työkyvyttömyyseläkkeiksi on kuviossa laskettu yksilöllinen varhaiseläke, jonka lakkauttaminen on yksi pienentymistä selittävä syy. Vanhuuseläkkeelle siirtyneiden määrä ja osuus on kasvanut vähitellen, mutta selkeämmin havaittavasti vasta 2000-luvun puolivälin jälkeen. Osaltaan kasvuun on vaikuttanut vuonna 2005 alentunut vanhuuseläkeikä. Kokonaisuutena eläkkeelle siirty-

misen syyt olivat vuonna 2014 hyvin erilaiset kuin vuonna 1996. Nyt enemmistö eläkkeelle siirtyneistä siirtyy vanhuuseläkkeelle, ei erilaisille varhais- tai työkyvyttömyyseläkkeille.

Kuvio 2.

Vuosina 1996–2014 työeläkejärjestelmän vanhuus-, työkyvyttömyys- ja varhaiseläkkeille siirtyneet.

* Työttömyyseläke ja maatalouden erityiseläke.

Lähde: ETK:n tilastorekisterit.

Tie uudistussopimukseen

Verrattain pian vuoden 2005 työeläkeuudistuksen jälkeen käynnistyi keskustelu sopivasta vanhuuseläkeistä elinajan pidentyessä. Eläkeuudistuksen valmistelun jälkeen julkaistujen väestöennusteiden mukaan elinajan odote kasvoi aiemmin arvioitua nopeammin. Tällöin myös arviot elinaikakertoimen eläkettä pienentävästä vaikutuksesta kasvoivat. Vuosikymmenen lopulla myös taloudelliset näkymät synkentyivät, ensin finanssikriisin ja sittemmin talouden rakenteiden ja suhdannemuutosten seurauksena. Heikko kotimainen ja kansainvälinen talouskehitys muuttivat myös käsitystä julkisen talouden tilasta. Valtioiden velkaantumisen kasvaessa julkisen talouden kestävyysvajeesta tuli keskeinen mittari valtioiden maksukykyä arvioitaessa ja politiikan suuntaamisen taustalla.

Toisaalta työeläkeuudistus oli tuore ja sen vaikutuksista ei ollut vielä esittää empiiristä arviota. Työllisyystilastoista ja eläkerekistereistä näkyi, että kehitys oli tavoitellun suuntaista: ikääntyneiden työllisyys parani ja eläkkeelle siirtyminen myöhentyi. Vaikka Suomessa on toteutettu useita uudistuksia eläketurvaan ja kehitys on ollut tavoitellun suuntaista, vuoden 2013 pitkän aikavälin laskelmat (Risku ym. 2013) osoittivat, että nykyisen lainsäädännön vallitessa eläkemenon kasvu jatkuisi siten, että työeläkevakuutusmaksun tasoa tulisi nostaa 2020-luvulla noin kahdella prosenttiyksiköllä vaikka yleinen talouskehitys palaisi verraten nopeasti finanssikriisiä edeltäneelle tasolle. Yhtäältä jo toteutetuilla muutoksilla on saatu paljon aikaan. Toisaalta menojen ja maksujen kasvu ei nykyisin oloissa olisi vielä lähiaikoina taittumassa. Kansainvälisen (Barr 2013) ja kotimaisen asiantuntijaryhmän arvi-

on (ETK 2013) perusteella eläkejärjestelmä ei ole kriisissä, minkä takia sopivaa lisäsopeuttamisen tapaa on ollut mahdollista miettiä.

Vanhuuseläkkeen ikärajan nostaminen oli esillä lähitulevaisuuteen ajoittuvana kysymyksenä Valtioneuvoston kanslian julkaisemassa Ikääntymisraportissa (VNK 2009). Ikääntymisraportissa vanhuuseläkeikää suurempi huomio kohdistui kuitenkin valliinnsiin varhaiseläkereitteihin, joiden vähentäminen nähtiin akuutimpana kysymyksenä. Vanhuuseläkeikäkysymys ajankohtaistui pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen niin sanotussa puolivälitarkastelussa, kun pääministeri esitti vanhuuseläkeikärajan nopeaa nostamista. Erityisesti palkansaajajärjestöt vastustivat esitystä voimakkaasti. Esityksen vastaanottoon vaikutti muun muassa se, että työmarkkinajärjestöt ja hallitus olivat hieman aikaisemmin päässeet yhteisymmärrykseen työeläkkeisiin tehtävistä muutoksista niin sanotussa sosiaalitusossa. Pääministerin ja työmarkkinajärjestöjen kesken käytyjen keskustelujen jälkeen tavoitteeksi asetettiin eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen vähintään kolmella vuodella vuoden 2008 tasosta vuoteen 2025 mennessä. Tavoitteen seurantamittariksi sovittiin eläkkeellesiirtymisiän odote, jonka arvo vuodelta 2008 oli 59,4 vuotta. Hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteisymmärrysdokumentissa 11.3.2009 sovittiin, että työmarkkinajärjestöt valmistelevat vuoden 2009 loppuun mennessä linjaukset, joilla tavoite toteutuu. Yksimielisyyttä toimenpiteistä ei kuitenkaan syntynyt.

Toimenpiteiden valmistelu annettiin hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteisellä kannanotolla 11.3.2010 niin sanotulle työuratyöryhmälle. Ryhmä oli osa laajempaa kestävä talouskasvun ja työllisyyden ohjelmaa. Työuratyöryhmä jätti raporttinsa 28.2.2011 (VNK 2011). Lukuisiin laskelmiin pohjautuvan raportin keskeinen viesti oli, että halutut tavoitteet eli työeläke-etuuksien riittävä taso ja eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys voivat toteutua vain siten, että työurat pidentyvät. Raportissa todettiin, että ”tämä voi tapahtua talouskasvun ja työllisyyden nousun kautta, työelämän muutosten seurauksena tai eläkejärjestelmään tehtävin muutoksin” (VNK 2011, 9).

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen muodostamisen jälkeen sama tavoite työurien pidentämisestä kirjattiin hallitusohjelmaan ja keskustelut toimenpiteistä jatkuivat etenkin kun oli tiedossa, ettei hallitus tule esittämään vanhuuseläkeiän nostoa. Työmarkkinaosapuolet sopivat vuonna 2012 työurasopimuksen, jolla työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden ja osaaika-eläkkeen ikäraja nostettiin yhdellä vuodella. Samalla sovittiin varhennetun vanhuuseläkkeen lakkauttamisesta. Työurasopimus sisälsi myös päälinjaukset eläkeuudistuksen jatkamisesta. Työurasopimuksessa toistettiin tavoite eläkkeellesiirtymisiän odotteen nostamisesta vuoteen 2025 mennessä vähintään 62,4 vuoteen. Siinä sovittiin eläkejärjestelmän uudistamisneuvottelujen käynnistämisestä ja täsmennettiin neuvottelujen kohteet. Edelleen sopimukseen kirjattiin, että neuvottelujen tuloksena syntyvä eläkeuudistus tulee voimaan viimeistään 1.1.2017.

Neuvottelujen käynnistymisen tueksi työurasopimuksessa sovittiin eläkekysymysten asiantuntijatyöryhmän, niin sanotun Pekkarisen ryhmän perustamisesta. Sen tehtäväksi annettiin arvioida ”vuonna 2005 toteutetun eläkeuudistuksen vaikutusta ja lisätoimien tarpeellisuutta sen turvaamiseksi, että eläkejärjestelmä pysyy elinajanodotteen pidetessä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä.” (ETK 2013.)

Elokuussa 2013 pääministeri Jyrki Kataisen hallitus sopi rakennepoliittisesta ohjelmasta. Ohjelmassa todettiin, että eläkkeelle siirtymisiän odotteen toteutuneen nousun takia jäljellä oleva työuran pidentämistavoite oli kaksi vuotta. Työeläkeuudistuksen tehtäväksi osoitettiin työurien pidentyminen 1,5 vuodella. Loput 0,5 vuotta on tarkoitus saada aikaan työurille kiinnittymisen aikaistamisella ja muun muassa työttömyyden vähentämisellä. Rakennepoliittisessa ohjelmassa myös täsmennettiin, että eläkeuudistuksen tuli pienentää kestävyysvajetta noin neljänneksellä eli vähintään yhdellä prosenttiyksiköllä. Työmarkkinajärjestöt solmivat vuonna 2013 työllisyys- ja kasvusopimuksen, joka sisälsi päätökset lähivuosien TyEL-maksun korottamisesta aiempien sopimusten mukaisesti ja menettelytavoista eläkeneuvotteluihin liittyen. Järjestöt lupasivat sopimuksessa, että heiltä tulee annetut tavoitteet toteuttava ratkaisu eläkeuudistukseksi syksyyn 2014 mennessä. Edelleen työllisyys- ja kasvusopimuksessa asetettiin tavoitteeksi, että kaikki työeläkeuudistukseen liittyvät hallituksen lakiesitykset annetaan eduskunnalle heti vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen ja uudistus tulee voimaan viimeistään vuoden 2017 alusta.

Eläkeuudistusta koskevat neuvottelut

Vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevia neuvotteluja käytiin vuoden 2014 alkupuolelta lähtien. Niihin osallistuivat työnantajia edustaneet Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Kunnallinen työmarkkinalaitos KT sekä palkansaajia edustaneet Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja Akava. Neuvottelut koskivat sekä eläkeetuksia että työeläketurvan rahoitusta. ETK ja myöhemmässä vaiheessa VM tukivat neuvotteluja arvioimalla esillä olleiden muutosten vaikutuksia.

Neuvottelut tiivistyivät elo-syyskuussa 2014 yhtäältä aikataulutavoitteen takia ja siksi, että neuvottelutuloksen tuli täyttää sekä eläkkeelle siirtymisiän myöhentymistä että kestävyysvajeen pienentymistä koskevat tavoitteet. Jälkimmäisen tavoitteen takia toimien tuli ulottua myös vuoden 2025 jälkeiseen aikaan ja neuvotteluihin osallistuivat hallitusta edustaneet valtiovarainministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet.

Kun neuvottelutulos alkoi muotoutua ja näyttää mahdolliselta, Eläketurvakeskus arvioi neuvottelijoille, että neuvotteluissa linjatuilla muutoksilla eläkkeelle siirtymisiän odote saavuttaisi tavoitellun 62,4 vuoden tason vuoden 2025 tietämissä.¹ Vastaavasti VM arvioi, että eläkeuudistus sopimus pienentää julkisen talouden kestävyysvajetta noin tavoitteeksi asetetun yhden prosenttiyksikön verran. Eläketurvakeskuksen ja valtiovarainministeriön laskelmat julkistettiin heti sopimuksen julkistamisen jälkeen.

Laajennetussa neuvotteluryhmässä katsottiin neuvottelutuloksen täyttävän molemmat asetetut tavoitteet. Neuvottelut päättyivät kun edellä mainitut keskusjärjestöt Kirkon työmarkkinalaitoksella ja Valtion työmarkkinalaitoksella täydennettynä, mutta Akavaa lukuun ottamatta² hyväksyivät 26.9.2014 eläkeneuvotteluita käyneen ryhmän neuvottelutuloksen vuodesta 2017 voimaan tarkoitetun eläkeuudistuksen sisällöstä. Sopimus löytyy eläkeuudistus.fi -verkkosivuilta.

1 Mallin antama tarkka luku kyseiselle vuodelle oli 62,3 (vrt. luku 3). Toisaalta mallissa ikärajanostot tehtiin yhden vuoden portaissa, ei kuukausitasolla kuten sopimuksessa.

2 Akavan perusteluita jättää sopimus hyväksymättä löytyy Akavan verkkosivuilta www.akava.fi/miksi_ei ja Ura-lehden numerossa 4/2014.

Uudistussopimusta pohjastaneet arviot sekä sopimuksen jälkeiset vaikutusarviot

Eläkeuudistusta koskevaa keskustelua ja valmistelua tukivat tavalla tai toisella monet vuosien 2013 ja 2014 aikana ilmestyneet raportit. Vaikka niissä ei ennakoitu eläkeuudistussopimuksen sisältöä, ne ovat edelleen hyödyllisiä lähteitä neuvotteluissa käsiteltyihin ilmiöihin ja niiden ratkaisumahdollisuuksiin. Näistä kiinnostuneille hyvää lähdeaineistoa tarjoavat muun muassa seuraavat julkaisut:

- The pension system in Finland: Adequacy, sustainability and system design (Barr 2013)
- The pension system in Finland: Institutional structure and governance (Ambachtsheer 2013)
- Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2013 (Risku ym. 2013)
- Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulojaon? (Lassila ym. 2013)
- Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeellesiirtymisikään (Uusitalo & Nivalainen 2013)
- Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pitenemiseen (ns. Pekkarisen ryhmän raportti 2013)
- Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä (Järnefelt ym. 2014)
- Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin (Hietaniemi & Ritola 2014)
- Selvityksiä ja laskelmia Suomen eläkejärjestelmää koskeneen kansainvälisen arvion johdosta (Kautto 2014).

Suomen Pankin joulukuussa 2014 julkaisemissa kansantalouden ja julkisen talouden kehitystä koskevissa laskelmissa on otettu huomioon eläkeuudistuksen vaikutukset (Euro ja talous 5/2014, Kilponen ym. 2014). Eläkeuudistus on otettu Suomen Pankin Aino-mallilla toteutetussa simuloinnissa huomioon olettamalla, että uudistus myöhentää eläkkeelle jäämisiä ja muuttaa eläkkeiden korvaussuhteita Eläketurvakeskuksen laskemalla tavalla. Tehdyssä simuloinnissa tuloksena saatiin, että eläkeuudistus pienentäisi kokonaisveroasteen nostamisen tarvetta noin 1,4 prosenttiyksikön verran vuoteen 2040 mennessä. Vaikutus tulee erityisesti työvoimakustannusten nousun hidastumisesta, jota lisääntyvä työvoiman tarjonta ja maltillistuva maksukehitys tuottavat. Niiden ansiosta hintakilpailukyky, vienti ja investoinnit kohentuvat.

Etlä julkaisi arvionsa vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista työuriin, tulojaon ja julkisen talouden kestävyyyteen tammikuussa 2015 (Lassila ym. 2015). Etlän arvion mukaan eläkeuudistus pidentää työuria vuoteen 2025 mennessä keskimäärin noin viidellä kuukaudella ja vuoteen 2035 mennessä noin yhdeksällä kuukaudella. Lisäksi eläkeuudistus tasoittaa tuloeroja useamman syyn vuoksi. Vanhuuseläkeiän nostaminen nostaa työkyvyttömyyseläkkeitä pidentämällä niin sanotun tulevan ajan laskenta-aikaa. Työkyvyttömyyseläkkettä saavat ovat yleensä suhteellisen pienituloisia. Toisaalta alimman vanhuuseläkeiän nostaminen leikkaa niiden, yleensä suhteellisen hyvätuloisten ihmisten eläkkeitä, jotka nykyjärjestelmässä hyötyvät niin sanotusta superkarttumasta. Myös 53 vuotta täyttäneiden niin sanotun kannustinkarttuman poistaminen tasoittaa tuloeroja.

Etlan arviossa eläkeuudistus vähentää työeläkemenoja suhteessa palkkasummaan ja alentaa työeläkemaksua lähivuosikymmeninä. Vaikutus on suurimmillaan vuosisadan puolivälin tienoilla noin puolitoista prosenttia palkkasummasta yksityisaloilla. Uudistuksen vaikutus menoihin ja maksuihin vähenee kuitenkin vuosisadan loppuun mennessä, koska uudistus kasvattaa pitkällä aikavälillä kuukausittaisia eläkkeitä merkittävästi. Julkisen talouden kestävyysvaje pienenee peruslaskelman mukaan 1,1 prosenttiyksiköllä.

Etla arvioi, että uudistuksen vaikutukset sukupolvien väliseen tulonjakoon ovat vähäiset. Uudistuksen jälkeen työelämään tulevat sukupolvet kuitenkin hyötyvät hieman rahallisesti, ja nykyisin työelämässä olevat kohortit häviävät hieman. Etla korostaa, että eläkeuudistuksen työuria pidentävään vaikutukseen liittyy epävarmuutta. Uudistuksen vaikutus riippuu merkittävästi siitä, miten ihmisten työntarjontaan liittyvät asenteet muuttuvat eliniän pidentyessä. Koska ikärajojen nousun ohella varhaisen työelämästä poistumisen, erityisesti niin sanotun työttömyysputken, kannustimet ja vetovoima paranevat, on vaara, että työttömyysputkesta tulee jälleen samanlainen merkittävä väylä pois työelämästä, kuin se oli vielä ennen 2005 eläkeuudistusta. Työttömyysputken luomaan epävarmuuteen vaikutusten arvioinnissa kiinnittää huomiota myös VM. Etla arvioi, että mikäli putkesta tulee tärkeä väylä siirtyä sosiaaliturvan varaan ja siitä edelleen eläkkeelle, kestävyysvaje voi pienentyä vain 0,6 prosenttiyksikköä.

Siinä missä ETK:n mallilaskelmissa lähtökohtana on eri tiloihin siirtymistä koskevat oletukset, Etlan stokastinen elinkaarimalli perustuu rationaalisen yksilön hyödyn maksimointiin. Mallin yksilöt tekevät muun muassa työntarjontaa ja eläkkeelle siirtymistä koskevia päätöksiä sen mukaan miten erityisesti palkat, sosiaaliturva- ja eläke-etuudet sekä verotus määräytyvät. Eläke-etuuksien muuttaminen muuttaa mallissa yksilön valinnanmahdollisuuksia ja kannustimia. Vaikka ETK:n ja Etlan käyttämät mallit eroavat, niillä saadut tulokset ovat hyvin samankaltaisia.

Talouspolitiikan arviointineuvoston raportissa (talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2014) nojaututtiin eläkeuudistuksen arvioimisessa sen tilaamaan Etlan raporttiin, Eläketurvakeskuksen laskelmiin ja aineistoihin sekä arviointineuvoston jäsenten tekemiin laskelmiin. Eläkeuudistuksen valmistelua arvioitiin siinä myös haastatteluihin perustuen. Myös talouspolitiikan arviointineuvoston raportissa todetaan, että muutoksilla on paitsi suoraa vaikutusta myös epäsuoraa vaikutusta kannustimien muuttumisen takia. Toisaalta raportissa todetaan, että Etlan ja ETK:n arviot ikäryhmittäisistä työllisyysasteista ovat yllättävän lähellä toisiaan. Arviointineuvosto ei esittänyt omia arvioita tavoitteiden saavuttamisesta vaan viittaa tältä osin Etlan laskelmiin.

Eläkeikärajojen nostamisen vaikutuksista on saatavilla myös Heikki Oksasen laskelmat (Oksanen 2014). Oksasen laskelmien lähtökohtana on kestävyysvajeen pienentäminen eläkeikärajojen merkittäväällä nostolla. Laskelmissa eläkeuudistukselle asetetaan hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen sopimaa tavoitetta kunnianhimoisempi aikataulu eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen ja osuus kestävyysvajeen pienentämiselle. Oksanen tarkastelee erilaisen eläketurvan muutoksilla toteutettujen julkisen talouden sopeutusvaihtoehtojen seurauksia. Laskelmat perustuvat SOME-mallin hyödyntämiseen. Oksasen lähtökohtien kanssa sopuinnassa oleva laskelma sisältää merkittävästi nopeamman ja tuntuvamman vanhuuseläkeiän noston kuin mitä neuvotteluissa on sovittu. Oksasen esittämä vanhuuseläkeiän noston

vaikutus eläkkeellesiirtymisen myöhentymiseen on myös huomattavasti voimakkaampi kuin Etlan ja ETK:n esittämissä arvioissa. Oksasen laskelmaa ei voi pitää vuoden 2017 eläkeuudistuksen arviointina vaikka se muuten onkin uudistuksen ambitiotason, sisällön ja sen erilaisten vaikutusten arvioinnin kannalta relevantti.

Eläketurvakeskuksen arvioiden lähtökohdista

Tässä raportissa esitettävät vaikutusarviot perustuvat kahdella eri laskentamallilla saatuihin tuloksiin, lisäksi uudistuksen vaikutuksia havainnollistetaan esimerkkitarkastelujen avulla. Pitkän aikavälin laskentamallia (PTS-malli) on hyödynnetty eläkemenojen, eläkemaksujen ja keskieläkkeiden kehityksen arviointiin. ELSI-mikrosimulointimallin avulla on tuotettu arvioita uudistuksen vaikutuksista eri sukupuolille ja koulutustasoille sekä eläkkeiden suurusjakaumiin.

Laskelmat on tehty syksyllä 2014 saatavilla olevilla aineistoilla ja lähtötiedoilla. Vuotta 2014 koskevat tilastot eläkkeelle siirtymisestä valmistuivat tämän raportin käsikirjoituksen valmistumisen jälkeen. Tuoreiden tilastotietojen mukaan vuonna 2014 eläkkeelle siirtymisen vähentyi ja 25-vuotiaan eläkkeellesiirtymisiän odote nousi 61,2 vuoteen (etk.fi). Raportissa esitettyjen laskelmien trendit pätevät, joten korkeampi lähtötaso tuottaisi korkeamman arvion eläkkeellesiirtymisiän odotteesta eri vuosille. Mahdollisuudet saavuttaa vuotta 2025 koskeva tavoite ovat näin ollen paremmat.

Vaikutusarvioiden lähtökohtana on ollut, että lakimuutokset vaikuttaisivat ainoastaan niihin henkilöihin, joita muuttuneet ikäraajat iän puolesta koskevat. Tämä oletus yksinkertaistaa laskelmien laadintaa ja tulkintaa. Periaatteessa muutokset eläkemaksuissa ja eläkeetuksissa voivat vaikuttaa myös nuorten ja keski-ikäisten työllisyyteen.

Uudistus muuttaa vanhuuseläkkeelle pääsyn ehtoja ja nykyisen vanhuuseläkkeen alikärajan jälkeisiä eläkevaihtoehtoja. Kuitenkaan ikärajan nostaminen ei nosta tosiasiallista eläkkeelle siirtymisikää täysimääräisesti. Osa väestöstä joutuu työkyvyttömyyseläkkeelle ennen nykyistä vanhuuseläkeikää ja iän myötä työkyvyttömyysriski kasvaa, jolloin työkyvyttömyyseläkkeelle joutuvien määrä kasvaa eläkeikärajan noustessa. Lisäksi ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha ja uusi työuraeläke mahdollistavat työelämästä poistumisen ennen varsinaista eläkeikää. Ikärajojen noustessa on nykyisen lainsäädännön mukaisen vanhuuseläkkeen alarajan yläpuolella olevissa ikäryhmissä odotettavissa työllisyyden ja työttömyyden lisääntymistä. (Ks. Hakola ja Määttänen 2007, Rantala 2008, Järnefelt 2010, Kyyrä 2010, Jauhiainen ja Rantala 2011, Tuominen ym. 2012, Uusitalo ja Nivalainen 2013, Määttänen 2013.)

Verrattuna aikaisempiin varhaiseläkereitteihin kohdentuneisiin muutoksiin etukäteisarviointien tekeminen on haasteellisempaa, koska keskeisiltä osin ei ole käytettävissä kokemusperäistä tietoa siitä, miten ihmiset tällaisissa tilanteissa käyttäytyvät. Esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen alkavuutta on korkeamman vanhuuseläkeiän ja työuraeläkkeen oloissa arvioitava ikäluokille, jotka aiemman lainsäädännön mukaisesti olisivat voineet siirtyä vanhuuseläkkeelle.

Kaikkiin tulevaisuutta koskeviin arvioihin sisältyy epävarmuutta, niin myös tässä julkaisuun. Ottaen huomioon malleissa vaikuttavat monet eri tekijät ja niitä koskevat oletuk-

set, yksittäisiä lukuja ei voi pitää tarkkoina estimaatteina siitä miten uudistuksen seurauksena tulee käymään. Huomio kannattaa kiinnittää kokonaisuuteen, vaikutusten suuntaan ja mittaluokkaan.

Tulkintoja uudistuksen seurauksista

Eläkeuudistus on iso muutos, jolla on moniulotteisia ja kauaskantoisia vaikutuksia. Raportin luvuissa on esitelty tulokset yksityiskohtaisesti. Olemme myös koonneet eri luvuissa esitetyt tulokset tämän julkaisun tiivistelmään emmekä toista niitä yksityiskohtaisesti tässä. Niiden sijaan esitämme arvioidemme perusteella muutaman huomion.

Tavoitteiden saavuttamisesta

Vuoden 2017 työeläkeuudistusta koskeva sopimus näyttäisi väestö-, työllisyys- ja talouskehityksen jatkuvuuteen perustuvien oletusten oloissa pääpiirteissään saavuttavan sille asetetut eläkkeelle siirtymisen myöhentämistä ja julkisen talouden kestävyysvajeen pienentämistä koskevat tavoitteet. Uudistuslaskelmassa ikärajamuutosten seurauksena eläkkeelle siirtyminen myöhentyy ja työllisyys paranee, joskin myös ikääntyneiden työttömyys ja työkyvyttömyyseläkkeellä olo kasvavat. Kun näin eläkkeellä oloaika vähän lyhenee, eläkemeno kasvaa hitaammin.

Laskelmien mukaan etuus- ja rahoitusmuutoksilla käännetään nyt kasvusuuntaan osoitavia eläkemaksukäyriä niin, että uudistuksen jälkeen eläkemaksun suhteessa palkkasummaan voisi pitää tasaisena. Tämä on historiallista, sillä 1960-luvulta lähtien maksu on vain noussut. Verrattain tasaisen maksun näkymä on hyvä saavutus kun huoltosuhde kuitenkin jatkaa heikentymistään.

Julkisen talouden kestävyyttä eläkeuudistus parantaa juuri eläkemenon kasvun hidastumisen takia. Jonkin verran julkistaloudelle myönteistä vaikutusta tulee myös työurien pidentymisestä. Kun kansantuotteen voi olettaa olevan korkeampi, ikäsidonnaisten menojen suhde bruttokansantuotteeseen on pienempi.

Saavutetaanko nämä hyvät ja tavoitellut kehityskulut eläketason kustannuksella? Tähän kysymykseen voi vastata hieman eri tavoin riippuen siitä mitä näkökulmaa painottaa. Karttumisprosentit pienenevät, mutta työeläkevakuutusmaksu ei vastedes enää vähennä eläkepalkkaa. Työuran piteneminen tuottaa korkeampaa eläkettä. Ikärajojen nosto tuottaa korkeamman eläkkeen niillekin, jotka eivät pysty työskentelemään vanhuuseläkkeeseen asti. Kokonaisuutena kuukausieläkkeen taso olisi laskelmien valossa eläkkeelle siirtymishetkellä korkeampi. Kuukausieläke voi olla siinä mielessä paras mittari, että sillä viime kädessä ratkaistaan yksilön eläkeajan toimeentuloa. Myös eläkkeen ”arvon” kehityksen kannalta kiinnostava mittari – keskieläke suhteessa keskiansioihin – näyttäisi kehittyvän uudistuksen seurauksena myönteisemmin kuin nykylain vallitessa. Toisaalta juuri karttumissäätöjen muuttuessa kuukausieläke nykyistä vanhuuseläkkeen alaikärajaa myöhempään työskentellessä ei ole yhtä hyvä kuin mitä se olisi vastaavassa iässä nykysääntöjen mukaan. Eläkepääoman näkökulmasta eläkeajan laskennallinen lyhentyminen taas on heikennys joille-

kin ikäluokille. Yksilötasolla vaihtelu on kuitenkin suurta eikä omaa tilannettaan tältä osin tiedä etukäteen.

Muutoksista työeläkejärjestelmässä

Vaikutusarvioissamme huomio on nimenomaan parametrisissä muutoksissa. Uudistusta voi arvioida myös suhteessa aikaisemmin toteutettuihin uudistuksiin ja työeläkejärjestelmän luonteeseen. Työurien pidentämisen ja rahoituksen kestävyuden parantamisen näkökulmasta on mahdollista tulkita uudistus luontevaksi jatkeeksi aikaisemmin toteutetuille. Kun aikaisemmin keskiössä olivat varhaiseläkereitit, nyt fokus on vanhuuseläkkeiden ikärajoissa.

Vuosia kestäneen ikärajakeskustelun jälkeen uudistus selkeyttää eläkejärjestelmää koskevia odotuksia. Päätösperusteisten ikärajanostojen ja ikäraja-automaatiikan käyttöönoton jälkeen eläkeikärajat nousevat elinajan pidentyessä. Sen myötä jokaiselle ikäluokalle on mahdollista esittää arvio sekä vanhuuseläkkeen alaikärajasta että tavoite-eläkeiästä.

Automaattisen sopeutumisen merkitys lisääntyy. Elinaikakerroin säilyy, mutta pidemmällä aikavälillä sen vaikutus on lievempi. Elinaikakerroimen rinnalle otetaan käyttöön uusi automaatiikka ikärajojen muuttamiseksi. Suomesta tulee yksi harvoja maita, jossa elinajan pidentymiseen vastataan kahdella joskin toisiinsa yhteen sovitetulla instrumentilla.³

Vuoden 2005 työeläkeuudistuksessa omaksuttu keskipalkkaperiaate vahvistuu. Kun iällä ei vastedes ole merkitystä eläkkeen karttumisessa, kaikki työ lasketaan samalla painolla. Kun palkansaajan työeläkemaksun vähentämisestä eläkepalkasta luovutaan, eläkkeenlaskenta yksinkertaistuu ja palkansaajien ja yrittäjien eläkkeiden karttumisen säännöt yhtenäistyvät.

Uudistuksessa voi nähdä myös irtiottoa vuoden 2005 uudistuksen yksilön valintoihin, kannustimiin ja joustoon perustuvista ratkaisuista. Vuoden 2017 uudistuksessa ikärajoilla sääntely ja normeilla ohjaaminen vahvistuu. Osa-aikaeläkkeen korvaaminen osittaisella vanhuuseläkkeellä parantaa työnteon kannustimia ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Työnteosta elinkaarella

Yksinkertaistus eläkeuudistuksen seurauksesta on, että elinkaarella tehdyn työn määrä on suurempi ja eläkkeellä oloaika lyhyempi kuin ilman uudistusta olisi. Toisin sanoen elinkaarella on tehtävä työtä ja maksettava eläkevakuutusmaksuja pidempään. Vastaavasti eläkkeellä ollaan vähän lyhyemmän aikaa kuin ilman uudistusta. Uudistuksen vaikutukset kohdentuvat kuitenkin aina eri tavoin eri väestöryhmiin. Niiltä, joilla on työpaikka ja työkykyä, vaaditaan enemmän. Joillekin tämä on helpompi hyväksyä, toiset kokevat lisävuodet työelämässä hyvinvointitappiona. Työnteon lisääntymisen hyvä puoli on, että tästä vastineeksi saa palkan lisäksi vähän korkeampaa kuukausieläkettä eläkkeelle jäädessään. Moni kuitenkin ajattelee nykylain mukaista eläketasoa saavutettuna etuna, jota uudistussopimus heikentää. Heikentyminen johtuu pitkälti siitä, että korkeammista karttumisprosentteista luovutaan. Menosäästö ei tule ilmaiseksi. Työttömien tai työkyvyttömiä vanhuuseläkepäivät siirtyvät, mutta muu sosiaaliturva säilyy ja tuleva eläketaso peräti paranee.

³ Tämän hyvistä puolista ks. ETK 2013.

Väestöryhmien välisistä eroista

Uudistuksella ei näytä olevan merkittävästi erilaisia seurauksia eri sukupuolille. Miesten ja naisten kuukausieläkkeet kehittyvät hyvin samalla tavalla kun säännöt ovat samat. Osin tämä on seurausta nykyisestä tilanteesta, jossa miehet ja naiset ovat työmarkkinoilla verraten yhtäläisesti ja siirtyvät eri eläkkeille jotakuinkin samankaltaisesti. Koska naiset keskimäärin elävät miehiä pidempään, ikärajanostot lyhentävät heidän eläkeaikaansa suhteellisesti vähemmän.

Sosioekonomiset erot näyttäisivät enemmän tasoittuvan kuin kasvavan. Vähemmän koulutettujen, yleensä työntekijätaustaisissa ammateissa työskentelevien eläkekehitys on hieman parempaa kuin paremmin koulutetuilla. Tämä johtuu työuraan sisältyvistä riskeistä, työuran ajoittumisesta ja eläkkeen karttumissääntöjen muutoksista.

Sukupolvinäkökulmasta tämänkertaisen uudistuksen maksajia ovat eläkeuudistuksen ajoittumisen ja sisällön takia erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet työhön kykenevät ihmiset. Jo eläkkeellä olevia ja eläkkeelle vielä ennen 2017 siirtyviä muutokset eivät koske. Vielä työmarkkinoilla oleville 1940- ja 1950-luvuilla syntyneille, jotka ovat siirtymässä eläkkeelle vuoden 2017 jälkeen, seuraukset ovat hyvin pieniä. Noin 1980-luvulla ja myöhemmin syntyneet ennemminkin hieman hyötyvät uudistuksesta maksuvaikutuksen takia ja kun eläkkeen karttumissääntöjen muutokset alkavat tuntua korkeampina eläkkeinä.

Epävarmuudesta ja riskeistä

Kaavaillun työeläkeuudistuksen kriittinen kohta on nimenomaan siinä kuinka hyvin eläkeuudistus tukee työllisyyttä ja eläkkeelle siirtymisen myöhentymistä. Voidaan puhua ikärajanoston ja muiden muutosten ”hyötysuhteesta”. Hyvissä oloissa eläkkeelle siirtymisen myöhentymisessä nähty hyvä kehitys jatkuu ja saa uudistuksesta kaivattua lisäpotkua. Huonossa skenaariossa vanhuuseläkkeelle siirtymisen myöhentymisen sijaan nähdään varhaiseläkkeille (työkyvyttömyyseläke ja työuraeläke) siirtymisen merkittävää kasvua. Kuvion 2 trendi voi kääntyä, jos ikääntyneiden työskentelyn kannustimet nähdään vähäisiksi ja 60-vuotiaiden lievemmat työkyvyttömyyskriteerit ja uusi työuraeläke ohjaavat varhennetulle eläkkeelle. Tällöin eläkemenot kasvaisivat eikä kaivattua eläkemaksun tasaantumista nähtäisi.

Tuleva väestön ja talouden kehitys ovat epävarmoja. Laskelmiimme sisältyvä peruslaskelmaa hitaamman talouskasvun skenaario muistuttaa, ettei sopimus vielä yksin riitä takaamaan nyt sovitun maksutason riittävyttä.

Jonkinlaista epävarmuutta tulevaisuutta koskien voi herättää laskelmissa näkyvä eläkemenojen kasvu tarkastellun aikaperiodin loppupuolella. Kuvio 1 kertoi tähänastisten muutosten hillinneen menokehitystä myös pitkällä aikavälillä. Nyt sopimuslaskelman mukaiset TyEL-eläkemenot näyttäisivät kääntyvän uuteen kasvuun 2050-luvulla ja ylittävän nykylain mukaisen menokehityksen 2060-luvulla. Tähän on kuitenkin pitkä aika ja ennen kuin niin pitkälle päästään, vuoden 2017 uudistuksen vaikutuksista ja sen jälkeisestä kehityksestä on käytettävissä kokemukseen perustuvaa tietoa.

Marjukka Hietaniemi ja Mikko Sankala

1 Eläkelainsäädäntö ja siihen kaavailut muutokset

Tässä luvussa kuvataan työmarkkinakeskusjärjestöjen syyskuussa 2014 solmimassa eläkesopimuksessa esitetyt muutokset työeläkkeiden määräytymiseen ja rahoitukseen.

1.1 Etuusmuutokset

Eläkkeen määräytyminen

Nykylaki:

Vanhuuseläkettä alkaa karttua 18 vuoden iästä lähtien. Eläkettä karttuu

- 18–52-vuotiaana 1,5 prosenttia
- 53–62-vuotiaana 1,9 prosenttia
- 63–68-vuotiaana 4,5 prosenttia.

Eläkkeen aikaisen työn ansiosta karttuu uutta eläkettä 1,5 prosenttia vuodessa.

Työntekijän työeläkevakuutusmaksu vähennetään jokaisen vuoden vuosiansioista (vuodesta 1996 alkaen) ennen eläkkeen laskemista (ei koske: MEL, YEL, MYEL). Elinaikakerroin lasketaan kullekin ikäluokalle vuodelle, jolloin ikäluokka täyttää 62 vuotta.

Sopimus:

Vanhuuseläkettä alkaa karttua 17 vuoden iästä lähtien. Eläkettä karttuu 2017 alkaen 1,5 prosenttia vuosiansiosta, josta ei enää vähennetä työntekijän työeläkevakuutusmaksua. Eläkettä karttuu kuitenkin työstä 1,7 prosenttia siirtymäajan 31.12.2025 asti 53–62-vuotiaana. Tätä siirtymäkauden korotettua karttumaa saava maksaa vastaavalta ajalta myös 1,5 prosenttiyksikköä korkeampaa työntekijän työeläkevakuutusmaksua. Eläkkeen aikaisesta työstä eläkettä karttuu myös 1,5 prosenttia.

Eläkettä karttuu vakuuttamisvelvollisuuden ylärajaan asti. Tämä vanhuuseläkkeen karttumisen yläikäraja nousee alimman vanhuuseläkeiän noustessa, mutta sitä korotetaan täysinä vuosina. Ero alimman ja ylimmän ikärajan välillä on enintään viisi vuotta. Siten yläikäraja on 68 vuotta vielä vuonna 1957 syntyneillä. Vuosina 1958–1961 syntyneillä se on 69 vuotta ja vuonna 1962–1964 syntyneillä se on 70 vuotta. Alimman vanhuuseläkeikärajan ylittäessä 65 vuotta yläikäraja nousee myös.

Elinaikakerroin säilyy. Elinaikakerroimen laskentaa muutetaan, kun alin vanhuuseläkeikä ylittää 65 vuotta. Tällöin elinaikakerroin muodostuu vähemmän etuustasoa leikkaavaksi, kuin nykyisen lain mukaan tapahtuisi.

Vanhuuseläke

Nykylaki:

Eläkeikä on joustava 63 ja 68 vuoden välillä. Jos eläkkeen ottamista lykätään yli 68 vuoden iän, eläkkeeseen lasketaan lykkäyskorotus. Se on 0,4 prosenttia jokaiselta lykätyltä kuukaudelta.

Sopimus:

Eläkeiät muuttuvat asteittain kolmen kuukauden vuosivauhtia vuoteen 2027 asti. Ensimmäinen ikäluokka, jonka vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee, ovat vuonna 1955 syntyneet. Ensimmäinen ikäluokka, jolla eläkeikä on 65 vuotta, ovat vuonna 1962 syntyneet. Vanhuuseläkeikä on 65 vuotta myös vuosina 1963 ja 1964 syntyneillä.

Taulukko 1.1.

Sopimuksen mukaiset vanhuuseläkkeen alaikärajat vuosina 1950–1964 syntyneille sekä arviot tavoite-eläkeiästä ja vuoden 1964 jälkeen syntyneiden alimmasta vanhuuseläkeiästä ja tavoite-eläkeiästä.

Syntymävuosi	Alin vanhuuseläkeikä*	Tavoiteikä**
1950	63 v	
1951	63 v	
1952	63 v	
1953	63 v	
1954	63 v	63 v 10 kk
1955	63 v 3 kk	64 v 2 kk
1956	63 v 6 kk	64 v 7 kk
1957	63 v 9 kk	65 v
1958	64 v	65 v 4 kk
1959	64 v 3 kk	65 v 9 kk
1960	64 v 6 kk	66 v 1 kk
1961	64 v 9 kk	66 v 6 kk
1962	65 v	66 v 11 kk
1963	65 v	67 v
1964	65 v	67 v 2 kk
1965	65 v 2 kk	67 v 4 kk
1966	65 v 4 kk	67 v 6 kk
1967	65 v 6 kk	67 v 8 kk
1968	65 v 8 kk	67 v 10 kk
1969	65 v 9 kk	68 v
1970	65 v 11 kk	68 v 2 kk
1975	66 v 6 kk	69 v
1980	66 v 11 kk	69 v 8 kk
1985	67 v 5 kk	70 v 4 kk
1990	67 v 9 kk	70 v 11 kk
1995	68 v 1 kk	71 v 5 kk
2000	68 v 3 kk	71 v 11 kk

* Vuonna 1965 ja myöhemmin syntyneiden alin vanhuuseläkeikä määräytyy väestö- ja työllisyyskehityksen perusteella.

** Tavoiteikä määräytyy alaikärajan ja elinajan odotteen kehityksen perusteella.

Vuonna 1965 syntyneistä lähtien vanhuuseläkkeen alaikäraja sidotaan elinajanodotteeseen. Vanhuuseläkeikä nousee siten, että laskennallisen työuran (aika 18 vuodesta alimpaan vanhuuseläkeikään) ja eläkeikäisen elinajan odotteen suhde pysyy vakaana. Esimerkiksi vuonna 1970 syntyneille ikäraja olisi ennusteen mukaan 65 vuotta ja 11 kuukautta, 1995 syntyneille 68 vuotta ja yksi kuukausi.

Sopimuksen mukaan eläkeikärajojen nousua tarkastellaan muun muassa työurasuhteen (18-vuotiaan työvoimaan kuulumisajan odote/18-vuotiaan elinajan odote; 5 vuoden keskiarvot) kehityksen perusteella.

Jos eläkkeen ottamista lykätään yli alimman vanhuuseläkeiän, eläkkeeseen lasketaan lykkäyskorotus. Se on 0,4 prosenttia jokaiselta lykättyltä kuukaudelta.

Tavoite-eläkeikä

Sopimuksen mukaan työntekijälle annettavaan työeläkeotteeseen lasketaan viisi vuotta ennen alinta vanhuuseläkeikää hänen ikäluokkansa tavoite-eläkeikä. Tavoite-eläkeikä antaa vakuutetulle tiedon siitä, mihin ikään hänen olisi lykättävä eläkkeen nostamista saadakseen elinaikakertoimen pienennyksen kompensoitua lykkäyskorotuksella.

Työkyvyttömyyseläke

Nykylaki:

Työkyvyttömyyseläkkeen tuleva aika lasketaan eläketapahtumavuoden alusta 63 vuoden täyttämiskuukauden loppuun. Tulevalta ajalta karttuu eläkettä 1,5 prosenttia vuotta kohden viiden eläketapahtumavuotta edeltävän kalenterivuoden keskiansiosta, joista on vähennetty työntekijän työeläkevakuutusmaksu. Elinaikakerrointa sovelletaan vain ansaittuun eläkkeen osaan.

Sopimus:

Vanhuuseläkeiän nousun myötä myös työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan pääteikä nousee. Tuleva aika lasketaan eläketapahtumavuonna työntekijän ikää lähimmän ikäluokan vahvistetun alimman vanhuuseläkeiän perusteella. Tulevan ajan pidentyminen nostaa työkyvyttömyyseläkkeiden tasoa. Toisaalta elinaikakerroin ulotetaan koko työkyvyttömyyseläkkeeseen silloin, kun alin vanhuuseläkeikä ylittää 65 vuotta, jolloin sen vaikutus lieventyy. Elinaikakertoimen ulottaminen tulevan ajan osaan alentaa työkyvyttömyyseläkkeen tasoa.

Tulevan ajan karttumisprosentti pysyy ennallaan 1,5 prosenttina. Työntekijän työeläkevakuutusmaksua vastaavaa vähennystä ei tehdä enää tulevan ajan viiden vuoden tarkasteluajan ansioihin koskien vuonna 2017 ja myöhemmin saatuja ansioita.

Työuraeläke

Nykylaki:

Työkyvyttömyyseläkkeen edellytysten arvioinnissa otetaan laajemmin huomioon muita kuin terveyteen liittyviä seikkoja, kun työntekijä on täyttänyt 60 vuotta. Näitä ovat muun muas-

sa työuran pituus, koulutus ja ammatti. Jos työura jää alle 10 vuoden mittaiseksi, ei ole edellytyksiä myöntää työkyvyttömyyseläkettä lievemmin kriteerein. Julkisella puolella sovelletaan ammatillisen työkyvyttömyyden määritelmää kaikille, mutta samoin kuin yksityisaloilla 60 vuotta täyttäneille kriteerit ovat nuorempia lievemmat.

Sopimus:

Työkyvyttömyyseläkkeen kriteerit ja 60 täyttäneiden poikkeussääntö säilyvät edelleen. Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää myös työuraeläkkeenä, jos eläkkeenhakija on tehnyt pääosan vähintään 38 vuoden työurastaan raskasta työtä ja hän on täyttänyt 63 vuotta. Lisäksi edellytetään työkyvyttömyyttä, mutta lievemmin perustein kuin 60 vuotta täyttäneen kriteerein.

Työuraeläkkeessä ei ole tulevan ajan eläkeosaa. Työuraeläkkeen alaikäraja nousee elinajan odotteen mukaisesti samalla tavalla kuin vanhuuseläkeikä 65 vuoden iästä eteenpäin.

Työuraeläke voidaan edellytysten täytyessä myöntää, jos työskentelyn päättymisestä ei hakemuksen vireille tullessa vielä ole kulunut vuotta pidempää aikaa.

Osa-aikaeläke ja osittainen varhennettu vanhuuseläke**Nykylaki:**

Osa-aikaeläke voidaan myöntää 61 vuotta täyttäneelle henkilölle (v. 1954 jälkeen syntyneet), jolla on pitkäkö työura. Edellytyksenä on, että osa-aikaeläkkeelle siirrytään lähes suoraan kokoaikatyöstä. Lisäksi edellytetään, että työansiot osa-aikaeläkeaikana ovat 35–70 prosenttia edeltävän viiden kalenterivuoden perusteella lasketusta vakiintuneesta ansiosta.

Osa-aikaeläkkeen määrä on 50 prosenttia vakiintuneen ansion ja osa-aikatyön ansion erotuksesta. Osa-aikatyöstä karttuu eläkettä normaalien karttumisprosenttien mukaan 1,9 tai 4,5 prosenttia.

Sopimus:

Osittainen vanhuuseläke (OVE) korvaa sopimuksen mukaan vuodesta 2017 alkaen osa-aikaeläkkeen. OVE:n voi saada aikaisintaan 61 vuoden iässä. Vuodesta 2025 alkaen ikäraja on 62 vuotta. Sen jälkeen ikäraja nousee elinajan odotteen mukaisesti samalla tavalla kuin vanhuuseläkeikä 65 vuoden iästä eteenpäin.

OVE:n aikaiseen työntekoon ei liity rajoituksia. OVE:n määrä voi olla joko 25 tai 50 prosenttia OVE:n alkamista edeltävän vuoden loppuun mennessä karttuneesta työeläkkeestä. OVE:a pienentää sen nostaminen ennen vanhuuseläkkeen alaikäraja. Varhenuksesta seuraava vähennys on 0,4 prosenttia jokaista varhennettua kuukautta kohti. Tämä määrä tarkistetaan myös elinaikakerroimella. Jos henkilö on jo täyttänyt iän, jolloin elinaikakerroin kyseiselle ikäluokalle vahvistetaan, käytetään tätä oman ikäluokan kerrointa. Jos elinaikakerrointa ei ole vahvistettu omalle ikäluokalle, käytetään OVE:n alkamisvuodelle vahvistettua kerrointa.

OVE:n voi saada myös lykättynä. Jos OVE alkaa henkilön oman ikäluokan alimman vanhuuseläkeiän jälkeen, OVE-osuutta korotetaan lykkäyskorotusprosentilla (0,4 %/kk).

OVE:n voi ottaa 25 tai 50 prosentin suuruisena. Jos OVE otetaan aluksi 25 prosentin osuutena, voi tätä osuutta myöhemmin korottaa 50:een prosenttiin. Muut OVE:n asteen vaihtelut eivät ole mahdollisia. OVE:a ei pääsääntöisesti voi lakkauttaa.

OVE:n aikana voi ansaita uutta eläkettä. OVE:n aikaisesta palkasta karttuu eläkettä kymmen muustakin palkasta 1,5 prosenttia. Siirtymäkauden 1,7 prosentin karttumaa sovelletaan myös OVE:n aikana ansaittavaan eläkkeeseen.

Sopimuksessa todetaan, että jos työntekijä haluaa OVE:n aikana tehdä säännöllistä työaikaa lyhyemmän ajan työtä, työnantajan on pyrittävä järjestämään työt niin, että osa-aikatyö on mahdollista.

1.2 Rahoitukseen liittyvät muutokset

TyEL-maksu

Sopimus:

TyEL-maksu on sopimuksen mukaan 24,4 prosenttia vuonna 2016. Perittävä TyEL-maksu on kuitenkin 24 prosenttia, koska tasoitusmäärää puretaan tilapäisellä maksunalennuksella yhteensä 0,4 prosenttia palkkasummasta. Maksunalennus kohdistetaan työntekijöille ja pienille työnantajille.

TyEL-maksu on sopimuksen mukaan vuosina 2017–2019 keskimäärin 24,4 prosenttia. EMU-puskuria on mahdollista käyttää maksun säätelyyn erikseen tehtävillä päätöksillä. Työmarkkinaosapuolten tavoitteena on vuoden 2019 jälkeiselle ajalle tasainen ja tarkoituksenmukainen maksukehitys sekä etuuksien ja niiden rahoituksen turvaaminen.

Vanhuuseläkerahastointi TyEL:issä

Nykylaki:

Vanhuuseläkettä rahastoidaan 0,5 prosentin karttumaa vastaava määrä ikävälillä 18–54 vuotta.

Sopimus:

Vanhuuseläkettä rahastoidaan 0,4 prosentin karttumaa vastaava määrä ikävälillä 18–68 vuotta siihen asti, kunnes työntekijä siirtyy TyEL:n mukaiselle vanhuuseläkkeelle.

Toteutunut ja arvioitu elinajanodote on kasvanut arvioitua nopeammin. Eläkeuudistuksen yhteydessä vanhuuseläkevastuita täydennetään vastaamaan tätä kehitystä. Kuolevuusperustetäydennys kustannetaan käyttämällä vanhuuseläkkeiden lisärahastointiin tarkoitettuja varoja ja purkamalla vakuutusliikkeen vaihtelua varten varattua tasoitusmäärää.

Vanhuuseläkerahastointia täydennetään tasausvastuusta vuosina 2017 ja 2018. Vuonna 2017 täydennykseen käytettävä määrä vastaa 0,4 prosenttia TyEL-palkkasummasta. Vuonna 2018 täydennykseen käytettävä määrä vastaa 1,5 prosenttia TyEL-palkkasummasta, ellei jatkovalmisteluissa muuta sovita.

TyEL:n tasausvastuu ja EMU-puskuri

Tasausvastuu on TyEL:n yhteinen puskurirahasto, jolla varaudutaan muun muassa yhteisesti kustannettavan eläkemenon vuosittaiseen vaihteluun.

Nykylaki:

Tasausvastuun alaraja on 30 prosenttia tulevan vuoden tasauseläkemenosta.

Sopimus:

Tasausvastuun alarajaa muutetaan siten, että se on 20 prosenttia tulevan vuoden tasauseläkemenosta.

Tasausvastuuseen sisältyvän EMU-puskurin käyttöön liittyviä sääntöjä selkiytetään. EMU-puskuria voidaan käyttää TyEL-maksun säätelyyn enintään 0,8 prosenttia vuosittaisesta palkkasummasta. EMU-puskuria käytettäessä sovitaan millä aikavälillä työllisyys- ja taloustilanteen parantuessa varoja kerätään takaisin EMU-puskuriin.

TyEL:n vakavaraisuus

Nykylaki:

Vakuutusliikkeen tuloksen heilahteluun varaudutaan tasoitusmäärällä ja sijoitusliikkeen tuloksen heilahteluun toimintapääomalla.

Sopimus:

Tasoitusmäärä ja toimintapääoma yhdistetään vakavaraisuuspääomaksi, jolla varaudutaan vakuutus- ja sijoitusliikkeiden tuloksen heilahteluihin.

TyEL:n osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu

Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu on TyEL:n yhteinen puskurirahasto, jonka avulla osa osakkeisiin liittyvästä sijoitusriskistä on ollut mahdollista siirtää koko järjestelmän kannettavaksi.

Nykylaki:

Osaketuottosidonnaisuuden aste on 10 prosenttia vastuuvelasta. Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun yläraja on viisi prosenttia ja alaraja -10 prosenttia vastuuvelasta.

Sopimus:

Osaketuottosidonnaisuuden aste kasvaa 10 prosentista 20 prosenttiin. Muutos mahdollistaa osakesijoitusten osuuden kasvattamisen TyEL-järjestelmässä.

Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun ylärajaksi asetetaan yksi prosentti ja alarajaksi -20 prosenttia vastuuvelasta, ellei jatkovalmisteluissa muuta sovita.

Yksittäisen eläkelaitoksen sijoitusten osakepainolle asetetaan 60 prosentin enimmäisraja kaikista sijoituksista.

Työkyvyttömyyseläkkeiden maksuluokkamalli

Perittävä työkyvyttömyyseläkemaksu määräytyy osittain työkyvyttömyysriskistä riippuvan maksuluokan perusteella.

Sopimus:

Työkyvyttömyyseläkkeiden maksuluokkamallia tarkistetaan siten, että tietyt työkyvyttömyystapaukset, muun muassa työraueläkkeet, eivät vaikuta maksuluokan määräytymiseen.

Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala

2 Laskentamallit ja laskelmien oletukset

Tässä raportissa esitettäviä eläkeuudistukseen liittyviä laskelmia on tehty Eläketurvakeskuksen PTS- ja ELSI-malleilla. Lisäksi raportissa esitellään erillisiä esimerkkilaskelmia, jotka havainnollistavat uudistuksen vaikutuksia yksilötasolla.

Tulevia eläkemenoja ja niiden rahoitusta kuvaavia laskelmia varten on tehtävä oletukset koskien väestön kehitystä, työllisyyttä, eläkkeiden alkavuuksia, ansiotason kasvua, eläkevarojen tuottoa ja inflaatiota. Tässä luvussa esitellään tämän raportin laskelmien keskeisimmät oletukset. Nämä samat oletukset ovat käytössä kaikissa raportin laskelmissa, ellei myöhemmin erikseen muuta mainita. Oletuksien valintaan liittyviä tekijöitä on esitelty tarkemmin raportissa Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat (Risku ym. 2013).

Tässä raportissa vertaillaan nykylain mukaisia laskelmia eläkeuudistussopimuksen mukaisiin laskelmiin. Nykylain mukaisissa laskelmissa lait ja muut järjestelmän toimintaa ohjaavat säännökset perustuvat vallitsevaan lainsäädäntöön. Lisäksi laskelmissa huomioidaan sellaiset jo sovitut lakimuutokset, jotka eivät liity suoranaisesti eläkeuudistukseen, mutta jotka tulevat voimaan vasta tulevaisuudessa. Eläkeuudistussopimuksen mukaisissa laskelmissa huomioidaan syksyn 2014 eläkeneuvotteluissa sovitut uudistukset, jotka on kuvattu luvussa 1.

2.1 Laskentamallit ja niiden käyttö

PTS-malli on työeläkelakikohtainen keskiarvotekniikkaan perustuva makrotason malli, jossa esimerkiksi työllisille, työttömille ja sekä vanhuuseläkkeellä ja eri varhaiseläkelajeilla oleville henkilöille on omat erilliset tilansa. Keskiarvotekniikka yksinkertaistaa laskentaa siten, että esimerkiksi kaikki TyEL:n mukaan vakuutetut 50-vuotiaat miehet ovat keskenään samankaltaisia. Keskiarvotekniikka ei estä ottamasta huomioon valikoituvuutta eri tilojen välisissä siirrymissä.

PTS-mallissa on huomioitu seuraavat ilmiöt:

1. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien karttunut eläke ja ansiot ovat tyypillisesti matalampia kuin työssä jatkavien.
2. Työkyvyttömyyseläkeläisten kuolevuus on suurempi kuin väestön keskimäärin. Muiden kuolevuus on vastaavasti matalampi.
3. Vanhuuseläkeläisillä korkea eläke on yhteydessä matalaan kuolemanvaaraan, kun ikä ja sukupuoli vakioidaan.
4. Alle 63-vuotiaana kuolevien eläkekattumat ovat matalampia kuin samanikäisillä vakuutetuilla keskimäärin.

Mallissa laskenta tapahtuu vuositasolla, joten tuloksia on tasoitettu eläkeiän kuukausitason nousujen huomioimiseksi. Tasoitettuja tuloksia ovat eläkkeelle siirtymisiän odote, eläkeme-

not suhteessa työtuloihin ja bruttokansantuotteeseen sekä eläkeläisten ja työllisten lukumäärät. Mallia on esitelty tarkemmin lähteessä Risku ym. 2013. PTS-mallilla tehtyjä laskelmia esitetään luvuissa 3–5.

ELSI-mikrosimulointimalli on aikaulottuvuuden osalta dynaaminen mikrosimulointimalli, jossa ei kuitenkaan mallinneta käyttäytymisvaikutuksia. Mallissa simuloidaan viiden prosentin otosta Suomen sosiaalivakuutetusta aikuisväestöstä. ELSI-laskelman makrokehitys on kohdistettu PTS-laskelman kanssa yhteensopivaksi. ELSI-laskelman avulla saadaan yksityiskohtaisempia tuloksia muun muassa eläketasojen ja työurien kehityksestä tulevaisuudessa. Mallin kuvaus löytyy lähteestä Tikanmäki ym. 2014. ELSI-mikrosimulointimallilla tehtyjä laskelmia esitetään luvussa 6.

Luvussa 7 esitetään yksittäisiä esimerkkilaskelmia. Esimerkkilaskelmissa arvioidaan kuvitteellisen henkilön eläketasoa ja eläkkeen korvaustasoa tietyn työuran ja palkkatason valitessa. Esimerkkilaskelmia esitetään eri eläkelajeille ja eri sukupolville sekä nykyisen että uudistusopimuksessa kaavaillun eläkkeen määräytymisen oloissa.

2.2 Väestö

Peruslaskelman väestöennuste seuraa Tilastokeskuksen vuoden 2012 väestöennustetta vuoteen 2060 asti. Väestöennusteen lähtövuosi on 2011 ja tärkeimmät oletukset ovat:

1. Kokonaishedelmällisyys on 1,82.
2. Nettosiirtolaisuus on 17 000 henkilöä vuodessa.
3. Vuosien 1987–2011 kuolevuuden alenemismuutos jatkuu vuosina 2012–2060.

Väestöennustetta on jatkettu Eläketurvakeskuksessa vuodesta 2060 edellä olevien oletusten mukaisesti lukuun ottamatta sitä, että vuoden 2060 jälkeen kuolevuuden alenemismuutos on puolitettu.

2.3 Eläkkeiden alkavuus

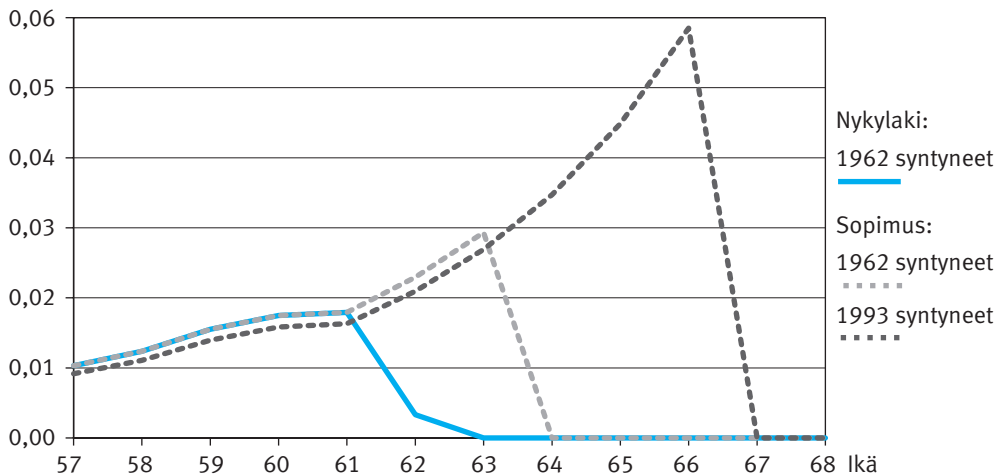
Eläkealkavuuksien lähtötaso on vuodelta 2012. Vuodesta 2013 lähtien eläkealkavuuksiin sovelletaan alla kuvattuja kehitystrendejä. Lisäksi eläkeuudistuslaskelmassa joudutaan ottamaan kantaa siihen, kuinka eläkealkavuudet muuttuvat ikärajojen ja eläke-etuuksien muuttuessa.

Työkyvyttömyyseläkkeiden vastaisen alkavuuden kehitys perustuu nykytilalaskelmissa havaittuun trendiin vuosilta 1996–2011. Trendiä määritettäessä on tarkasteltu alle 56-vuotiaiden ikävakioitua työkyvyttömyysalkavuutta, jotta 2000-luvun alussa lakkautettu yksilöllinen varhaiseläke ei näkyisi alkavuutta pienentävänä tekijänä. Vuosina 1996–2011 ikävakioitu työkyvyttömyyseläkealkavuus aleni keskimäärin 1,1 prosenttia vuodessa. Laskelmassa on jatkettu tätä trendiä, mutta vuosittain alkavuuden alenemismuutosta hidastetaan tasaisesti. Käytännössä valittu oletus tarkoittaa sitä, että työkyvyttömyyseläkealkavuuden taso alenee vuoteen 2025 mennessä 10 prosenttia ja vuoteen 2060 mennessä 17 prosenttia vuoden 2012 tasosta.

Nykyisin työkyvyttömyysriski kasvaa iän suhteen lähes vanhuuseläkeikään asti. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa työkyvyttömyysriski 63 vuoden iän jälkeen on määritelty tätä trendiä jatkamalla. Nykylainsäädännön sekä sopimuksen mukaisten laskelmien työllisten työkyvyttömyysriskit on kuvattu kuviossa 2.1. Kuvioon on valittu vuosina 1962 ja 1993 syntyneet ikäluokat. Nämä ovat ensimmäiset ikäluokat, joiden vanhuuseläkeiät ovat 65 ja 68 vuotta.

Kuvio 2.1.

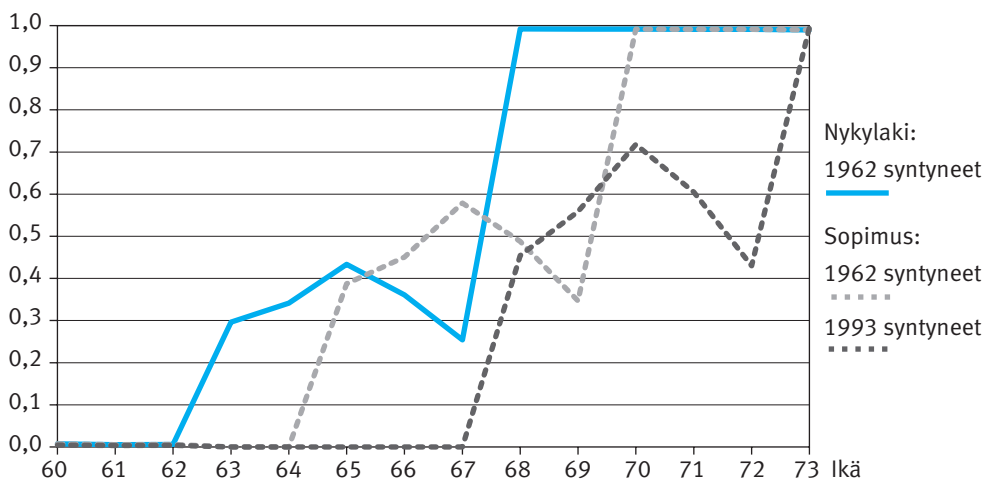
Työssäkävien vakuutettujen ikäluokkakohtainen työkyvyttömyysriski.

Vanhuuseläkkeiden alkavuus alenee nykylakilaskelmassa 1,1 prosenttia vuosittain vuoteen 2060 asti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanhuuseläkealkavuus alenee nykylakilaskelmassa vuoteen 2025 mennessä noin 13 prosenttia ja vuoteen 2060 mennessä 41 prosenttia verrattuna vuoden 2012 tasoon.

Kuvio 2.2.

Työssäkävien vakuutettujen ikäluokkakohtainen vanhuuseläkealkavuus.

Eläkeuudistusta koskevan sopimuksen mukaisessa laskelmassa vanhuuseläkealkavuuksissa näkyy sama alenemistrendi kuin nykylakilaskelmassakin, mutta tämän lisäksi eläkejärjestelmän ikärajojen muuttuminen vaikuttaa vanhuuseläkkeelle siirtymiseen. Käytettävissä olevien havaintojen perusteella vanhuuseläkealkavuus kasvaa 65 vuoden ikään asti, mutta laskee tämän jälkeen. Laskelmassa on oletettu, että niillä ikäluokilla, joilla vanhuuseläkeikä on 63 vuotta korkeampi, todennäköisyys siirtyä eläkkeelle vastaavasti kasvaa kahden vuoden ajan vanhuuseläkeiästä lähtien ja tämän jälkeen kääntyy laskuun. Ikärajojen korotusten yhteydessä alkavuuksien tasoa on korotettu. Vanhuuseläkealkavuudet on kuvattu kuviossa 2.2.

Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuden on oletettu olevan samaa suuruusluokkaa kuin nykyisen osa-aikaeläkkeen alkavuuden. Sen suosiota on kuitenkin vaikea ennakoida. Varhensusvähennys/lykkäyskorotus-tekniikan takia osittaisen vanhuuseläkkeen varhentamisesta tai myöhäisestä nostamisesta ei synny eläkejärjestelmälle yhteisesti kannettavia lisäkustannuksia. Toisin sanoen syntyvät etuuskulut tulevat likimäärin eläkkeensaajan itsensä vastuulle, joten nykyiseen osa-aikaeläkkeeseen verrattuna osittaisen vanhuuseläkkeen voisi ajatella olevan vähemmän suosittu. Toisaalta osittaiseen vanhuuseläkkeeseen ei liity osa-aikaeläkkeen kaltaista työajanseurainta, joten suuremmalla osalla väestöstä on mahdollisuus sen saamiseen. Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyvien henkilöiden on oletettu ottavan 50 prosenttia karttuneesta eläkkeestään maksuun ja vähentävän työpanostaan puoleen.

Työuraeläkkeen osalta on oletettu, että työuraeläkkeen alaikärajan täyttäneistä työssäkäyvistä miehistä 2,5 prosenttia ja naisista kaksi prosenttia siirtyy vuosittain työuraeläkkeelle.

Laskelmissa eläkealkavuudet vaikuttavat eläkeläisten lukumääriin, mutteivät merkittävästi esimerkiksi työvoiman jakautumiseen työllisiin ja työttömiin ikäluokkien sisällä. Eläkealkavuuksien muutokset heijastuvat osittain työllisyyteen vanhemmissa ikäluokissa, joita nämä muutokset koskevat, mutteivät nuoremmissa ikäluokissa.

2.4 Ansiotason kasvu ja inflaatio

Ansiotasoindeksin reaalikasvuoletus pitkällä aikavälillä on 1,6 prosenttia vuodessa ja inflaatiooletus 1,7 prosenttia vuodessa. Lyhyemmällä aikavälillä ansiotasoindeksi ja inflaatio kehittyvät Eläketurvakeskuksessa syksyllä 2014 laaditun suhdanne-ennusteen mukaisesti. Oletukset ansiotasoindeksin ja inflaation kehityksestä on koottu taulukkoon 2.1.

2.5 Eläkevarojen tuotto

Eläkevarojen tuotolla on merkittävä vaikutus eläkemaksujen ja -varojen kehitykseen. Raportissa on oletettu, että pitkällä aikavälillä eläkevaroille saadaan 3,5 prosentin vuotuinen reaalityttö. Oletukset eläkevaroille saatavista sijoitustuotoista on koottu taulukkoon 2.1.

Taulukko 2.1.*Eläkevarojen tuotto, ansiotason kasvu ja inflaatio vuosina 2014–2080.*

Vuosi	Inflaatio	Ansiotason kasvu		Eläkevarojen tuotto	
		Nimelliskasvu	Reaalikasvu	Nimellistuotto	Reaalituotto
2014	1,1	1,4	0,3	6,4	5,2
2015	1,4	1,4	0,0	5,1	3,6
2016	1,6	2,0	0,4	5,2	3,6
2017–2080	1,7	3,3	1,6	5,3	3,5

2.6 TyEL:n rahoitus

Työntekijän eläkelain mukaisten eläkkeiden rahoitus on nykyisin osalta mallinnettu voimassa olevan lain ja laskuperusteiden mukaisesti. Eläkeuudistus sopimuksen mukaisissa laskelmissa on huomioitu sopimuksessa sovitut muutokset TyEL:n rahoitukseen.

Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala

3 Vaikutukset eläkkeelle siirtymisikään ja työllisyyteen, eläketasoon ja eläketurvan rahoitukseen sekä sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset

Eläketurvakeskuksen PTS-mallilla saatujen laskelmien tulokset on koottu tähän lukuun seuraaviin tulososioihin:

- Vaikutukset eläkkeelle siirtymiseen ja työllisyyteen
- Vaikutukset eläketasoon ja elinaikakertoimeen
- Vaikutukset yksityisen sektorin työeläkkeiden rahoitukseen
- Sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset.

Lisäksi luvussa 4 on eritelty yksittäisten tekijöiden vaikutuksia tuloksiin ja lukuun 5 on koottu herkkyytlaskelmia, jotka valottavat tulosten riippuvuutta oletuksista.

3.1 Eläkeuudistusta koskevan sopimuksen vaikutukset eläkkeelle siirtymiseen ja työllisyyteen

Eläkeuudistusta koskevan sopimuksen mukaan ikärajamuutokset vuoden 2030 jälkeen riippuvat vastaisesta väestö- ja talouskehityksestä. Sopimuksen mukaan työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden ikärajan nostoa arvioidaan erikseen toteutuvan kehityksen perusteella. Tämän muistion laskelmat perustuvat oletukseen, jonka mukaan eläkeikärajoja korotettaisiin vastaisuudessa elinajan odotteen kehityksen määrittämässä aikataulussa. On siis oletettu, että ikärajojen korotuksiin liittyvä neuvottelumekanismi ei estäisi tai hidastaisi vanhuuseläkkeen ikärajojen korotuksia. Niin ikään työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden ikäraajakorotus koskien vuonna 1961 ja myöhemmin syntyneitä on oletettu toteutettavaksi.

Jos vanhuuseläkkeen ikärajoja korotettaisiin vuodesta 2030 lähtien oletettua hitaammalla aikataululla, sopimus pidentäisi työuria ja nostaisi eläkkeiden tasoa arvioitua vähemmän. Vuodesta 2030 lähtien toteutettavien ikärajojen korotusten vaikutus pitkän aikavälin menojen ja maksutasoon ei kuitenkaan ole selvä. Mikäli ikärajojen korotuksia seuraa riittävä työllisyyden kasvu, korotukset voivat vahvistaa eläkejärjestelmän rahoitustasapainoa. Jos ikään-tyneiden työkyvyttömyys- ja työttömyysriskit kuitenkin nousevat korkeiksi, ikärajojen korotukset heikentävät työeläkejärjestelmän taloudellista kestävyyttä. Tällaisessa tilanteessa ikärajojen korotukset kasvattaisivat työllisyyttä ja palkkasummaa vain vähän, mutta elinaikakertoimen lievenemisen ja laskennallisen työuran pidentymisen vuoksi alkavien eläkkeiden taso nousisi. Tällöin 2030-luvulta lähtien toteutettavat ikärajojen korotukset kasvattaisivat eläkemenoja suhteessa palkkasummaan.

Laskelmassa vanhuuseläkeiän nosto myöhentää eläkkeelle siirtymistä ja lisää työllisten määrää. Pitkällä aikavälillä ikäluokkakohtainen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen vähentyy peruslaskelmaan sisältyvien oletusten mukaisesti. Toisaalta vanhuuseläkeikära-

jan noustessa työkyvyttömyysriskin piiriin tulee vanhempia ikäluokkia, joilla on korkeampi työkyvyttömyysriski kuin nuoremmilla ikäluokilla, joten ennustejakson loppua kohti työkyvyttömyyseläkkeen kautta vanhuuseläkkeelle siirtyvien henkilöiden osuus kaikista vanhuuseläkkeelle siirtävistä kasvaa huomattavasti nykyiseen verrattuna.

Myös uusi työuraeläke kasvattaa eläkkeelle siirtymistä ennen varsinaista vanhuuseläkeikää. Työuraeläkkeelle siirtymisen yleisyyteen vaikuttavat vahvasti eläkkeen edellytyksenä olevat kriteerit ja niiden tulkinta eläkkeitä myönnettäessä.

Osa-aikaeläkkeen korvautuminen osittaisella vanhuuseläkkeellä vähentää hieman osittaista eläkkeellä oloa, mutta ei merkittävästi vaikuta eläkkeelle siirtymisiin odotteeseen eikä työllisyyteen. Eläkkeelle siirtymisiin odotteen laskennassa osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneitä ei ole laskettu eläkkeelle siirtyneiksi. Tältä osin osittaisen vanhuuseläkkeen käsittely vastaa nykyisen osa-aikaeläkkeen käsittelyä. Osittaiselle vanhuuseläkkeelle siirtyneet huomioidaan jäljempänä sekä työllisten että eläkkeensaajien lukumäärissä.

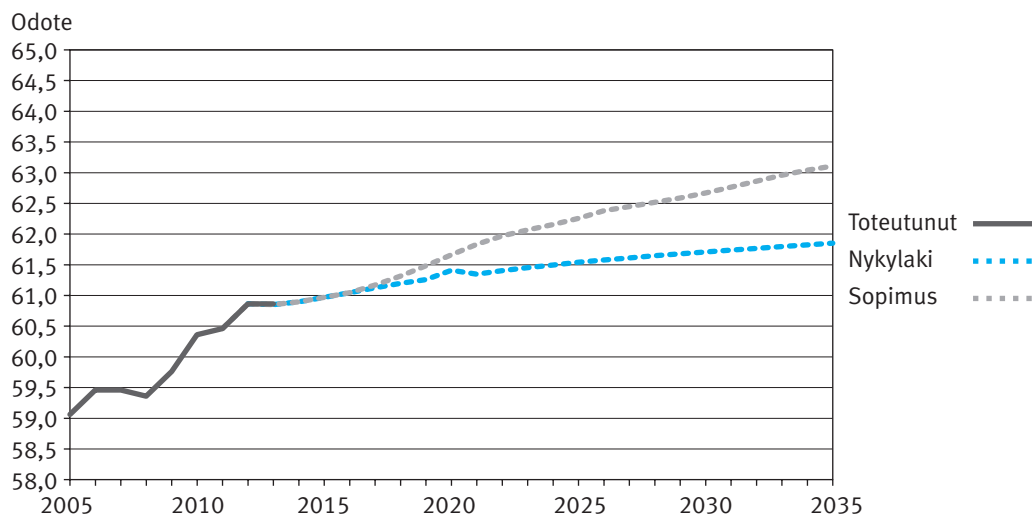
Työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden ikärajan nosto yhdellä vuodella lisää työllisyyttä. Eläkkeelle siirtymisen ajankohtaan sillä ei kuitenkaan ole vaikutusta. Työttömyysputkeen siirtymisen riskiin vaikuttaa työuraeläkkeen ehdot. Nämä varhaisen työvoimasta poistumisen reitit ovat osin toisiaan korvaavia.

Yhdessä muutokset eri eläkelajeissa ja ikärajoissa vaikuttavat kokonaisu-eläkealkavuuteen. Oletettujen siirtymien perusteella lasketuilla luvuilla saadaan arvio eläkkeellesiirtymisiin odotteen pitkän aikavälin kehityksestä (kuvio 3.1).

Laskelman perusteella 25-vuotiaan eläkkeelle siirtymisiin odote saavuttaa 62,3 vuoden tason vuoteen 2025 mennessä. Vuoden 2025 jälkeen eläkkeelle siirtyminen myöhentyy edelleen ikärajojen nousun myötä. Vuonna 2027 alin vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja kyseisenä vuonna laskelmaan perustuva eläkkeelle siirtymisiin odote on 62,4 vuotta. 2020-luvun jälkeen alin vanhuuseläkeikä nousee siten, että laskennallisen työuran (aika 18 ikävuoden täyttämisestä alimpaan vanhuuseläkeikään) ja eläkeajan (elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä) suhde pysyy vakaana.

Kuvio 3.1.

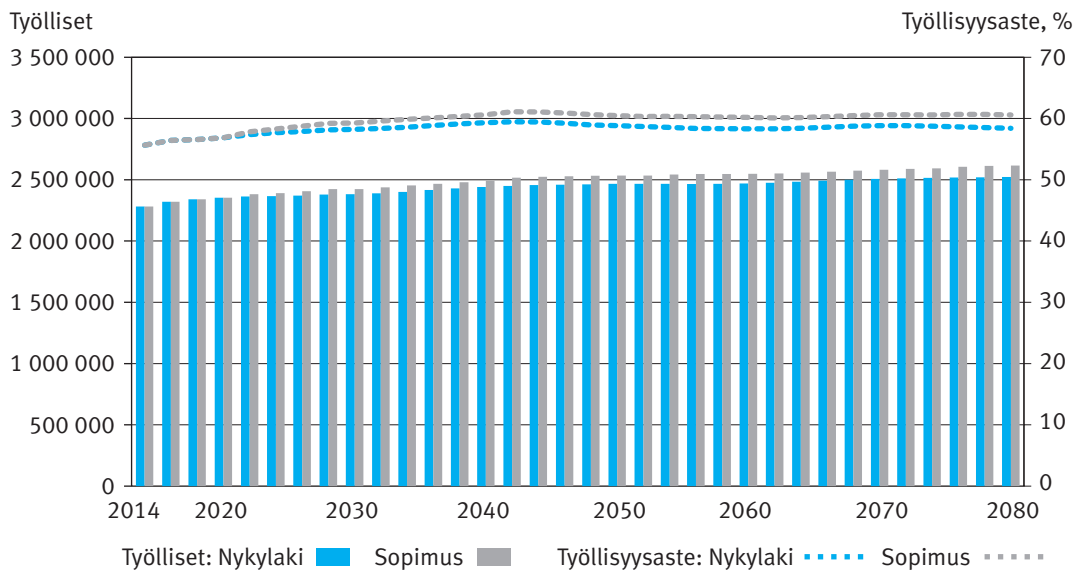
25-vuotiaan eläkkeelle siirtymisiin odotteen toteutunut kehitys 2005–2013 sekä nykylaki- ja sopimuslaskelmassa arvioitu kehitys vuosille 2014–2035.

Sopimuksen seurauksena työllisten määrä kasvaa. Vuonna 2025 työllisiä olisi noin 24 000 henkilöä nykylakilaskelmaa enemmän (kuvio 3.2). Kokonaisuudessaan 15–74-vuotiaiden ikäryhmän työllisyysaste olisi uudistuksen seurauksena vuonna 2025 noin prosenttiyksikön korkeammalla tasolla nykylakilaskelmaan verrattuna. Ikärajojen vähittäisen nousun vuoksi ero nykylakilaskelmaan kasvaa laskentajakson loppupuolelle tultaessa kahden prosenttiyksikön tuntumaan.

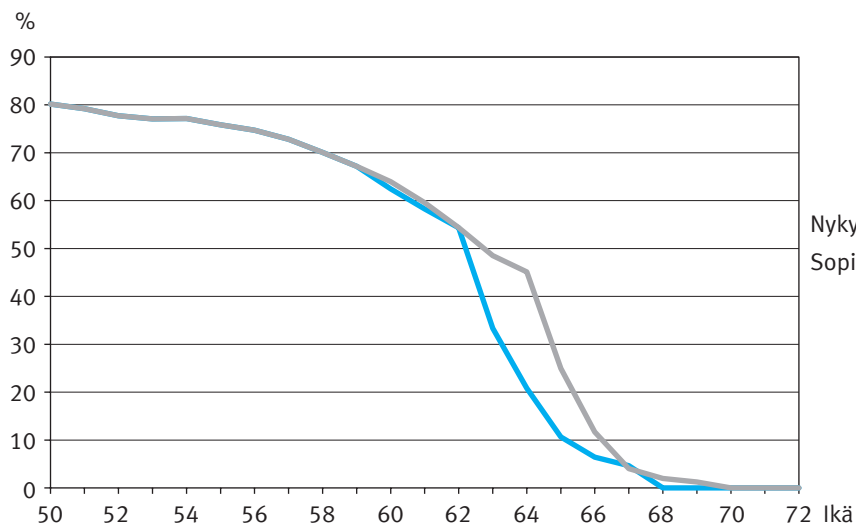
Kuvio 3.2.

Työllisten lukumäärät ja työllisyysasteet nykylaki- ja sopimuslaskelmissa 2014–2080.

Kuvio 3.3.

Työllisyysasteet vuonna 1962 syntyneille nykylaki- ja sopimuslaskelmissa.

Sopimus- ja nykylakilaskelmien väliset erot työllisyydessä johtuvat yksinomaan ikärajoihin ja eläkelajeihin kohdistuvista muutoksista. Vanhuuseläkeiän nousu kasvattaa ikääntyvien työntekijöiden työllisyysasteita, joskin varhaiseläkeläisten määrän kasvu rajoittaa työllisyyden kasvua. Työurien loppupään pidentymistä havainnollistaa kuvio 3.3, joka kuvaa tarkemmin vuonna 1962 syntyneen ikäluokan työllisyyttä nykylaki- ja sopimuslaskelmissa.

3.2 Vaikutukset eläketasoon

Sopimuksessa kuvatuista etuusmuutoksista osa kasvattaa ja osa alentaa eläketasoa. Eläkkeen karttumisaajan ja karttumisprosenttien muutokset ovat näistä näkyvimpiä. Ikärajojen nousu ja karttumisen alaikärajan alentaminen 17 vuoteen pidentävät eläkkeen karttumisaikaa. Karttumisprosentteja sopeutetaan pidempään kartuttamisaikaan. Sopimuksessa on kuitenkin kuvattu siirtymäaika, jolloin vanhuuseläkeikärajan nousun vaikutukset ja karttumien muutokset eivät kohdennu täydellä voimallaan samoihin ikäluokkiin.

Sopimuksen mukaan eläkepalkasta ei jatkossa vähennetä palkansaajan työeläkemaksua. Tämä nostaa eläkkeen perusteena olevaa ansiota ja siten eläkkeen tasoa. Muutos tekee eläkkeen määräytymisestä myös läpinäkyvämmän.

Elinaikakerroin on vuoden 2005 työeläkeuudistuksessa käyttöön otettu automaattinen vakauttaja, joka reagoi elinajan pidentymiseen. Sen tarkoitus on vähentää elinajakaisten vanhuuseläketulojen pääoma-arvon riippuvuutta elinajanodotteen kehityksestä. Elinajan pidentyminen pienentää elinaikakertoimen lukuarvoa ja siten alentaa kuukausieläkettä, ellei vaikutettu pidennä työuraansa elinajan kasvaessa.

Sopimuksen mukaan elinaikakerrointa lievennetään siinä vaiheessa, kun vanhuuseläkeiän alaraja sidotaan elinajan odotteeseen, jottei elinajan pitenemistä oteta huomioon sekä eläketasossa että eläkeiässä. Nykylain mukainen elinaikakerroin määrätään siten, ettei laskennallisen 62 vuoden iässä alkavan vanhuuseläkkeen pääoma-arvo muutu elinajan pidentyessä. Sopimuksen mukaisissa laskelmissa elinaikakerrointa lievennetään niin, ettei vanhuuseläkeiän nousu yli 65 vuoden vähennä elinajakaisten vanhuuseläketulojen pääoma-arvoa.

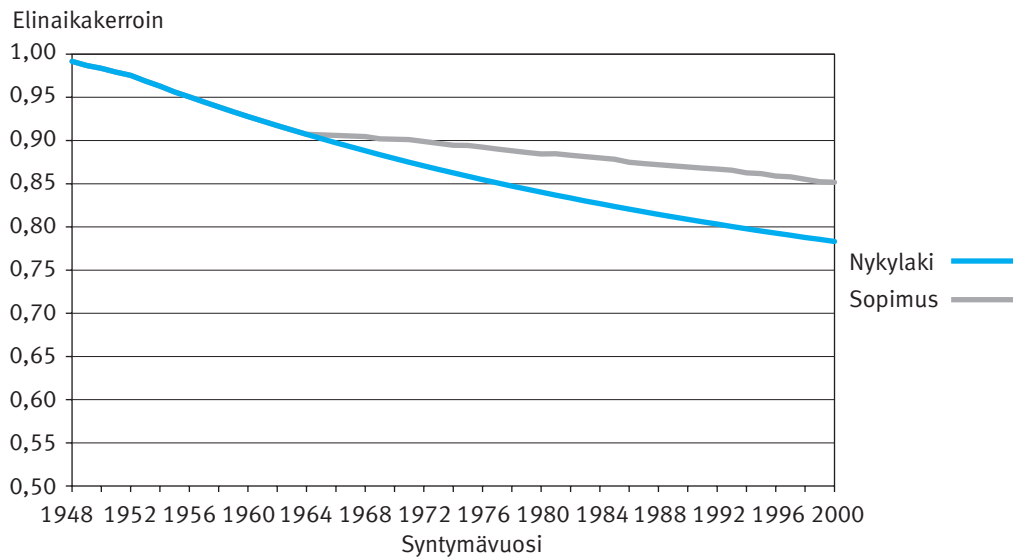
Lievennyksen seurauksena elinaikakertoimen alkavaa eläkettä pienentävä vaikutus vähenee. Kuviossa 3.4 on esitetty arvio vallitsevan lainsäädännön sekä sopimuksen mukaisesta elinaikakertoimesta.

Elinaikakertoimen lieventämiseen liittyvät vaikutukset näkyvät eläketasoissa vuonna 1966 ja sen jälkeen syntyneillä. Nykylain mukaisen elinaikakertoimen arvioidaan vähentävän alkavaa eläkettä esimerkiksi vuonna 1980 syntyneeltä ikäluokalta noin 15 prosenttia, mutta sopimuksen mukaisessa mallissa vähennys pienenesi, jolloin vaikutus alkavan vanhuuseläkkeen tasoon olisi noin 12 prosenttia.

Sopimus vaikuttaa usealla tavalla työkyvyttömyyseläkkeiden tasoon. Eläkkeen karttumiseen sekä elinaikakertoimeen tehtävien yleisten muutosten lisäksi tuleva aika pitenee, kun laskennan päätevuosi ulottuu vastedeskin vanhuuseläkkeen alaikärajaan. Tällä on työkyvyttömyyseläkettä korottava vaikutus, jota kuitenkin hillitsee elinaikakertoimen leikkaavan vaikutuksen ulottaminen myös tulevalta ajalta karttuvaan eläkkeeseen.

Kuvio 3.4.

Nykyisen lain ja sopimuksen mukainen elinaikakerroin eri syntymävuosiluokille.

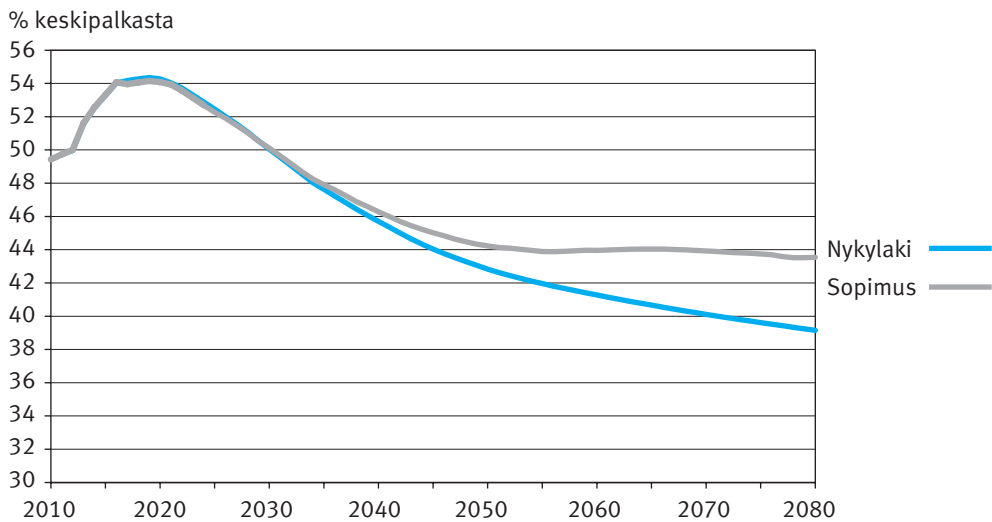
Ehdotetut muutokset vaikuttavat eläkkeiden keskimääräiseen tasoon paitsi suoraan eläkkeen määrääytymissäntöjen kautta myös epäsuorasti työurien pidentymisen kautta. Vanhuuseläkkeiän nousu kasvattaa sekä todellisia työuria että eläkettä kartuttavia laskennallisia työuria: tulevaa aikaa sekä sitä ikäaluetta, jolla esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ja sairauspäivärahan jaksot voivat kartuttaa eläkettä.

Kuviossa 3.5 on esitetty keskieläkkeen kehitys suhteessa keskipalkkaan. Nykylakilaskelmassa keskieläkkeen suhde keskipalkkaan nousee vielä 2020-luvun alkupuolelle, pitkälti hitaan ansiotason kasvun ja työeläkejärjestelmän vielä jatkuvan voimaantulovaiheen takia. Eläkkeensaajiksi siirtyy lähivuosina henkilöitä, joilla on täysi työura takanaan, ja siten eläkkeelle siirtyneiden keskieläkkeet ovat aikaisempiin vuosiin verrattuna korkeampia. Vähitellen elinaikakertoimen eläkkeen tasoa alentava vaikutus alkaa näkyä ja keskieläkkeen taso keskipalkkaan verrattuna alkaa laskea.

Tulkittaessa keskieläkkeen kehitystä vertailulaskelmassa on syytä huomata, että eläkkeensaajien ja työllisten ikärakenteet ovat nykylaki- ja sopimuslaskelmissa erilaiset. Uudet alkavat eläkkeet ovat palkkatason nousun takia korkeampia kuin keskimäärin maksussa olevat eläkkeet. Tämän vuoksi ikärajojen nousu muuttaa eläkkeensaajien ikärakennetta keskimääräistä eläketasoa alentavaan suuntaan. Tästä rakennemuutoksesta huolimatta keskieläkkeen suhde keskipalkkaan on 2030-luvulta lähtien sopimuksen mukaisessa laskelmassa nykykilaskelmaa korkeampi. Taulukossa 3.1 tarkastellaan keskimääräistä eläkettä suhteessa keskiansioon 75 vuotta täyttäneiden joukossa. Tämän ikäisten eläkeläisten joukko ei muutu lakimuutoksen vuoksi, joten taulukko antaa vertailukelpoisemmän kuvan sopimuksen vaikutuksesta keskimääräiseen etuustasoon.

Kuvio 3.5.

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta 2010–2080.

Taulukko 3.1.

75-vuotiaiden keskieläke suhteessa keskiansioihin 2010–2080, prosenttia.

Vuosi	Nykylaki	Sopimus
2010	46,1	
2020	53,1	53,1
2040	46,9	47,5
2060	40,1	43,2
2080	38,1	43,6

Taulukkoon 3.2 on koottu nykykilaskelman mukainen työeläkelakikohtainen eläkemeno prosentteina työtulosummasta. Kunkin eläkelain kohdalla on esitetty myös sopimukselta seuraava eläkemenoprosentin muutos. VEKL:n ja palkattomilta ajoilta karttuvien eläkkeiden meno on suhteutettu koko talouden työtulosummaan. Eläkeuudistus vähentää kunkin eläkelain mukaista eläkemenoa suhteessa työtulosummaan jo nopeasti uudistuksen voimaantulon jälkeen.

KuEL:n ja VaEL:n mukaiset eläkemenoprosentit pienentyvät sopimuksen seurauksena TyEL:n eläkemenoprosenttia enemmän, koska näissä laeissa eläkemenot ovat palkkasummaan suhteutettuna suuremmat. Lisäksi eläkemenoprosentit vähenevät TyEL:n eläkemenoprosenttia enemmän myös suhteellisesti. Vanhemman työntekijän korkeammasta karttumasta luopuminen pienentää eläkemenoprosentteja suhteellisesti enemmän julkisella sektorilla, jossa vakuutettujen ikärakenne painottuu vahvemmin korkeamman karttuman alueelle.

YEL:n ja MYEL:n mukaiset menot suhteessa työtulosummaan pienenevät sopimuksen seurauksena muita lakeja enemmän, koska palkansaajan työeläkemaxua ei nykyäänkään näiden lakien mukaisessa vakuutuksessa vähennetä eläkettä kartuttavasta ansiosta.

Taulukko 3.2.

*Työeläkelakien mukainen eläkemeno prosentteina työtulosummasta nykyisen lain mukaan sekä sopimuksen vaikutus menoprosenttiin.**

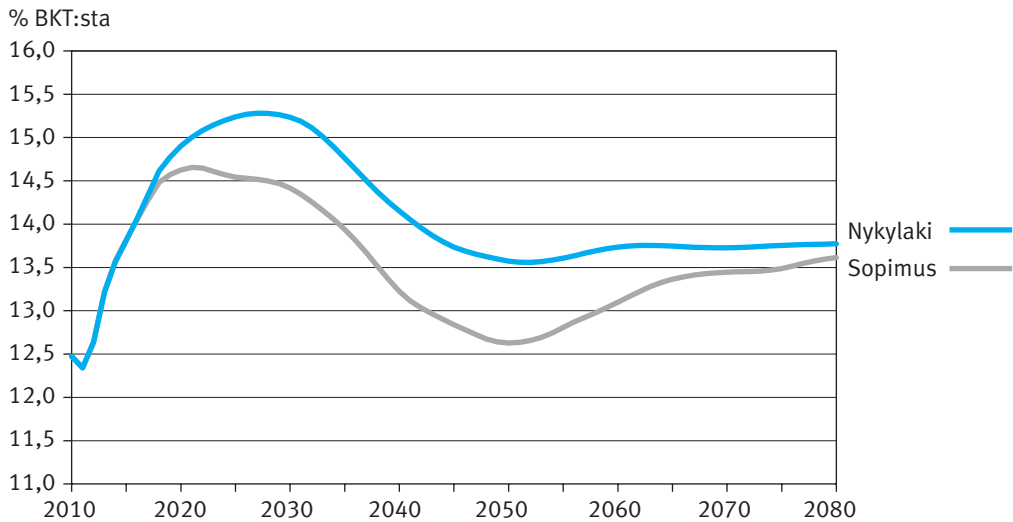
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
TyEL						
Nykylaki	25,9	28,0	28,7	27,4	28,4	29,6
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,6	-1,4	-1,6	-0,7	0,4
YEL						
Nykylaki	22,4	24,9	27,4	30,1	32,6	32,9
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,8	-2,2	-4,1	-4,3	-3,5
MYEL						
Nykylaki	55,3	59,2	62,3	58,8	42,7	35,5
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,8	-2,7	-4,5	-6,3	-5,5
VaEL						
Nykylaki	69,7	79,2	85,4	75,3	44,2	36,3
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,8	-2,5	-3,6	-1,6	-0,2
KuEL						
Nykylaki	27,0	29,9	32,1	31,1	30,1	30,2
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,6	-1,4	-1,9	-1,3	-0,2
Yksityinen sektori						
Nykylaki	27,0	29,0	29,7	28,2	29,0	29,9
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,6	-1,5	-1,8	-1,0	0,1
Julkinen sektori						
Nykylaki	38,6	41,9	43,8	38,9	32,5	31,2
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,7	-1,6	-2,1	-1,3	-0,1
VEKL						
Nykylaki	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6	0,7
Sopimuksen vaikutus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yhteensä						
Nykylaki	30,3	32,7	33,6	31,2	30,4	31,0
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,6	-1,5	-1,9	-1,1	0,0
Palkattomien osuus						
Nykylaki	0,1	0,3	0,4	0,7	1,2	1,2
Sopimuksen vaikutus	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	0,6

* Eri työeläkelakien mukaan ansiosidonnaisilta sosiaalietuusjaksoilta karttuu niin sanottua palkattomilta ajoilta karttuu eläkettä. Palkattomien aikojen perusteella karttunut eläkemeno suhteessa koko vakuutettuun työtulosummaan on taulukoitu kohdassa "Palkattomien osuus". VEKL on suhteutettu koko talouden työtulosummaan.

Yhteensä lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen pienenevät sopimuksen vaikutuksesta vuonna 2025 noin 0,7 prosenttiyksikköä ja vuonna 2040 noin 0,9 prosenttiyksikköä nykylainsäädännön mukaiseen laskelmaan verrattuna (kuvio 3.6 ja taulukko 3.3). Vuoden 2050 jälkeen ero alkaa supistua ja sopimuksen mukainen menotaso saavuttaa nykylainsäädännön mukaista menotasoa.

Kuvio 3.6.

Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Taulukko 3.3.

Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen.

	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Nykylaki	13,8	14,9	15,2	14,2	13,7	13,8
Sopimuksen vaikutus	0,0	-0,3	-0,7	-0,9	-0,6	-0,2

3.3 Yksityisen sektorin työeläkkeiden rahoitus

Työntekijän eläkelain menojen rahoitus

Työntekijän eläkelain (TyEL) mukaisten eläkemenojen rahoitukseen liittyvät tulokset nyky-lain ja eläkeuudistusopimuksen osalta esitetään taulukossa 3.4 sekä kuviossa 3.7–3.9.

Eläkeuudistuksen seurauksena TyEL:n mukaiset eläkemenot suhteessa palkkasummaan jäävät nykylakilaskelmaa matalammalle tasolle eläkeuudistusta seuraavina vuosina, kunnes nousevat nykylakilaskelman tasolle laskentajakson loppupuolella (kuvio 3.7). Nykylaskelmaan verrattuna TyEL-meno on vuonna 2025 hieman alle prosenttiyksikön matalammalla tasolla ja 2030-luvulle tultaessa ero on hieman alle kaksi prosenttiyksikköä. Eläkemeno suhteessa palkkasummaan saavuttaa nykylaskelman tason 2060-luvun puolivälissä.

Sopimuksen mukaisen laskelman eläkemenokehitys mahdollistaa nykylakilaskelmaa matalamman maksutason (kuvio 3.8). TyEL-maksu on kiinnitetty vuosille 2016–2019, minkä jälkeen sopimuksen tavoitteena on tasainen ja tarkoituksenmukainen maksukehitys sekä etuuksien ja niiden rahoituksen turvaaminen myös pitkällä aikavälillä. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa tasainen maksukehitys on toteutettu siten, että TyEL-maksu pidetään 24,4 prosentissa 2060-luvun loppupuolelle asti, minkä jälkeen maksua on korotettava menotason noustessa.

Työntekijän eläkelain mukaan sijoitustuottoihin perustuvia rahastoitujen vanhuuseläkkeiden lisärahoitustien korotuksia voidaan kohdistaa erilaisina eri ikäluokkiin tasaisemman maksukehityksen aikaansaamiseksi. Mitä ikääntyneemmille korotukset kohdistetaan, sitä nopeammin rahastoidut eläkkeet purkautuvat alentamaan maksutasoa. Lisäksi maksutasoa on mahdollista tasoittaa käyttämällä yhteisesti kustannettavien eläkemenojen puskurirahastoa. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa vanhuuseläkkeiden lisärahoitointi kohdennetaan 61 vuotta täyttäneille vuosina 2017–2029, 18 vuotta täyttäneille vuosina 2030–2064 ja 65 vuotta täyttäneille vuodesta 2065 eteenpäin. Nykylakilaskelmassa lisärahoitointi kohdennetaan 55 vuotta täyttäneille vuoteen 2055 asti ja 65 vuotta täyttäneille vuodesta 2055 eteenpäin.

Eläkeuudistusta välittömästi seuraavina vuosina maksutaso pidetään vakaana purkamalla varoja hieman nykylakilaskelmaa nopeammalla tahdilla. Vuosisadan puolessa välissä varoja kertyy enemmän, koska eläkemenot suhteessa palkkasummaan ovat nykylakilaskelmaa pienemmät maksun ollessa nykylakilaskelman tasolla. Vuosisadan loppupuolella maksun nousupainetta hillitään taas eläkevaroja maltillisesti purkamalla. Tästä huolimatta TyEL:n eläkevarojen suhde vakuutettuun palkkasummaan ylittää nykylakilaskelman tason laskentajakson loppupuolella (kuvio 3.9).

Taulukko 3.4.

*TyEL:n rahoitus, miljoonaa euroa vuoden 2014 hintatasossa ja prosenttia palkkasummasta.**

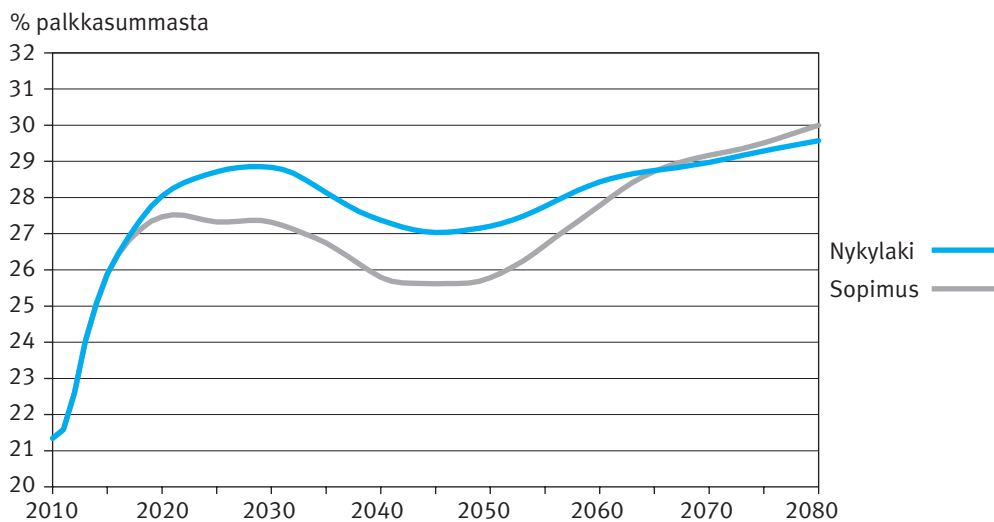
Nykylaki						
Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Palkkasumma	52 331	56 905	63 817	87 973	124 553	176 277
Eläkemaksu	12 559	14 471	16 519	21 709	31 175	46 235
Eläkemeno	13 584	15 973	18 330	24 082	35 421	52 126
Varat 31.12.v	112 053	125 254	138 410	182 879	271 188	388 154
Prosenttia palkkasummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	24,0	25,4	25,9	24,7	25,0	26,2
Eläkemeno	26,0	28,1	28,7	27,4	28,4	29,6
Varat 31.12.v	214,1	220,1	216,9	207,9	217,7	220,2

Sopimuksen vaikutus						
Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Palkkasumma	0	49	640	1 744	3 529	5 961
Eläkemaksu	0	-574	-791	182	76	-866
Eläkemeno	0	26	-338	-715	66	1 859
Varat 31.12.v	0	-1 954	-4 405	1 003	48 545	60 930
Prosenttia palkkasummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	0,0	-1,0	-1,5	-0,3	-0,6	-1,3
Eläkemeno	0,0	0,0	-0,8	-1,3	-0,7	0,1
Varat 31.12.v	0,0	-3,6	-9,0	-2,9	31,9	26,2

* Eläkemenoprosentit ovat muista taulukoista poiketen tasoittamattomia lukuja.

Kuvio 3.7.

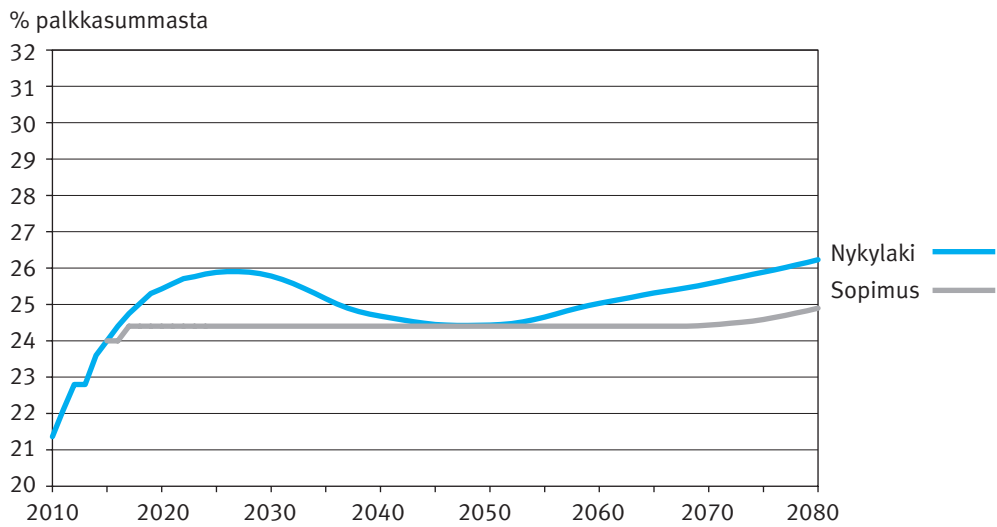
*TyEL-eläkemeno suhteessa palkkasummaan nykylain ja sopimuksen mukaisissa laskelmissa.**

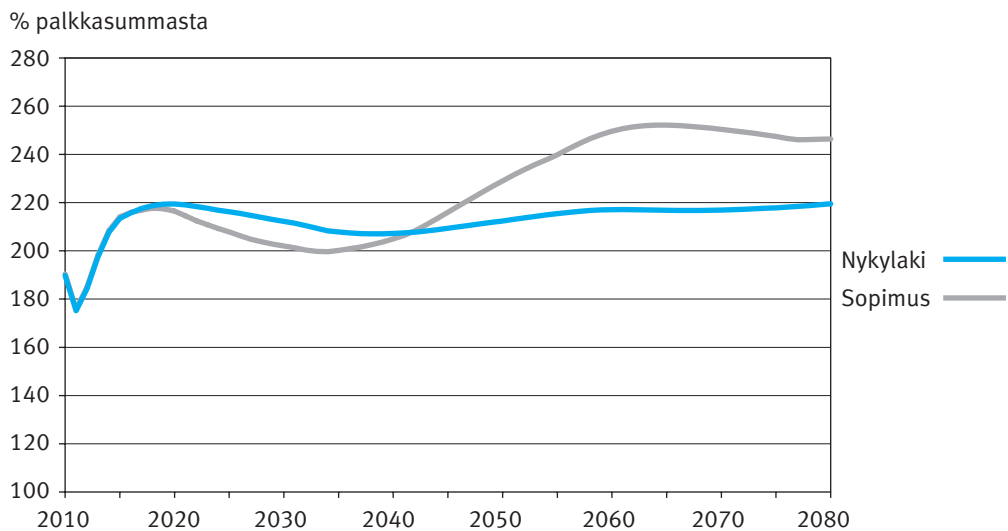
* TyEL-menokehitys on laskettu vuositekniikkaan perustuvalla laskentamallilla, jonka jälkeen tuloksia on tasoitettu kuvaamaan paremmin odotettavissa olevaa kehitystä. Tulokset vastaavat 18.12.2014 päivätystä alustavassa vaikutusarviossa (ks. etk.fi) esitettyjä tuloksia tasoittamista lukuun ottamatta.

Kuvio 3.8.

TyEL-maksu suhteessa palkkasummaan nykylain ja sopimuksen mukaisissa laskelmissa.

Kuvio 3.9.

TyEL-varat suhteessa palkkasummaan nykylain ja sopimuksen mukaisissa laskelmissa.

Yrittäjän ja maatalousyrittäjän eläkelakien menojen rahoitus

Yrittäjän eläkelain (YEL) ja maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) kustannukset rahoitetaan jakojärjestelmäperiaatteella siten, että valtion osuus kattaa kustannuksista sen osan, johon maksutulo ei riitä.

Eläkeuudistuksen seurauksena yrittäjien eläkemenot suhteessa työtulosummaan laskevat. Tämän seurauksena myös valtion osuus kustannuksista pienenee. Kuitenkin lyhyellä aikavälillä valtion osuus hieman kasvaa, sillä sovittu maksutaso pienentää saatavaa maksutuloa ennen kuin sopimuksen vaikutukset näkyvät eläkemenoissa.

Taulukko 3.5.

YEL:n rahoitus nykylain mukaisessa laskelmassa ja sopimuksen vaikutus YEL:n rahoitukseen. Tulokset miljoonina euroina vuoden 2014 hintatasossa ja prosentteina työtulosummasta.*

Nykylaki

Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Työtulosumma	4 829	5 262	5 718	7 506	10 446	14 661
Eläkemaksu	1 077	1 245	1 377	1 724	2 433	3 577
Valtion osuus	77	143	273	650	1 123	1 449
Eläkemeno	1 085	1 313	1 565	2 262	3 405	4 822
Prosenttia työtulosummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	22,3	23,7	24,1	23,0	23,3	24,4
Valtion osuus	1,6	2,7	4,8	8,7	10,8	9,9
Eläkemeno	22,5	24,9	27,4	30,1	32,6	32,9

Sopimuksen vaikutus

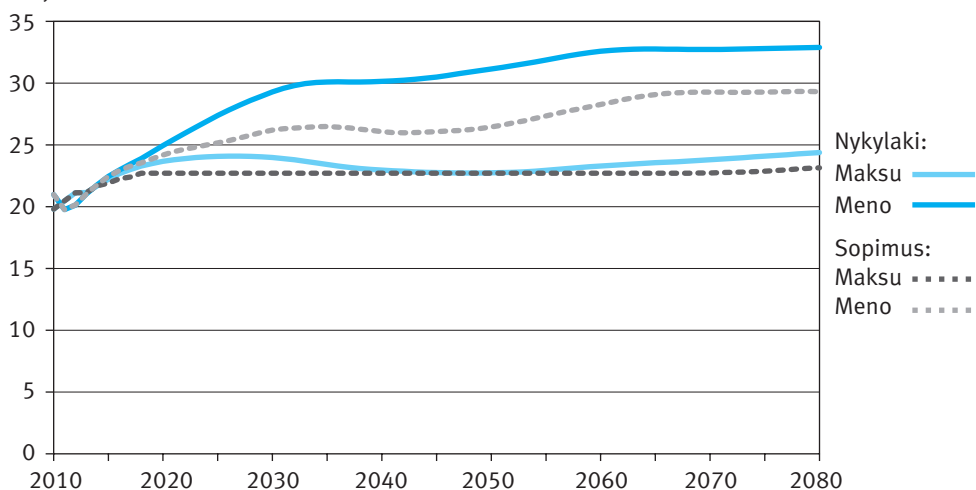
Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Työtulosumma	0	7	98	320	686	1 085
Eläkemaksu	0	-49	-56	53	95	70
Valtion osuus	0	37	-16	-259	-360	-316
Eläkemeno	0	-11	-73	-204	-265	-246
Prosenttia työtulosummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	0,0	-1,0	-1,4	-0,3	-0,6	-1,2
Valtion osuus	0,0	0,7	-0,4	-3,7	-3,9	-2,7
Eläkemeno	0,0	-0,2	-1,7	-3,8	-4,4	-3,8

* Eläkemenoprosentit ovat muista taulukoista poiketen tasoittamattomia lukuja.

Kuvio 3.10.

YEL-meno ja -maksu suhteessa työtulosummaan.

% työtulosummasta

Taulukko 3.6.

MYEL:n rahoitus nykyisin mukaisessa laskelmassa ja sopimuksen vaikutus MYEL:n rahoitukseen. Tulokset miljoonina euroina vuoden 2014 hintatasossa ja prosentteina työtulosummasta.*

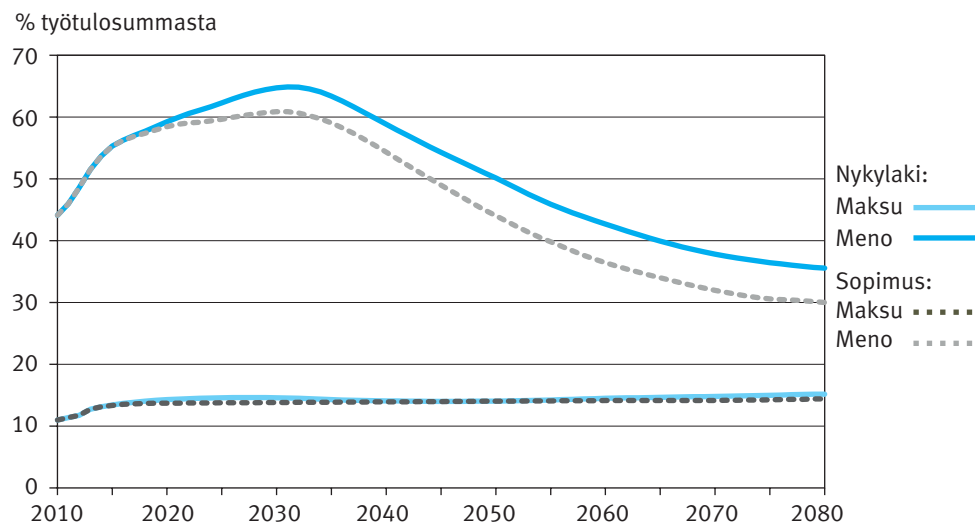
Nykylaki						
Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Työtulosumma	1 403	1 392	1 386	1 427	1 840	2 577
Eläkemaksu	189	199	202	201	267	392
Valtion osuus	604	640	674	651	532	541
Eläkemeno	777	824	863	839	785	915
Prosenttia työtulosummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	13,4	14,3	14,6	14,1	14,5	15,2
Valtion osuus	43,1	45,9	48,7	45,6	28,9	21,0
Eläkemeno	55,4	59,2	62,3	58,8	42,7	35,5

Sopimuksen vaikutus						
Miljoonaa euroa	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Työtulosumma	0	0	13	37	68	108
Eläkemaksu	0	-8	-10	3	3	-4
Valtion osuus	0	7	-9	-42	-95	-117
Eläkemeno	0	-1	-19	-39	-92	-121
Prosenttia työtulosummasta	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Eläkemaksu	0,0	-0,6	-0,8	-0,2	-0,4	-0,8
Valtion osuus	0,0	0,5	-1,1	-4,0	-6,0	-5,2
Eläkemeno	0,0	-0,1	-1,9	-4,2	-6,4	-5,9

* Eläkemenoprosentit ovat muista taulukoista poiketen tasoittamattomia lukuja.

Kuvio 3.11.

MYEL-meno ja -maksu suhteessa työtulosummaan.

3.4 Sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset

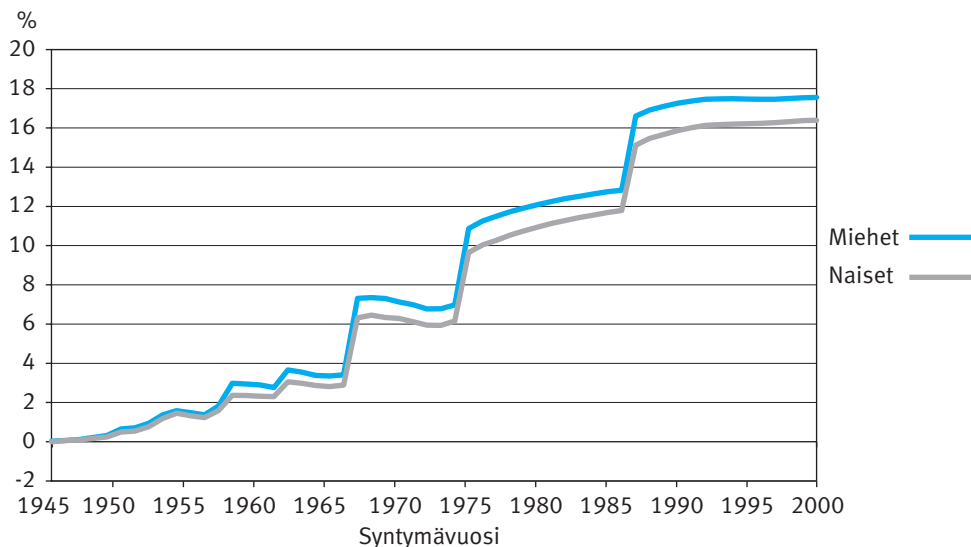
Eläkejärjestelmään toimintaan liittyviä sukupolvi- ja sukupuolivaikutuksia voidaan arvioida monista näkökulmista. Seuraavassa arvioidaan vaikutuksia eri ikäryhmille keskieläkkeen ja eläkepääoman muutosten näkökulmasta. Tässä esitettyjen laskelmien lisäksi luvussa 6 arvioidaan tarkemmin sopimuksen vaikutuksia eri sosioekonomisiin ryhmiin. Lisäksi luvussa 7 vaikutuksia havainnollistetaan esimerkkien avulla.

Elinkaaren aikaisten eläketulojen näkökulmasta kuukausieläkkeen rinnalle on syytä ottaa myös arvioitu eläkkeellä oloajan pituus. Tällöin tarkasteltavana on eläkepääoma. Kun eläkepääoman rinnalle otetaan huomioon myös työuran aikana maksetut eläkevakuutusmaksut, saadaan arvioitua muutosten yhteisvaikutus elinkaaren aikaisiin eläke-etuihin ja -maksuihin.

Eläkepääomien muutosta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös lähtötilanne. Nuorempien sukupolvien tuottoasteet ovat edeltäviä sukupolvia matalampia (ks. esim. Gröhn 2007, Korkman ym. 2008). Tässä arviossa ei ole verrattu eri sukupuolten ja sukupolvien maksamia eläkemaksuja ja saamia eläke-etuuksia vallitsevan lain mukaan, vaan tarkasteltu ainoastaan uudistusopimuksen vaikutusta kunkin ikä- ja sukupuoliryhmän eläke-etuihin ja maksuihin.

Kuvio 3.12.

*Sopimuksen vaikutus keskimääräiseen työeläkkeeseen syntymävuoden mukaan.**

* Tarkastelu perustuu 75-vuotiaiden eläketason vertailuun sopimus- ja nykylakilaskelman välillä.

Kuviossa 3.12 esitetään sopimuksen mukainen vaikutus työeläkkeen tasoon eri syntymävuosien väestölle nykylainsäädännön mukaiseen eläketasoon verrattuna. Tarkasteluun on vertailukelpoisuuden vuoksi valittu 75-vuotiaat, jolloin koko ikäluokka on jo käytännössä eläkkeellä sekä nykyisen lain että sopimuksen mukaisen lainsäädännön vallitessa. Kuvios- ta nähdään, että muutoksilla ei olisi merkitystä ennen vuotta 1950 syntyneiden eläketasoon. Tämän jälkeen syntyneiden eläketasoa muutokset sen sijaan parantaisivat. Eläketasoa ko-

hottava vaikutus nykylakilaskelmaan verrattuna on sitä suurempi mitä myöhemmin syntyneistä on kyse. 1960-luvun alussa syntyneille eläketaso olisi muutaman prosentin korkeampi ja 1990-luvulla syntyneiden osalta etuustaso olisi yli 15 prosenttia nykylakilaskelman mukaista tasoa korkeampi. Keskieläkkeen kehittymistä kuvaavan tarkastelun perusteella miesten ja naisten välillä ei ole mainittavaa eroa. Kuvan 3.12 pykälät johtuvat laskelman toteutustavasta, jossa ikärajoja nostetaan täysinä vuosina.

Tarkasteltaessa eläkepääoman muutoksia on luontevaa huomioda myös maksuvaikutukset. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa maksutaso yhtäältä muodostuu matalammaksi, toisaalta työurien pidentyessä maksuja maksetaan useamman vuoden ajan.

Sukupolvivaikutusten arviointi perustuu eri sukupolvien maksamien eläkemaksujen ja eläke-etuusien pääoma-arvoihin. Ideana on tutkia kuinka paljon kunkin sukupolven eläkemaksujen ja eläke-etujen pääoma-arvo muuttuisi sopimuksen myötä. Eläkemaksuissa otetaan huomioon sekä työntekijän että työnantajan maksut. Sopimuksen vaikutus eläke-etujen ja eläkemaksujen pääoma-arvoon on suhteutettu siihen eläke-etujen pääoma-arvoon, jonka kyseiset sukupolvet saisivat nykyisen lain vallitessa. Pääoma-arvoa laskettaessa on käytetty 3,5 prosentin reaalista diskonttokorkoa. Maksujen ja etujen pääoma-arvoja koskevat laskelmat sisältävät ainoastaan TyEL:n mukaiset eläke-etuudet ja maksut.

Sopimus ei vaikuta eläkkeelle siirtyneisiin sukupolviin (kuvio 3.13). Eläkkeellä olevat eivät enää osallistu eläkkeiden maksamiseen ja toisaalta vuoden 2017 jälkeen voimaan tulevilla etuusmuutoksilla ei ole vaikutusta maksussa oleviin eläkkeisiin. 1950-luvulla syntyneisiin ikään muutokset eivät juuri vaikuta. Kyseisen vuosikymmenen loppupuolella syntyneillä muutokset vaikuttavat pieneltä osin elinkaarella maksettuihin maksuihin ja ansaittuihin eläkkeisiin.

1960- ja 1970-luvulla syntyneet menettävät uudistuksessa pääoma-arvojen muutosten nettovaikutuksella mitaten. Tämä seuraa lähinnä siitä, että eläkepääoman nykyarvo pienee eläkeajan lyhentyessä. Eläkkeelle siirtymisen myöhentyminen merkitsee kuitenkin näille ikäluokille lisää työllistä aikaa, mikä kasvattaa elinkaaren työansioita ja tuottaa hieman korkeampia eläkkeitä.

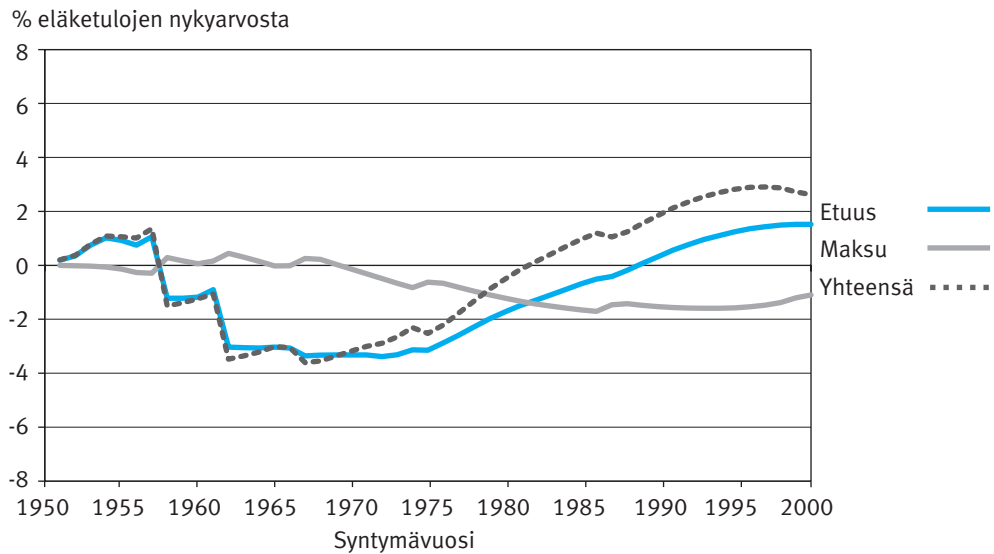
Eläkepääoman näkökulmasta 1980-luvulla ja sen jälkeen syntyneet hyötyvät uudistuksesta. Hyötyä syntyy sekä keskimääräisen etuustason noususta että maksutason alenemisesta.

Kuviossa 3.14 sopimuksen vaikutus eläke-etuuksiin on eritelty sukupuolen mukaan. Eläkkeen nousu pienentää suhteellisesti ottaen naisten elinkaaren aikaisia eläketuloja vähemmän kuin miesten eläketuloja, koska naisten eliniän odote on pidempi. Sopimuksen vaikutukset elinkaaren eläkemaksuihin ja yhteisvaikutus (maksut ja etuudet) on eritelty syntymävuoden ja sukupuolen mukaan kuvioissa 3.15 ja 3.16.

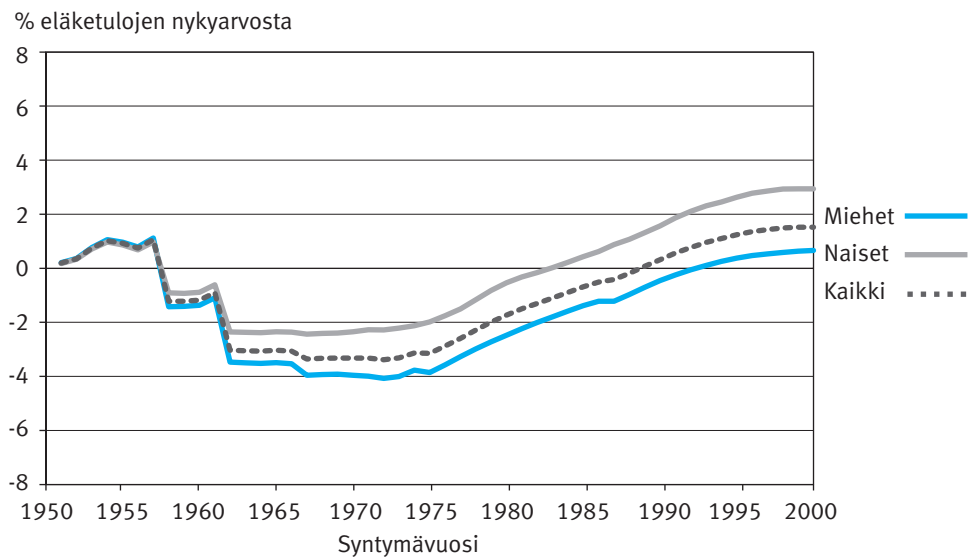
Sekä eri ikäluokkien että sukupuolten osalta esitetyt laskelmat kuvaavat keskimääräisiä vaikutuksia ottaen huomioon keskimääräisen odotettavissa olevan elinajan eri ikäluokilla ja sukupuolilla. Samoin laskelmat perustuvat keskimääräisiin maksuihin ja menoihin elinkaarella. Eri väestöryhmien kesken sukupolvien sisällä ja sukupuolten välillä on monesta tekijästä johtuen merkittävää vaihtelua, jota keskimääräistekniikkaan perustuvat laskelmat eivät ota huomioon.

Kuvio 3.13.

Sopimuksen vaikutus eri syntymävuosiluokkien elinkaaren aikaisiin TyEL-eläkkeisiin ja -maksuihin.

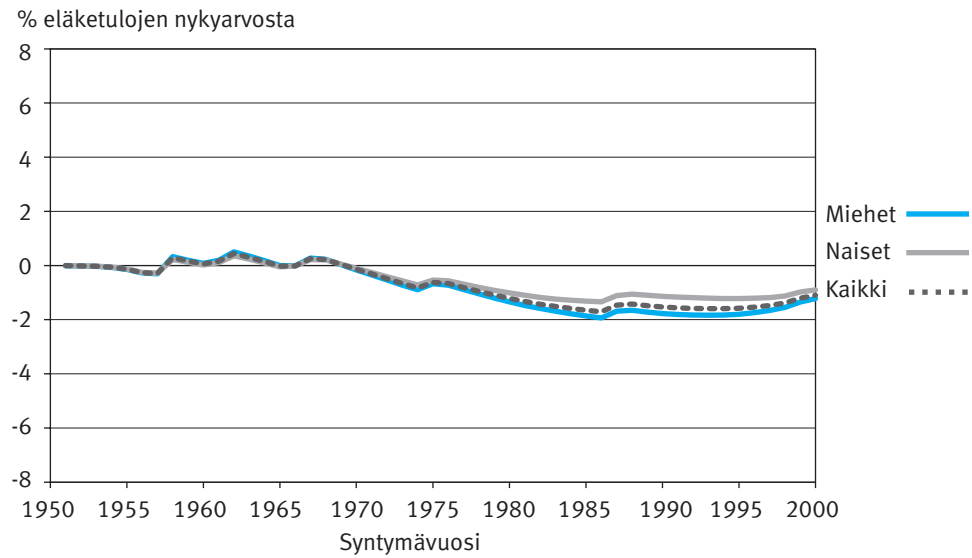
Kuvio 3.14.

Sopimuslaskelman ja nykylakilaskelman ero eri kohorttien elinkaaren aikaisissa TyEL-etuuksissa sukupuolen mukaan.

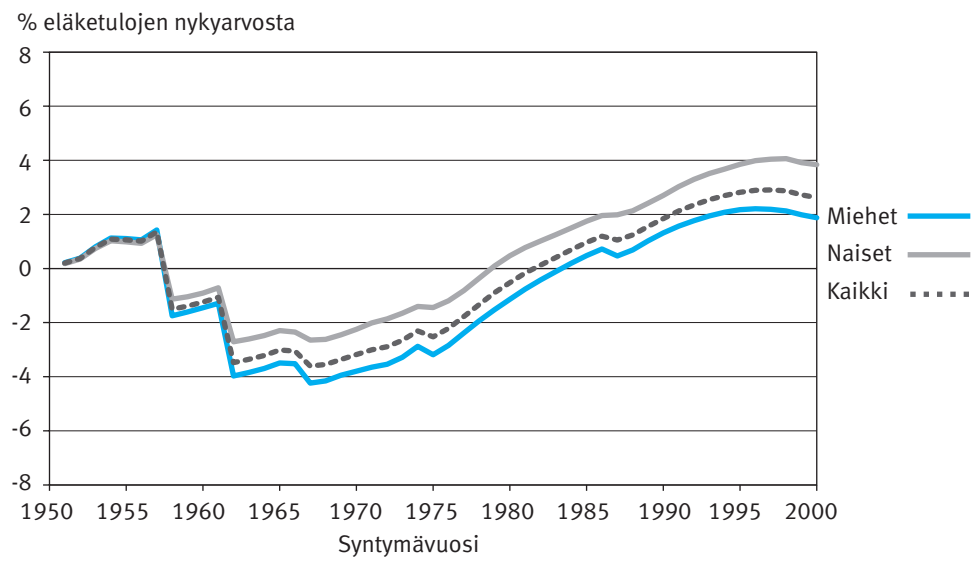

Kuvio 3.15.

Sopimuslaskelman ja nykylakilaskelman ero eri kohorttien elinkaarellaan maksamissa TyEL-maksuissa sukupuolen mukaan.

Kuvio 3.16.

Sopimuslaskelman ja nykylakilaskelman ero eri kohorttien TyEL-maksujen ja etuuksien yhteismäärässä sukupuolen mukaan.

Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala

4 Vaikutusten erittelyä

Tässä luvussa tarkastellaan yksittäisten tekijöiden vaikutuksia eläkeuudistusneuvottelujen mukaiseen sopimuslaskelmaan. Tarkastelut esitetään seuraavien tekijöiden osalta.

1. Elinaikakertoimen muutoksen vaikutus
2. Siirtymäajan karttumisprosenttien vaikutus
3. Työntekijän maksun huomioiminen eläkettä kartuttavissa ansioissa ja sen vaikutus.

Tarkastelun avulla nähdään mitkä yksittäiset tekijät ovat merkittäviä lopputuloksen kannalta ja mitkä eivät. Samalla tarkastelu auttaa hahmottamaan miten erilaisten tekijöiden menovaiikutukset ajoittuvat laskentajaksolla. Sopimuslaskelmalla viitataan neuvottelutuloksen mukaiseen kehitykseen. Vaihtoehtolaskelma on arvio kehityksestä ilman sopimukseen sisältyvää osatekijää.

4.1 Elinaikakertoimen muutoksen vaikutus

Eläkeuudistussopimuksen mukaan elinaikakertoimen määrittely säilyy nykyisellään kunnes eläkeikä on 65 vuotta. Eläkeiän noustessa yli 65 ikävuoden, elinaikakertoimen määrittelyssä huomioidaan eläkeiän nostot siten, että maksettavien eläkkeiden nykyarvo ei muutu eläkeiän noustessa (ks. luku 1).

Tässä vaihtoehtoisessa laskelmassa tutkitaan skenaariota, jossa elinaikakertoimen määrittelyä ei muuteta nykyisestä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että elinaikakerroin vastaa eläkesopimuksen mukaista elinaikakerrointa siihen asti kunnes eläkeikä on 65 vuotta. Tämän jälkeen elinaikakerroin olisi sopimuksessa sovittua voimakkaammin eläkkeen arvoa pienentävä. Koska myös vanhuuseläkeiän korotukset pienentävät tulevaisuudessa maksettavien eläkkeiden nykyarvoa, eläkepääoma olisi pienempi.

Elinaikakertoimen määrittelyn pitäminen entisellään ikärajakorotuksista huolimatta, vähentää eläkemenoja. Eläkemenot ovat pienemmät, koska elinaikakerroin pienentää alkavia eläkkeitä enemmän kuin sopimuslaskelmassa. Eläkemenojen ero sopimuslaskelmaan kasvaa vaihtoehtoisessa laskelmassa hitaasti ja eläkemenot suhteessa BKT:seen ovat laskentajakson lopussa noin 0,9 prosenttiyksikköä matalammalla tasolla kuin sopimuslaskelmassa. Keskimääräisen eläkkeen suhde keskipalkkaan laskee noin kolme prosenttiyksikköä matalammalle tasolle kuin sopimuslaskelman vastaava tunnusluku. Matalammat eläkemenot suhteessa palkkoihin mahdollistavat matalamman maksutason. Vaikutus TyEL:n maksutasoon pitkällä aikavälillä on noin kaksi prosenttiyksikköä.

Taulukko 4.1.

Uudistussopimuksen erittelyä, elinaikakerroin. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.

Eläkkeellesiirtymisiän odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0	0	0	0	0	0

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0	0	0	0	0	0

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,3	-2,5	-5,7

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,5	-0,9

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0	0	0	-16	-117	-246

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,4	-1,9	-2,9

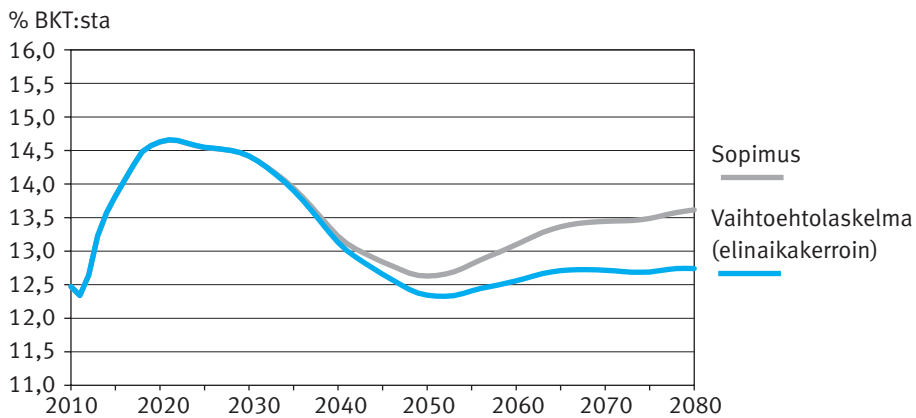
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,2	-1,3	-2,2

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,3	-1,2	-2,1

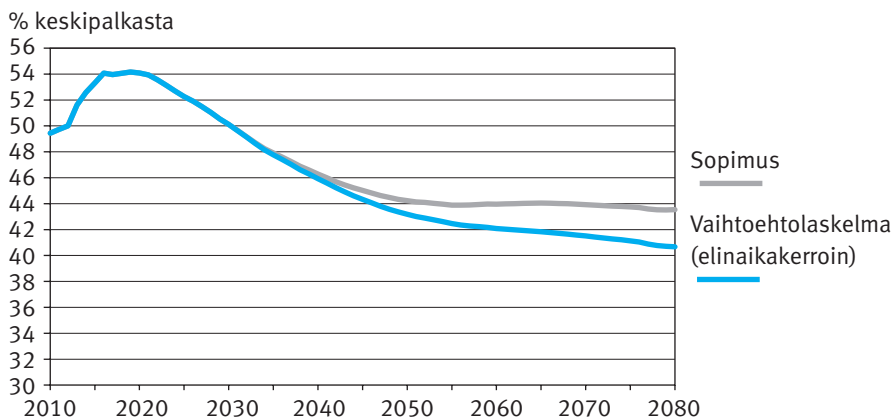
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Ilman elinaikakertoimen muutosta	0,0	0,0	0,0	-0,4	-0,9	-1,7

Kuvio 4.1.

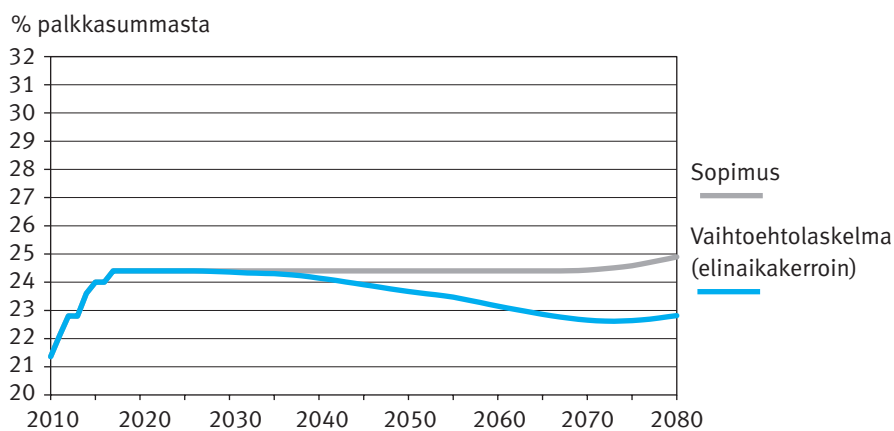
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

Kuvio 4.2.

Keskieläke suhteessa keskiansioon sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

Kuvio 4.3.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

4.2 Siirtymäajan karttumisprosenttien vaikutus

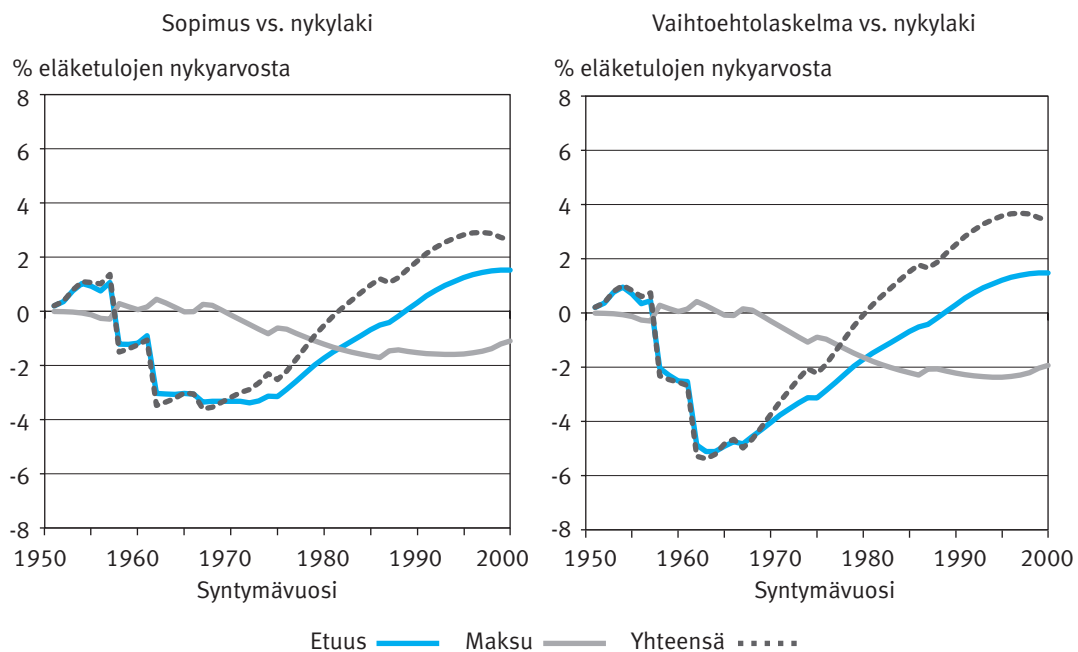
Eläkeuudistussopimuksen mukaan eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuodessa eläkkeen perusteena olevista ansioista 17 ikävuodesta vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajaa saakka. Kuitenkin ikävälillä 53–62 vuotta eläkkeen perusteena olevista ansioista karttuu eläkettä 1,7 prosenttia vuodessa vuoden 2025 loppuun saakka. Siirtymäkauden korotettua karttumisprosenttia on perusteltu sillä, että se tasoittaa eläkeuudistuksen aiheuttamia sukupolvivaikutuksia parantamalla hieman 1950- ja 1960-luvuilla syntyneiden asemaa. Toisaalta siirtymäaikana korotettua karttumaa saavien työntekijöiden työeläkemaksu on 1,5 prosenttiyksikköä korkeampi.

Tässä vaihtoehtoisessa laskelmassa tutkitaan skenaariota, jossa eläkkeen karttumissäännöksissä ei ole erillistä siirtymäaikaa. Eläkettä karttuu siis 1,5 prosenttia vuodessa eläkkeen perusteena olevista ansioista vuodesta 2017 alkaen. Tällöin myös kaikkien työntekijöiden maksama työeläkemaksu on saman suuruinen.

Alla olevissa kuvissa on esitetty uudistuksen ja vaihtoehtoisen laskelman kohorttivaikutukset TyEL:n mukaisiin eläke-etuuksiin ja maksettuihin eläkemaksuihin. Siirtymäsäännöksen vaikutukset näkyvät selvimmän 1960-luvun alkupuolella syntyneiden eläke-etuuksissa. Siirtymäsäännökset pienentävät enimmillään kohortin saamien eläke-etuuksien nykyarvon vähentymistä noin kahdella prosenttiyksiköllä (1963 ja 1964 syntyneet kohortit).

Kuvio 4.4.

Muutosten kohorttivaikutukset sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa verrattuna nykylain mukaiseen laskelmaan, molemmat sukupuolet.

Siirtymäajan korkeamman karttumisprosentin vaikutus kokonaisuuteen on eri tunnusluku- jen valossa kohtalaisen pientä. Siirtymäajan karttumisprosenttien huomioimatta jättäminen alentaa kokonaiseläkemenoja suhteessa BKT:een enimmillään noin 0,1 prosenttiyksikköä, pienentää keskieläkkeen suhdetta keskipalkkaan noin 0,4 prosenttiyksiköllä ja mahdollistaa

noin 0,2 prosenttiyksikköä matalamman maksun. Vaikutukset ajoittuvat laskentajakson keskivaiheille ja laskentajakson loppupuolella vaihtoehtoinen laskelma ja sopimuslaskelma palaavat samalle tasolle.

Taulukko 4.2.

Uudistussopimuksen erittelyä, siirtymäajan karttumia. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Ilman siirtymäajan karttuvia	0	0	0	0	0	0

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Ilman siirtymäajan karttuvia	0	0	0	0	0	0

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	-0,1	-0,3	-0,1	0,0

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Ilman siirtymäajan karttuvia	0	-1	-5	-16	-5	-1

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,1	0,0

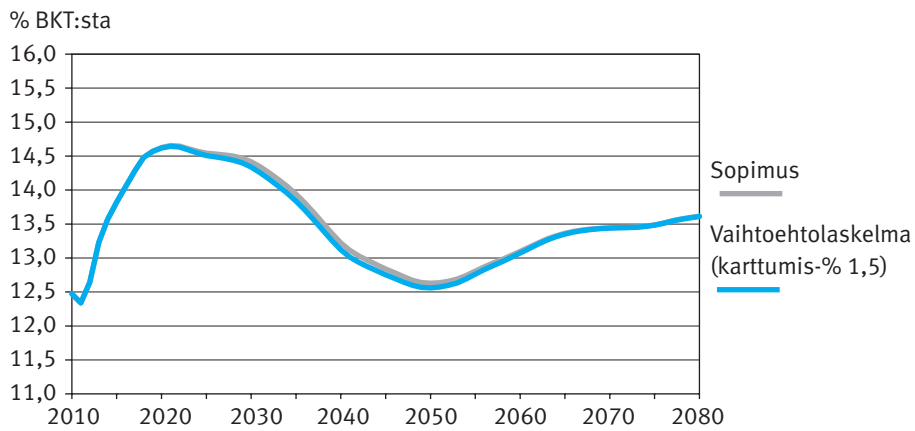
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,0

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,0

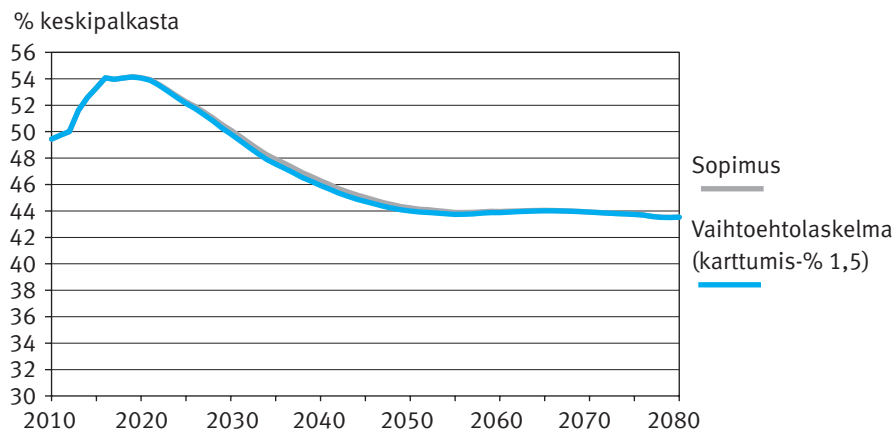
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Ilman siirtymäajan karttuvia	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	0,4

Kuvio 4.5.

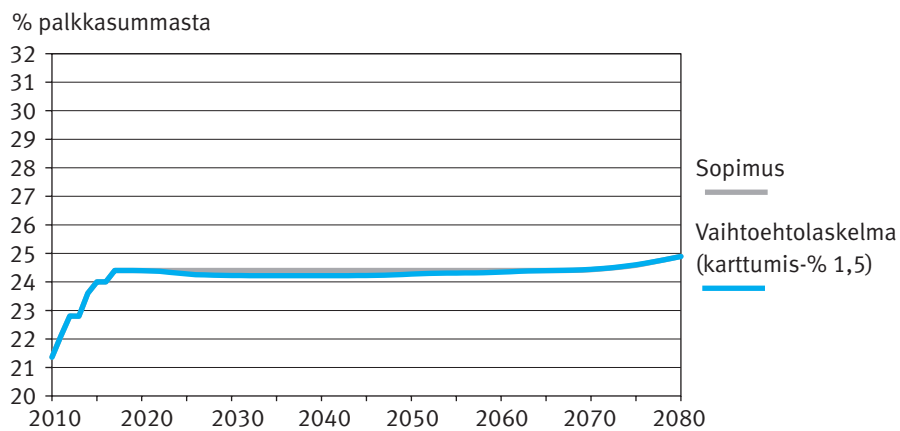
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen sopimus- ja vaihtoehtolaskelmissa.

Kuvio 4.6.

Keskieläke suhteessa keskiansioon sopimus- ja vaihtoehtolaskelmissa.

Kuvio 4.7.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan sopimus- ja vaihtoehtolaskelmissa.

4.3 Työntekijän maksun huomioiminen eläkettä kartuttavissa ansioissa ja sen vaikutus

Nykyisin työntekijän maksama eläkemaksu vähennetään eläkettä kartuttavista ansioista (ns. ptel-vähennys). Eläkeuudistusopimuksessa on sovittu, että vuodesta 2017 alkaen työntekijän eläkemuksuosuutta ei enää vähennetä eläkettä kartuttavista ansioista.

Tässä vaihtoehtoisessa laskelmassa tutkitaan työntekijän eläkemuksun vähentämisen vaikutusta eläkettä kartuttavista ansioista. Laskelmassa työntekijän maksuosuus vähennetään eläkettä kartuttavista ansioista, kuten nykyäänkin. Laskelmassa maksu perustuu eläkeuudistusopimukseen eli kaiken ikäisillä työntekijöillä on samansuuruinen maksu. Kuitenkin 53–62-vuotiaat työntekijät maksavat 1,5 prosenttiyksikköä korkeampaa maksua siirtymäaikana vuosina 2017–2025.

Palkansaajan työeläkemuksun vähentäminen eläkettä kartuttavasta palkasta pienentää vuosittain karttuvia eläkkeitä. Tällöin sekä keskimääräinen eläke että kokonaiseläkemeno jäävät pienemmiksi kuin sopimuslaskelmassa. Tämä on seurausta siitä, että sopimuslaskelmassa karttavat eläkkeet perustuvat suurempiin ansioihin. Eläkemenojen ero sopimuslaskelmaan kasvaa vaihtoehtoisessa laskelmassa hitaasti ja eläkemenot suhteessa BKT:seen ovat laskentajakson lopussa noin 0,5 prosenttiyksikköä matalammalla tasolla kuin sopimuslaskelmassa. Keskimääräisen eläkkeen suhde keskipalkkaan laskee noin 1,6 prosenttiyksikköä matalammalle tasolle kuin sopimuslaskelmassa. Matalammat eläkemenot suhteessa palkkoihin mahdollistavat matalamman maksutason. Vaikutus TyEL:n maksutasoon pitkällä aikavälillä on noin 1,3 prosenttiyksikköä.

Taulukko 4.3.

Uudistussopimuksen erittelyä, ptel-vähennyksen vaikutus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.

Eläkkeellesiirtymisiän odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0	0	0	0	0	0

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0	0	0	0	0	0

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	-0,1	-0,5	-1,8	-3,3

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,5

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0	-1	-4	-25	-82	-141

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	-0,1	-0,6	-1,3	-1,6

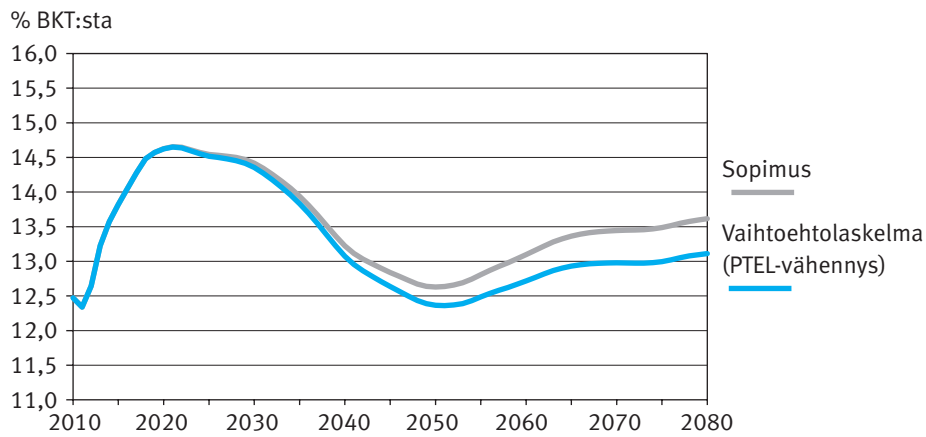
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-1,0	-1,4

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-1,0	-1,3

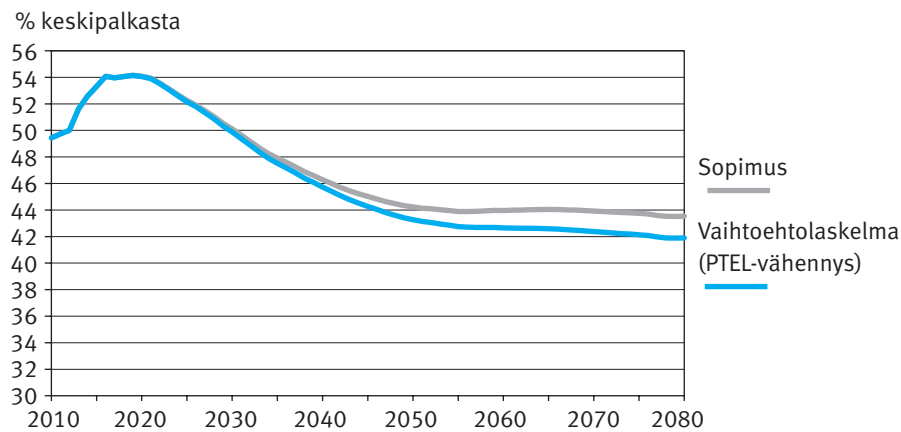
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Ilman ptel-vähennyksen poistamista	0,0	0,0	0,1	-0,4	-0,8	-0,6

Kuvio 4.8.

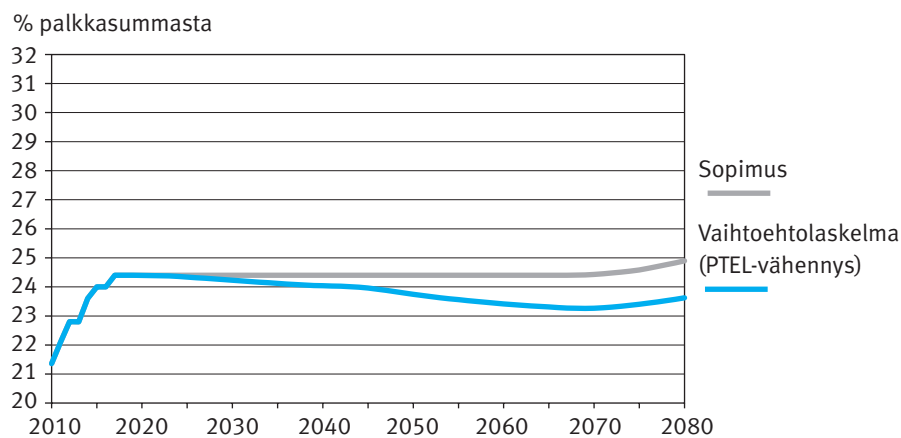
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

Kuvio 4.9.

Keskieläke suhteessa keskiansioon sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

Kuvio 4.10.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan sopimus- ja vaihtoehtolaskelmassa.

Kaarlo Reipas ja Mikko Sankala

5 Herkkyysanalyysija kuolevuudesta, eläkealkavuudesta ja talouskehityksestä

Pitkälle tulevaisuuteen ulottuviin arvioihin liittyy väistämättä epävarmuutta. Tässä kappaleessa on arvioitu uudistussopimuksen mukaisten tulosten herkkyyttä seuraavien vaihtoehtolaskelmien avulla.

1. Kuolevuus
2. Vanhuuseläkealkavuus
3. Työkyvyttömyyseläkealkavuus
4. Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus
5. Työraueläkealkavuus
6. Hitaan talouskasvun vaihtoehto.

Uudistussopimuksen mukainen laskelma on laadittu kuolevuuden ja eläkealkavuuksien osalta sekä matalammalla että korkeammalla oletuksella. Herkkyystarkastelut antavat käsityksen siitä, miten eläkejärjestelmä reagoi näissä oletuksissa tapahtuviin muutoksiin.

Hitaamman talouskasvun vaikutuksia eläkeuudistussopimuksen mukaiseen laskelmaan kuvataan vaihtoehtolaskelmalla, jossa työllisten lukumäärä on pienempi, ansiotason kasvu hitaampaa ja eläkevarojen tuotto matalampi kuin sopimuslaskelmassa.

Herkkyystarkastelut eivät kuitenkaan tarjoa ääri vaihtoehtoja eläkemenon, eläketasojen tai muiden laskelman tulosten suhteen. Esimerkiksi kuolevuuden ja eläkealkavuuksien muutokset voivat todellisuudessa olla voimakkaampiakin. Lisäksi talouden tulevaan kehitykseen liittyy aina epävarmuutta ja toisaalta merkittäviä muutoksia voi tapahtua samanaikaisesti useissa ulkoisissa tekijöissä.

5.1 Kuolevuus

Kuolevuuskehitys vaikuttaa työeläkemenojen kehitykseen kolmella merkittävällä tavalla. Suorana vaikutuksena elinajan piteneminen pidentää myös eläkeajoja loppupäästä, ja näin ollen kasvattaa vuotuista eläkemenoa. Toiseksi elinajan piteneminen pienentää elinäkakerrointa, mikä puolestaan laskee eläketasoa, ja siten hillitsee työeläkemenojen kasvua. Kolmantena tekijänä myös vanhuuseläkeikä reagoi jatkossa elinajan pituudessa tapahtuviin muutoksiin.

Sopimuslaskelmassa kuolevuuden oletetaan laskevan tasaisesti vuoteen 2060 asti. Myös herkkyystarkasteluissa kuolevuus alenee, mutta matalan kuolevuuden vaihtoehdossa tämä aleneminen on sopimuslaskelmaa nopeampaa ja korkean kuolevuuden vaihtoehdossa vastaavasti hitaampaa. Matalan kuolevuuden vaihtoehdossa sopimuslaskelman kuolevuuteen tehdään yhden vuoden ikäsiirto aina 15 vuoden välein ja välivuosien kuolevuus muodostetaan interpoloimalla. Korkean kuolevuuden vaihtoehdossa sama kuolevuuden aleneminen,

joka sopimuslaskelmassa saavutetaan kolmessa vuodessa, viekin neljä vuotta. Vaihtoehdot ovat samat kuin Risku ym. 2013 -raportin herkkyytarkasteluissa ja vastaavat karkeasti Alhon ja Spencerin (2005) mukaista 50 prosentin luottamusväliä kuolevuuskehitykselle 50 vuoden aikajänteellä.

Vanhuuseläkeikä nousee sopimuslaskelmassa vuonna 2000 syntyneillä 68 vuoteen ja kolmeen kuukauteen. Matalan kuolevuuden vaihtoehdossa saman syntymävuosiluokan vanhuuseläkeikä nousee noin kaksi vuotta korkeammaksi. Tästä huolimatta elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä pitenee noin kahdella vuodella sopimuslaskelmaan verrattuna. Korkean kuolevuuden vaihtoehdossa vanhuuseläkeikä nousee vuonna 2000 syntyneillä puoli vuotta sopimuslaskelmaa vähemmän, 67 vuoteen ja kahdeksaan kuukauteen. Samalla elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä pidentyy lähes vuoden vähemmän sopimuslaskelmaan verrattuna.

Vuonna 2000 syntyneiden elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä pidentyy sopimuslaskelmassa vajaat puolitoista vuotta ja korkean kuolevuuden vaihtoehdossa reilun vuoden vuonna 1960 syntyneisiin verrattuna. Matalan kuolevuuden vaihtoehdossa elinajanodote pidentyy samalla aikavälillä 2,5 vuotta.

Taulukko 5.1.

*Vanhuuseläkeikä ja elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä eri kuolevuusvaihtoehdoissa.**

Syntymävuosi	1960	1970	1980	1990	2000
Vanhuuseläkeikä					
Sopimuslaskelma	64 v 6 kk	65 v 11 kk	66 v 11 kk	67 v 9 kk	68 v 3 kk
Matala kuolevuus	64 v 6 kk	66 v	67 v 8 kk	69 v 3 kk	70 v 2 kk
Korkea kuolevuus	64 v 6 kk	65 v 9 kk	66 v 7 kk	67 v 3 kk	67 v 8 kk
Elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä, vuosia					
Sopimuslaskelma	22,1	22,5	22,9	23,3	23,5
Matala kuolevuus	22,8	23,9	24,4	25,0	25,4
Korkea kuolevuus	21,5	21,7	22,0	22,4	22,6

* Elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä perustuu sen vuoden kuolevuuksiin, jonka aikana ikäluokan 1.1. syntyneet jäsenet täyttävät alimman vanhuuseläkeikänsä.

Korkean kuolevuuden vaihtoehdossa keskieläke suhteessa keskipalkkaan nousee noin kaksi prosenttiyksikköä sopimuslaskelmaa korkeammalle tasolle, siitä huolimatta, että matalampi eläkeikä johtaa lyhyempiin karttumisaikoihin. Tämä johtuu pääasiassa korkeammasta elinaikakertoimesta. Myös se, että eläkettä indeksoidaan keskimäärin lyhyemmän aikaa työeläkeindeksillä, joka kasvaa palkkatasoa hitaammin, vaikuttaa keskimääräiseen etuustasoon.

Matalan kuolevuuden vaihtoehdossa palkkasummaan suhteutetut eläkemenot kasvavat sopimuslaskelmaan verrattuna. Näin käy sekä TyEL:n että kaikkien työeläkemenojen osalta. Tähän vaikuttaa kaksi merkittävää tekijää. Matalampi kuolevuus näkyy heti eläkeläisten lukumäärässä, kun taas leikkaavampi elinaikakerroin ja nopeampi eläkeiän nousu vaikuttavat vain alkaviin eläkkeisiin, joten niiden vaikutukset näkyvät täysimääräisinä vasta vuosikymmenten päästä. Toisaalta eläkeiän nousun seurauksena yhä useampi henkilö tulee työkyvyttömäksi ennen vanhuuseläkeikää tai jää eläkkeelle heti vanhuuseläkeiässä, joten efektiivinen eläkkeellesiirtymisikä ei kuitenkaan kasva yhtä nopeasti kuin eläkeikä. Elinaikakertoimen lievennyksessä eläkeiän nostot otetaan kuitenkin huomioon täysimääräisinä.

Taulukko 5.2.*Herkkyystarkastelu, kuolevuus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.*

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Matala kuolevuus	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,6
Korkea kuolevuus	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2	-0,3

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Matala kuolevuus	0	0	1	10	15	21
Korkea kuolevuus	0	-1	-2	-7	-14	-22

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Matala kuolevuus	3	12	26	79	150	244
Korkea kuolevuus	-4	-13	-26	-63	-91	-100

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Matala kuolevuus	0,0	0,2	0,4	1,0	2,7	8,6
Korkea kuolevuus	-0,1	-0,2	-0,3	-1,0	-1,0	-0,8

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Matala kuolevuus	0,0	0,1	0,2	0,4	0,4	1,1
Korkea kuolevuus	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Matala kuolevuus	-1	-4	-10	-42	-101	-110
Korkea kuolevuus	1	5	11	39	82	168

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Matala kuolevuus	0,0	-0,1	-0,3	-0,9	-1,6	-1,2
Korkea kuolevuus	0,0	0,1	0,3	0,9	1,4	1,9

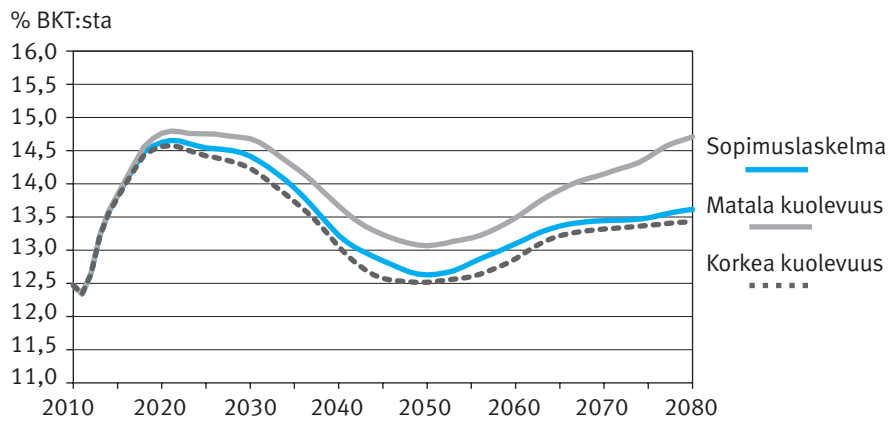
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Matala kuolevuus	0,0	0,2	0,4	0,7	0,6	2,4
Korkea kuolevuus	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Matala kuolevuus	0,0	0,2	0,2	0,4	0,6	2,0
Korkea kuolevuus	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,2	-0,2

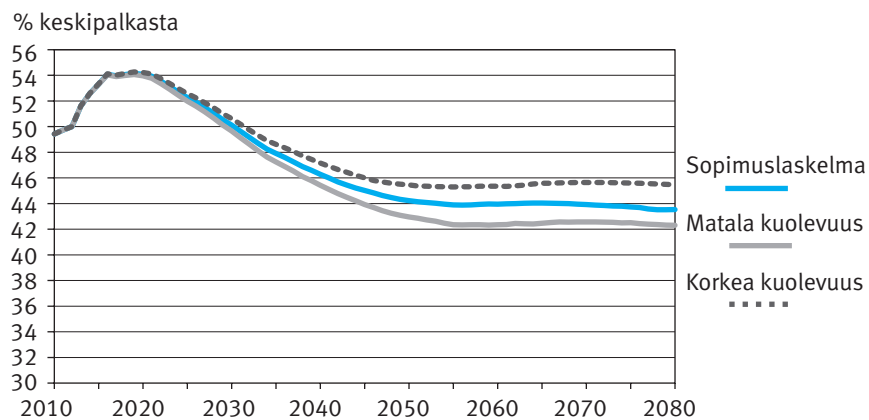
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Matala kuolevuus	-0,1	-0,3	-0,1	-2,9	-6,0	-4,2
Korkea kuolevuus	0,1	0,6	1,2	2,8	-0,7	4,8

Kuvio 5.1.

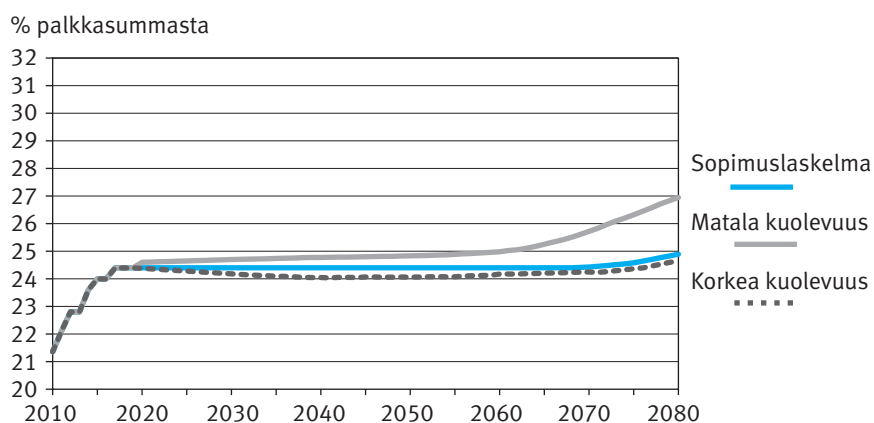
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen eri kuolevuuksilla.

Kuvio 5.2.

Keskieläke suhteessa keskiansioon eri kuolevuuksilla.

Kuvio 5.3.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan eri kuolevuuksilla.

Koska sopimuslaskelmassa kuolevuuskehitys vaikuttaa eläkeikään, reagoi sopimuksen mukainen laskelma kuolevuudessa tapahtuviin muutoksiin eri tavoin kuin nykyainsäädäntö. Elinaikakertoimen lievennyksen ja karttumisaikojen muutosten takia sopimuslaskelmassa kuolevuuskehitys ei vaikuta keskieläkkeisiin yhtä voimakkaasti kuin nykytilalaskelmassa (Risku ym. 2013, s. 46). Keskipitkällä aikavälillä sopimus vähentää kuolevuuskehityksen vaikutusta eläkemenoon suhteessa bruttokansantuotteeseen, mutta erityisesti matalan kuolevuuden vaihtoehdossa eläkeiän nouseminen ei enää ennustejakson loppupuolella pidentä työuria yhtä tehokkaasti kuin alussa. Tämän seurauksena eläkemenon suhteessa bruttokansantuotteeseen kasvaa voimakkaammin kuin nykyisen lainsäädännön mukaisessa laskelmassa.

5.2 Vanhuuseläkealkavuus

Sopimuslaskelmassa vanhuuseläkealkavuus laskee 1,1 prosenttia vuodessa, minkä lisäksi vanhuuseläkkeen ikärajojen muutokset vaikuttavat alkavuuteen tavalla, joka on kuvattu tarkemmin luvussa 2.

Matalan vanhuuseläkealkavuuden vaihtoehdossa alkavuudet laskevat vuodesta 2017 alkaen niin, että vuoden 2022 jälkeen kaikki vanhuuseläkkeelle siirtyvät vakuutetut siirtyvät vanhuuseläkkeelle ylimmän vanhuuseläkeiän täyttäessään lukuun ottamatta niitä vakuutettuja, joiden työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Muiden eläkemuotojen alkavuus on sama kuin sopimuslaskelmassa, eli työkyvyttömyyseläkkeelle voi jäädä ennen alinta vanhuuseläkeikää ja muille varhaiseläkemuodoille niitä koskevien ikärajoitusten puitteissa.

Korkean alkavuuden vaihtoehdossa vanhuuseläkealkavuudet nousevat vastaavasti samalla aikavälillä niin, että vuoden 2022 jälkeen kaikki vakuutetut jäävät vanhuuseläkkeelle viimeistään alimmassa vanhuuseläkeiässään.

Vanhuuseläkkeelle siirtyminen painottuu sopimuslaskelmassa suurena määrin alimpaan vanhuuseläkeikään ja sitä seuraavaan ikävuoteen. Ennustejakson loppua kohti tämä ilmiö vahvistuu ikärajojen korotusten takia. Sopimuslaskelmassa eläkellesiiirtymisiin odote poikkeaa vuonna 2022 noin vuoden korkean alkavuuden laskelmasta, kun vuoteen 2060 mennessä ero kaventuu noin puoleen vuoteen.

Matalan alkavuuden vaihtoehdossa eläkellesiiirtyminen lykkääntyy nopeasti vuoden 2017 jälkeen ja eläkkeensaajien lukumäärä laskee sopimuslaskelmaan verrattuna lähes 150 000 henkilöllä vuoteen 2025 mennessä. Tämä madaltaa eläkemenoja ja toisaalta kasvatata työllisyyttä, joten eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen laskevat jyrkästi vuoteen 2025 mennessä. Vuodesta 2025 alkaen keskieläkkeet alkavat kasvaa sopimuslaskelmaan verrattuna eläkkeelle siirtyvien pitempien työurien ja lykkäysaikojen takia. Eläkemenon suhteessa bruttokansantuotteeseen alkaa lähentyä sopimuslaskelman tasoa jäaden pitkällä aikavälillä vajaat 0,5 prosenttiyksikköä sopimuslaskelmaa pienemmäksi.

Korkean alkavuuden vaihtoehdossa eläkemenon prosentteina bruttokansantuotteesta kasvaa vuoteen 2025 mennessä noin 0,5 prosenttiyksikköä sopimuslaskelmaa korkeammaksi eläkeläisten lukumäärän kasvaessa nopeasti. Tämän jälkeen lyhyemmät työurat alkavat heijastua keskieläkkeen madaltumiseen sopimuslaskelmaan verrattuna ja eläkemenon suhteessa bruttokansantuotteeseen palaa sopimuslaskelman tasolle.

Taulukko 5.3.*Herkkyytarkastelu, vanhuuseläkealkavuus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.*

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Matala alkavuus	0,0	1,1	2,0	2,1	2,1	2,0
Korkea alkavuus	0,0	-0,5	-0,9	-0,7	-0,5	-0,5

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Matala alkavuus	0	33	125	125	159	162
Korkea alkavuus	0	-12	-32	-18	-15	-10

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Matala alkavuus	0	-39	-149	-138	-157	-146
Korkea alkavuus	0	20	40	22	20	17

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Matala alkavuus	0,0	-0,8	-3,7	0,5	1,0	1,2
Korkea alkavuus	0,0	0,3	1,0	-0,3	-0,4	-0,2

Meno, prosenttia BKT:stä						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Matala alkavuus	0,0	-0,2	-1,6	-0,3	-0,5	-0,7
Korkea alkavuus	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0	0,1

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Matala alkavuus	0	-5	-13	227	313	369
Korkea alkavuus	0	-3	-8	-49	-47	-39

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Matala alkavuus	0,0	0,1	0,0	5,4	5,5	4,7
Korkea alkavuus	0,0	-0,2	-0,2	-1,1	-0,8	-0,5

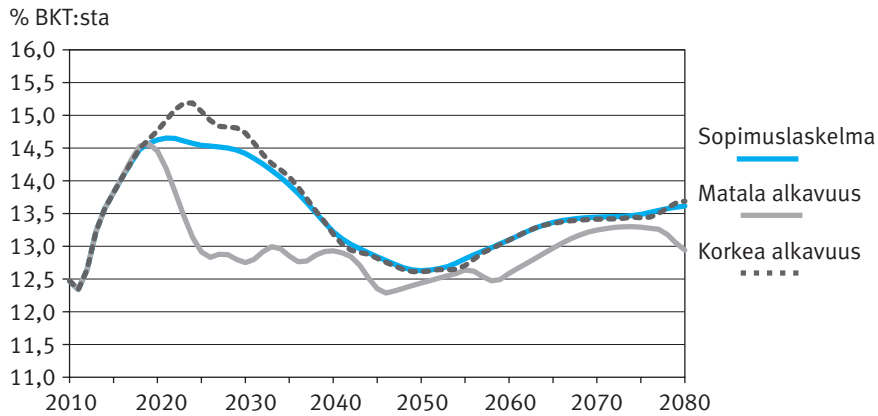
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Matala alkavuus	0,0	-0,2	-3,2	-0,3	-0,8	-1,3
Korkea alkavuus	0,0	0,2	0,8	-0,1	-0,2	0,0

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Matala alkavuus	0,0	0,0	-0,9	-1,6	-0,2	-0,1
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,5	-0,2	-0,1	0,1

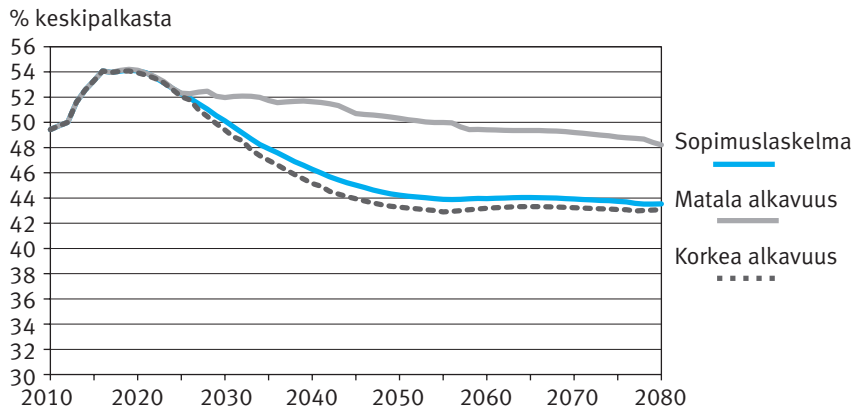
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Matala alkavuus	0,0	-0,5	4,1	18,8	-1,2	6,4
Korkea alkavuus	0,0	0,2	-0,4	-3,3	-6,5	-7,8

Kuvio 5.4.

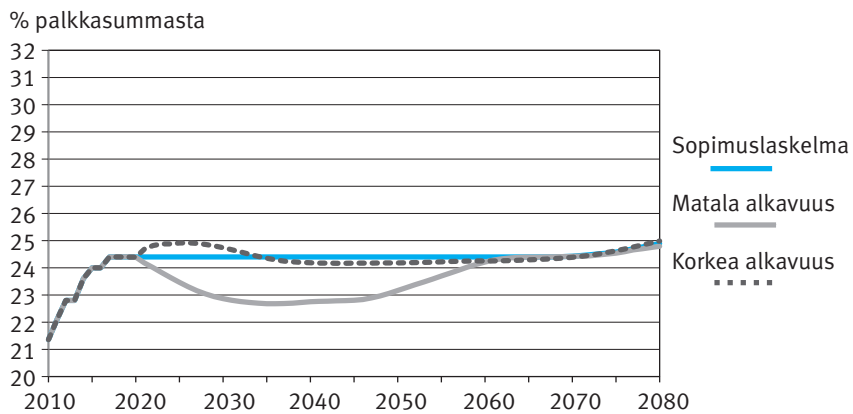
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen eri vanhuuseläkealkavuuksilla.

Kuvio 5.5.

Keskieläke suhteessa keskiansioon eri vanhuuseläkealkavuuksilla.

Kuvio 5.6.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan eri vanhuuseläkealkavuuksilla.

5.3 Työkyvyttömyyseläkealkavuus

Vuosina 1996–2011 ikävakioitu työkyvyttömyyseläkealkavuus aleni keskimäärin 1,1 prosenttia vuodessa. Sopimuslaskelmassa tätä trendiä on jatkettu, joskin alkavuuksien alenemisvauhtia hidastetaan tasaisesti. Vuosien 2015–2060 välillä työkyvyttömyyseläkealkavuuden taso madaltuu sopimuslaskelmassa kokonaisuudessaan noin 15 prosenttia. Herkkyystarkasteluissa alkavuus saavuttaa vuoteen 2060 mennessä sopimuslaskelmaa 25 prosenttia matalamman tai korkeamman tason. Matalan alkavuuden vaihtoehdossa työkyvyttömyyseläkealkavuus on vuonna 2060 noin 36 prosenttia matalampi kuin vuonna 2015 ja korkean alkavuuden vaihtoehdossa vastaavasti noin kuusi prosenttia korkeampi.

Työkyvyttömyyseläkealkavuus vaikuttaa laskelmissa merkittävästi eläkkeelle siirtymiseen ja sitä kautta eläkeläisten lukumääriin. Vanhuuseläkeiän noustessa työkyvyttömyysriskin merkitys eläkejärjestelmän kannalta painottuu, sillä yhä harvempi jatkaa töissä vanhuuseläkeikään asti. Korkean alkavuuden vaihtoehdossa eläkeläisiä on vuonna 2060 noin 40 000 henkeä sopimuslaskelmaa enemmän ja matalan alkavuuden vaihtoehdossa vastaavasti noin 43 000 henkeä vähemmän. Osa tästä muutoksesta näkyy matalampana tai vastaavasti korkeampana työllisyytenä.

Eläketasoihin työkyvyttömyysriskillä ei ole merkittävää vaikutusta. Ennustejakson alkupuolella työkyvyttömyyseläkkeet sekä työkyvyttömyyseläkkeiden jälkeen myönnetyt vanhuuseläkkeet ovat vielä suhteellisen pieni osa koko työeläkemenosta. Lisäksi sopimuksen myötä työkyvyttömyyseläkkeiden taso kasvaa vanhuuseläkkeiden tasoon verrattuna, kun karttumisprosentit tulevalta ajalta ovat samat kuin työnteosta.

Korkean alkavuuden vaihtoehdossa työeläkemenoprosentti nousee pitkällä aikavälillä reilun prosenttiyksikön perusuraa korkeammalle tasolle ja matalan alkavuuden vaihtoehdossa vastaavasti reilun prosentin matalammalle tasolle.

Taulukko 5.4.*Herkkyytarkastelu, työkyvyttömyyseläkealkavuus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.*

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,1	0,4	0,9	1,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,8	-0,9

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Matala alkavuus	0	0	2	12	28	36
Korkea alkavuus	0	0	-2	-10	-26	-33

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Matala alkavuus	0	-1	-3	-17	-43	-57
Korkea alkavuus	0	0	2	15	40	53

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,3	-1,2	-2,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,3	1,1	1,8

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,5
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	0,5

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Matala alkavuus	0	0	1	5	14	29
Korkea alkavuus	0	0	-1	-4	-12	-27

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,2

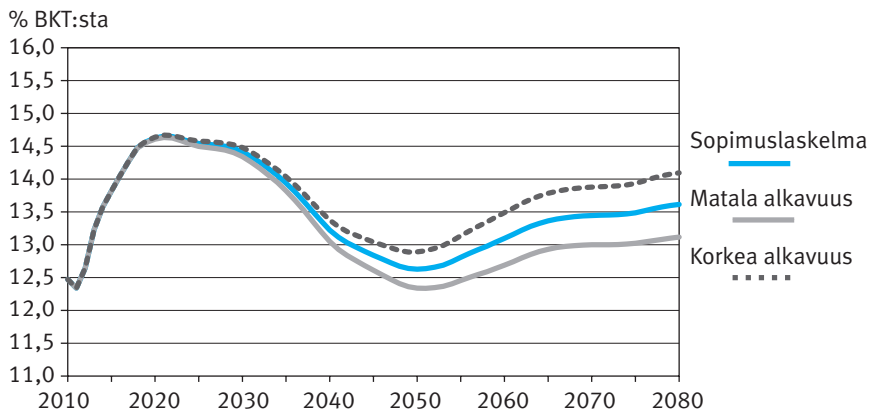
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Matala alkavuus	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,9	-1,2
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,1	0,3	0,9	1,1

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Matala alkavuus	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,8	-1,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,1	0,3	0,7	1,0

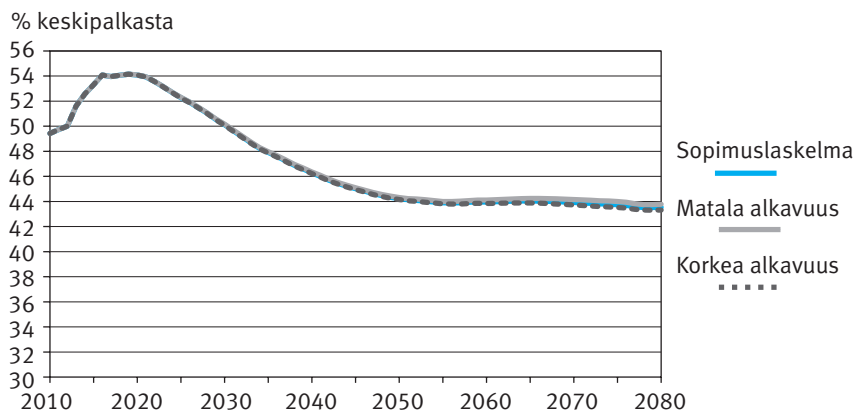
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Matala alkavuus	0,0	-0,1	-0,5	-2,6	-4,8	-3,5
Korkea alkavuus	0,0	0,1	0,4	2,2	3,2	4,6

Kuvio 5.7.

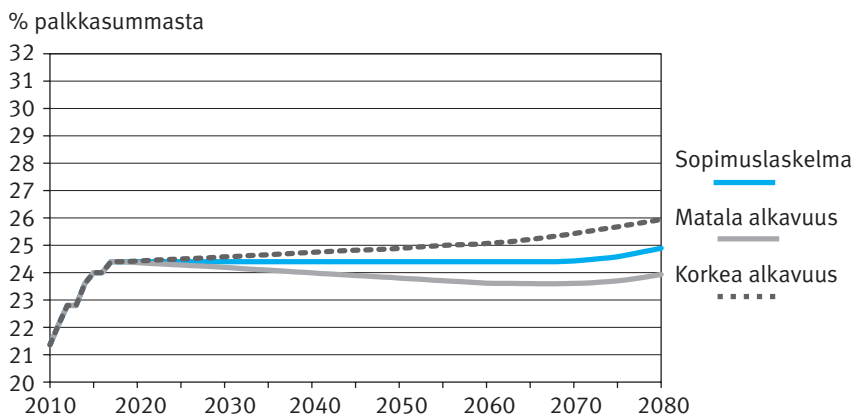
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen eri työkyvyttömyyseläkealkavuuk-
silla.

Kuvio 5.8.

Keskieläke suhteessa keskiansioon eri työkyvyttömyyseläkealkavuuksilla.

Kuvio 5.9.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan eri työkyvyttömyyseläkealkavuuksilla.

5.4 Osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus

Sopimuslaskelmassa oletetaan osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuden olevan nykyisen osaaikaeläkealkavuuden kaltaista. Korkean osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuden vaihtoehdossa ikäluokkakohtainen alkavuus on sopimuslaskelmaan verrattuna kaksinkertainen. Matalan osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuden vaihtoehdossa kukaan ei hae osittaista vanhuuseläkettä.

Sopimuslaskelmassa osittaisen vanhuuseläkkeen saajien lukumäärä kasvaa 2020-luvun puoliväliin mennessä noin 16 000 henkilöön, kun korkean alkavuuden laskelmassa se kasvaa noin 30 000 henkilöön. Molemmissa laskelmissa lukumäärä kääntyy tämän jälkeen laskuun likimäärin puolittuen vuoteen 2060 mennessä. Osittaisen vanhuuseläkkeen saajien lukumäärään vaikuttaa ennustejaksolla lähinnä ikärajoissa ja väestön ikärakenteessa tapahtuvat muutokset.

Valituissa herkkyystarkasteluissa osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus ei juuri vaikuta eläkemenoprosenttiin pitkällä aikavälillä. Tämä johtuu yhtäältä osittaiseen vanhuuseläkkeeseen sovellettavasta varhennusvähennys/lykkäyskorotus-tekniikasta, joka on parametreiltaan lähes aktuaarinen, mutta toisaalta myös siitä, että kaikissa vaihtoehdoissa osittaisen vanhuuseläkkeen käyttö on verrattain harvinaista. Korkean alkavuuden vaihtoehdossa eläkkeet tulevat keskimäärin hieman aiemmin maksuun, joten 2020-luvulla menoprosentti nousee hieman perusuran yläpuolelle, mutta palautuu 2030-luvulla perusuralle. Varhennusvähennyksen takia keskieläkkeet laskevat hieman. Matalan alkavuuden vaihtoehdossa vaikutukset ovat päinvastaisia, mutta samansuuruisia.

Sopimuslaskelmassa osittaisen vanhuuseläkkeen eläkemeno suhteutettuna työtulosummaan on 2020-luvun ajan noin 0,1 prosenttia ja tämän jälkeen se kääntyy laskuun puolittuen vuoteen 2040 mennessä ja pysyen tämän jälkeen vakaana vuosisadan loppupuolelle asti. Korkean alkavuuden vaihtoehdossa osittaisen vanhuuseläkkeen meno on karkeasti kaksinkertainen sopimuslaskelmaan nähden.

Taulukko 5.5.

Herkkyytarkastelu, osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Matala alkavuus	0	-1	-2	-1	-1	-1
Korkea alkavuus	0	1	2	1	1	1

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Matala alkavuus	0	-10	-15	-8	-7	-5
Korkea alkavuus	0	10	14	7	6	5

Kokonaiseläkemenä, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1

Meno, prosenttia BKT:stä						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Matala alkavuus	0	9	16	17	18	15
Korkea alkavuus	0	-8	-14	-15	-15	-14

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Matala alkavuus	0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,1
Korkea alkavuus	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1

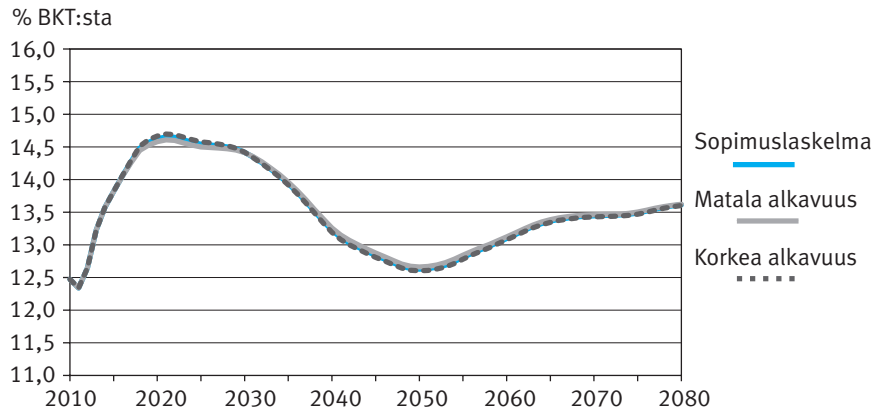
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Matala alkavuus	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,1
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0

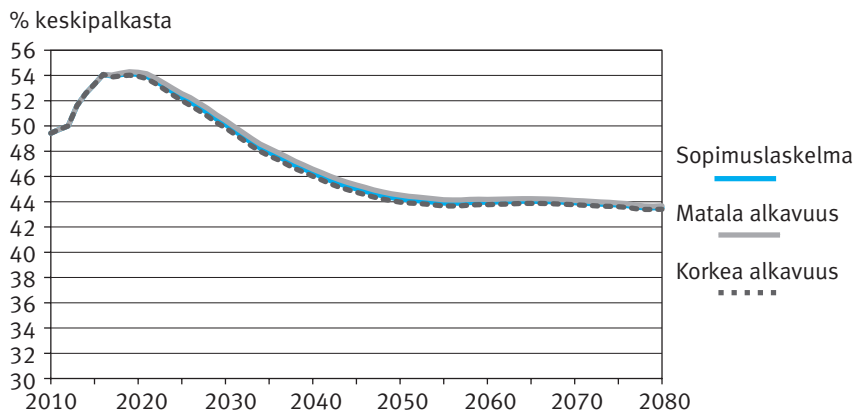
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,4	0,5	-1,6	-1,9
Korkea alkavuus	0,0	0,0	-0,4	-1,0	-0,6	1,7

Kuvio 5.10.

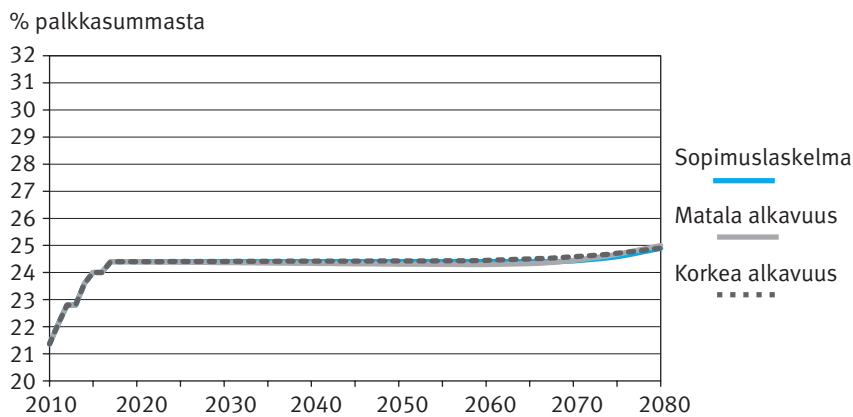
Lakisäätöiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen eri osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuksilla.

Kuvio 5.11.

Keskieläke suhteessa keskiansioon eri osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuksilla.

Kuvio 5.12.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan eri osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuuksilla.

5.5 Työuraeläkealkavuus

Työuraeläkealkavuutta varioidaan herkkyysslaskelmissa kuten osittaisen vanhuuseläkkeen alkavuutta: korkean alkavuuden vaihtoehdossa ikäluokkakohtaiset alkavuudet kaksinkertaistetaan ja matalan alkavuuden vaihtoehdossa alkavuutta ei ole. Sopimuslaskelmassa työuraeläkkeelle vuosittain siirtyvien henkilöiden lukumäärä kasvaa 2020-luvun puoliväliin mennessä noin 1 400 henkilöön, ja tämän jälkeen vähenee noin 1 000 henkilöön vuoteen 2060 mennessä. Korkean alkavuuden laskelmassa siirtyvien lukumäärä kasvaa noin 2 800 henkilöön vähentyen noin 2 000 henkilöön vuoteen 2060 mennessä.

Korkean työuraeläkealkavuuden vaihtoehdossa eläkkeelle jäädytään hieman sopimuslaskelmaa aiemmin, mutta koska työuraeläkkeeseen ei kohdistu varhennusvähennystä, eivät keskimääräiset eläketasot oleellisesti laske perusuralta. Työeläkemenoprosentti kasvaa hieman perusuraan verrattuna. Matalan alkavuuden vaihtoehdossa vaikutukset ovat päinvastaisia, mutta samansuuruisia.

Taulukko 5.6.*Herkkyystartastelu, työuraeläkealkavuus. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.*

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Matala alkavuus	0	0	2	2	2	2
Korkea alkavuus	0	0	-2	-2	-2	-2

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Matala alkavuus	0	0	-2	-2	-2	-2
Korkea alkavuus	0	0	2	2	2	2

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Matala alkavuus	0	0	0	2	4	4
Korkea alkavuus	0	0	0	-2	-4	-4

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0

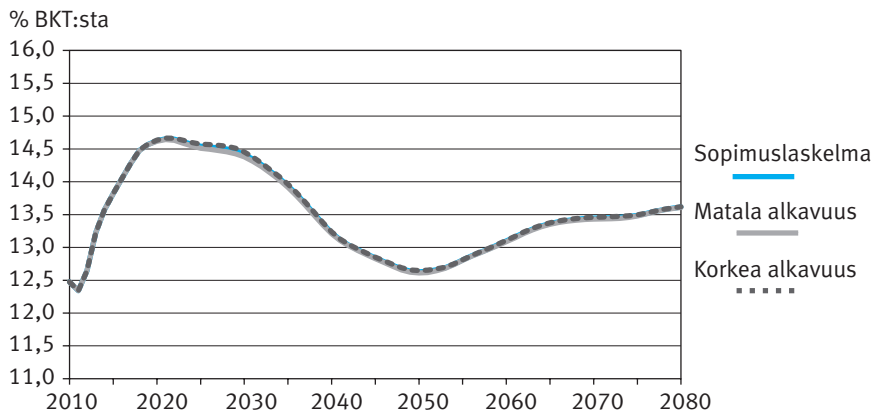
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Matala alkavuus	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Matala alkavuus	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0

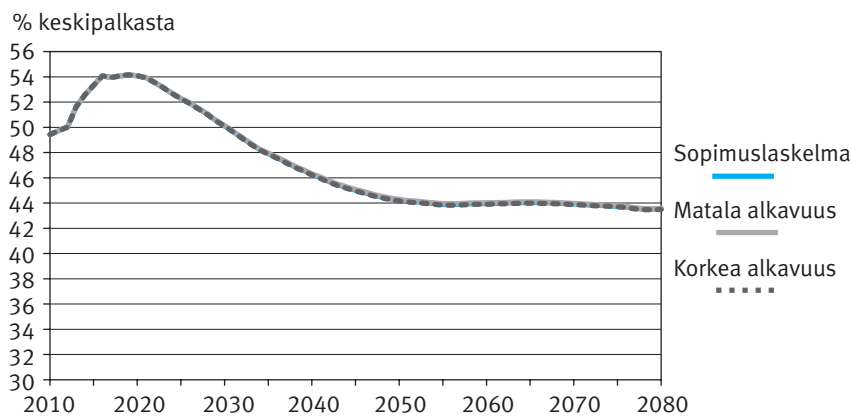
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Matala alkavuus	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	0,4
Korkea alkavuus	0,0	0,0	0,1	0,3	0,7	1,1

Kuvio 5.13.

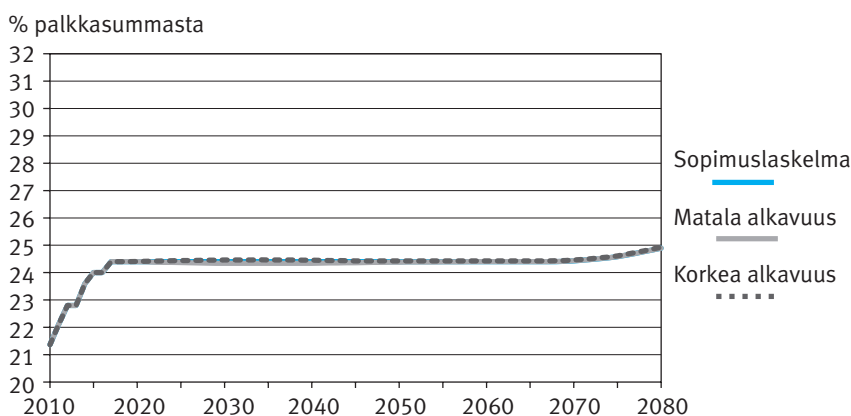
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen eri työuraeläkealkavuuksilla.

Kuvio 5.14.

Keskieläke suhteessa keskiansioon eri työuraeläkealkavuuksilla.

Kuvio 5.15.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan eri työuraeläkealkavuuksilla.

5.6 Hitaan talouskasvun vaihtoehto

Talouden tulevaan kehitykseen liittyy aina epävarmuutta ja erityisesti vuoden 2008 finanssi-kriisin jälkeinen heikon talouskehityksen aika on vaikuttanut siten, että eri tahot ovat madaltaneet talouskasvuun liittyviä oletuksiaan. Esimerkiksi Suomen Pankin julkaiseman tuoreen arvion mukaan taantumien pitkittyminen on murentanut kasvun pohjaa heikentäen pitkän aikavälin kasvunäkymiä (Kilponen ym. 2014). Myös eläkeuudistuksen arvioinnissa käytettävää sopimuslaskelmaa päivitettiin Eläketurvakeskuksessa syksyllä 2014 siten, että oletukset työllisyyden kehityksestä ja palkkasumman kasvusta ovat hieman varovaisempia kuin 2013 julkaistuissa pitkän aikavälin laskelmissa (Risku ym. 2013).

Hitaamman talouskasvun vaikutuksia eläkeuudistussopimuksen mukaiseen laskelmaan kuvataan vaihtoehtolaskelmalla, jossa työllisten lukumäärä on pienempi, ansiotason kasvu hitaampaa ja eläkevarojen tuotto matalampi kuin sopimuslaskelmassa. Tarkasteltavaa vaihtoehtolaskelmaa ei voi kuitenkaan pitää äärimmäisen pessimistisenä skenaariona, sillä esimerkiksi BKT:n kasvu on hieman nopeampaa kuin Suomen Pankin laskelmassa. Laskelman pessimistisyyttä verrattuna Suomen Pankin laskelmaan lisää kuitenkin se, että hitaampi talouskasvu ulottuu vuoteen 2080 asti, kun taas Suomen Pankin laskelmassa tarkasteltava aikahorisontti ulottuu vuoteen 2030 asti.

Hitaan talouskasvun vaihtoehdon oletukset ovat:

1. Työllisten lukumäärä on vaihtoehtolaskelmassa prosenttien sopimuslaskelmaa pienempi vuonna 2015, kaksi prosenttia pienempi vuonna 2016 ja kolme prosenttia pienempi vuodesta 2017 alkaen. Työllisten määrä supistuu kaikkien työeläkelakien piirissä ja kaikissa ikä- ja sukupuoliryhmissä samassa suhteessa.
2. Ansiotason reaalikasvu on pitkällä aikavälillä yhden prosentin vuodessa eli 0,6 prosenttiyksikköä sopimuslaskelmaa matalampi. Ensimmäinen sopimuslaskelmas- ta poikkeava vuosi on 2017. Kyseistä vuotta aiemmin sopimuslaskelman ansiotason kasvuvauhti alittaa yhden prosentin.
3. Eläkevarojen reaalityttö on kolme prosenttia vuodesta 2015 alkaen eli 0,5 prosenttiyksikköä sopimuslaskelmaa matalampi.

Näiden eri tekijöiden vaikutukset on oletettu pysyviksi eli kyse ei ole väliaikaisesta suhdanne- luoonteisesta notkahduksesta vaan pysyvästä muutoksesta.

Laskelma on rakennettu välivaiheittain, jotta eri tekijöiden vaikutus tulisi näkyviin. Ensin pienennetään työllisten lukumäärää ja sitten ansiotason kasvuvauhtia. Lopuksi huomioidaan vielä matalampi sijoitustuotto-oletus.

Matalampi työllisyys pienentää koko talouden palkkasummaa ja BKT:ta. Tällöin eläke- menot suhteessa BKT:een (ja palkkasummaan) kasvavat etenkin ensimmäisinä vuosikym- meninä. Jatkossa karttavat eläkkeet ovat kuitenkin pienempiä palkkasumman ollessa pie- nempi, joten ennen pitkää eläkemenot suhteessa palkkasummaan hakeutuu sopimuslaskel- man tasolle.

Ansiotason reaalikasvun hidastuessa palkkasummakehitys jää entisestään jälkeen sopi- muslaskelman kehityksestä. Eläkkeiden indeksoinnissa ansiotason kasvu huomioidaan vain osittain, joten ansiotason kasvun hidastuessa ero eläkkeiden ja palkkojen välillä jää pienem-

mäksi kuin nopeammalla ansiotason kasvuoletuksella. Nämä tekijät kasvattavat eläkemenotason suhteessa palkkasummaan ja nostavat keskimääräisen eläkkeen suhteen keskipalkkaan sopimuslaskelmaa korkeammaksi. Eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen kasvavat vastaavalla tavalla, koska laskelmassa palkkasumman kasvun hidastuminen heijastuu vastaavana BKT:n kasvun hidastumisena.

Eläkevarojen tuottaessa sopimuslaskelmaa huonommin, suurempi osa eläkemenoista on kustannettava vuosittain perittävän maksun kautta. Prosenttiyksikön muutos sijoitustuottooletuksessa vaikuttaa pitkällä aikavälillä noin 2–2,5 prosenttiyksikköä TyEL:n maksuprosenttiin, joten puolen prosenttiyksikön muutos tarkoittaa noin 1–1,25 prosenttiyksikköä korkeampaa TyEL-maksua. Kun kaikki yllämainitut tekijät huomioidaan, TyEL-maksua on korotettava pitkällä aikavälillä noin 2–3 prosenttiyksiköllä.

Taulukko 5.7.*Herkkyytarkastelu, hitaan talouskasvun vaihtoehto. Rahamäärät vuoden 2014 hintatasossa.*

Eläkkeellesiirtymisiin odote, vuotta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	61,0	61,7	62,3	63,4	64,3	64,7
Työllisyys	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Työllisyys, ansiotaso	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Työllisten lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	2 299	2 358	2 397	2 496	2 549	2 616
Työllisyys	-23	-71	-72	-75	-76	-78
Työllisyys, ansiotaso	-23	-71	-72	-75	-76	-78
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	-23	-71	-72	-75	-76	-78

Eläkkeensaajien lukumäärä, tuhansia						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 427	1 531	1 597	1 681	1 785	1 903
Työllisyys	0	-1	-2	-9	-10	-11
Työllisyys, ansiotaso	0	-1	-2	-9	-10	-11
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0	-1	-2	-9	-10	-11

Kokonaiseläkemeno, mrd. euroa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	28,3	32,4	35,9	43,7	60,5	88,2
Työllisyys	0,0	0,0	-0,1	-0,3	-1,3	-2,4
Työllisyys, ansiotaso	0,0	-0,2	-0,6	-3,1	-10,5	-23,2
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0,0	-0,2	-0,7	-3,1	-10,6	-23,4

Meno, prosenttia BKT:sta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	13,8	14,6	14,5	13,2	13,1	13,6
Työllisyys	0,0	0,4	0,4	0,3	0,1	0,1
Työllisyys, ansiotaso	0,0	0,7	1,0	1,4	1,4	1,5
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0,0	0,7	1,0	1,4	1,3	1,5

Keskieläke, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	1 603	1 713	1 813	2 084	2 737	3 738
Työllisyys	0	-1	-2	-4	-44	-81
Työllisyys, ansiotaso	0	-10	-32	-140	-471	-977
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0	-10	-33	-143	-474	-984

Keskieläke, prosenttia keskipalkasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	53,3	54,1	52,3	46,3	44,0	43,5
Työllisyys	-0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,7	-0,9
Työllisyys, ansiotaso	-0,3	1,0	1,9	3,5	3,3	3,4
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	-0,3	1,0	1,9	3,4	3,2	3,3

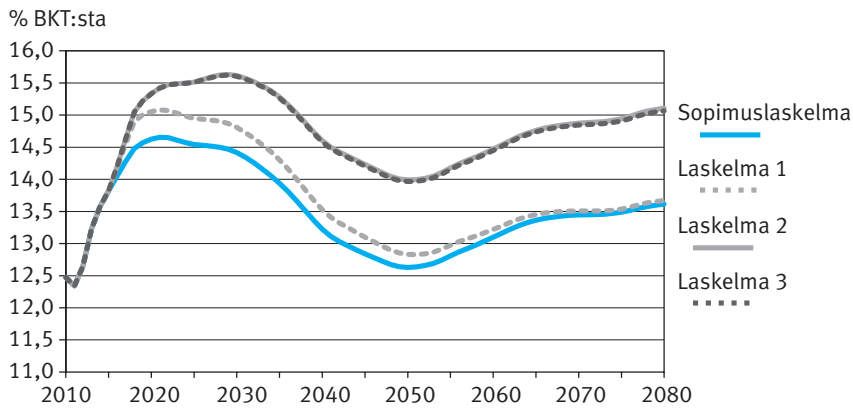
TyEL-meno, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	25,9	27,5	27,3	25,8	27,8	30,0
Työllisyys	0,2	0,8	0,8	0,6	0,2	0,1
Työllisyys, ansiotaso	0,2	1,4	1,8	2,6	2,7	2,9
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0,2	1,3	1,8	2,5	2,6	2,8

TyEL-maksu, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	24,0	24,4	24,4	24,4	24,4	24,9
Työllisyys	0,0	0,6	0,8	0,3	0,2	0,0
Työllisyys, ansiotaso	0,0	0,8	1,5	1,2	1,1	0,5
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	0,0	0,9	1,8	2,1	2,1	2,6

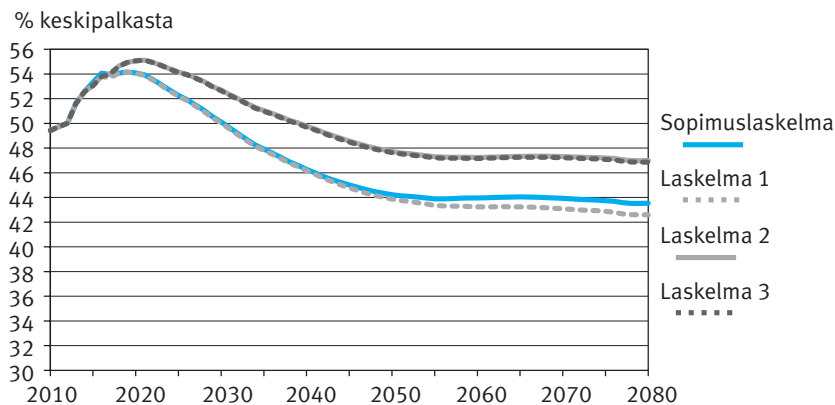
TyEL-varat, prosenttia palkkasummasta						
	2015	2020	2025	2040	2060	2080
Sopimuslaskelma	214,1	216,5	207,9	205,0	249,6	246,4
Työllisyys	1,0	4,5	4,8	3,3	0,1	0,7
Työllisyys, ansiotaso	1,0	8,9	14,4	24,8	35,7	43,2
Työllisyys, ansiotaso, tuotto	-0,3	1,9	2,8	4,5	2,4	3,0

Kuvio 5.16.

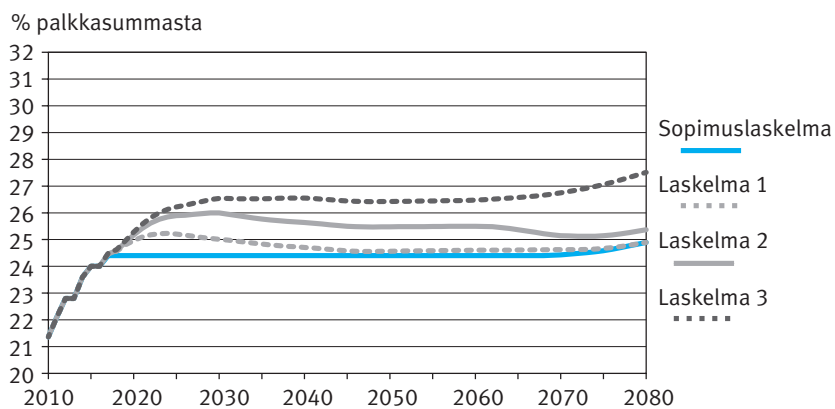
Lakisääteiset eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen heikomman työllisyyden, ansiotasokehityksen ja sijoitustuottojen oloissa.

Kuvio 5.17.

Keskieläke suhteessa keskiansioon heikomman työllisyyden, ansiotasokehityksen ja sijoitustuottojen oloissa.

Kuvio 5.18.

TyEL-maksu suhteessa TyEL:n palkkasummaan heikomman työllisyyden, ansiotasokehityksen ja sijoitustuottojen oloissa.

Heikki Tikanmäki, Hannu Sihvonen ja Janne Salonen

6 Työurien ja eläkeajan kehitys sekä eläkkeiden ja niiden jakautumisen muutos

6.1 Johdanto

Tässä luvussa esitetään Eläketurvakeskuksen ELSI-mikrosimulointimallilla tehtyjä vaikutusarviolaskelmia vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevasta sopimuksesta. Malli on kuvattu keskustelualoitteessa Tikanmäki ym. 2014.

Luvussa esitellään tuloksia eläketasoista, tulojaosta, työurien pituuksista ja eläkkeelläoloajoista sekä niiden muutoksista.¹ Tarkasteltavana ovat työeläkelakien mukaiset henkilön omaan työuraan perustuvat eläkkeet. Kelan eläkkeet ja työeläkelakien mukaiset perhe-eläkkeet on rajattu tarkastelun ulkopuolelle, koska ne eivät sisälly käytössä olevaan laskentamalliin. Tuloksia eritellään sukupuolen lisäksi myös koulutustason mukaan.

6.2 Laskelman oletukset ja tulosten rajaukset

Laskelmassa käytettävät pitkän aikavälin oletukset yleisestä talous- ja väestökehityksestä sekä ikäluokkakohtaiset eläkealkavuudet ovat samat kuin vastaavat luvussa 2 kuvatut PTS-laskelman oletukset.

Tässä laskelmassa joudutaan ottamaan kantaa siihen, miten eri koulutusryhmien eläkealkavuudet kehittyvät eläkeikien noustessa. Koulutuskohtaiset suhteelliset erot 63 vuotta täyttäneiden työkyvyttömyyseläkealkavuuksissa ja työuraeläkealkavuuksissa on ekstrapoloitu 60 vuotta täyttäneiden toteutuneista työkyvyttömyyseläkealkavuuksista. Korkeakoulutettujen työkyvyttömyyseläkealkavuus on jokaisessa iässä noin 38 prosenttia keskiasteen koulutettujen vastaavasta luvusta sekä miehillä että naisilla. Vastaavasti 68 vuotta täyttäneiden vanhuuseläkealkavuuksien koulutustasokohtaiset erot on ekstrapoloitu 63–67-vuotiaiden eläkealkavuuksien koulutustasokohtaisista eroista. Korkeakoulutettujen vanhuuseläkealkavuus kussakin näistä iästä on miehillä noin 89 prosenttia korkeintaan keskiasteen koulutuksen saaneiden alkavuudesta. Naisilla vastaava luku on 86 prosenttia.

Työikäisten ansioprofiili on kumpumainen 70 vuoden ikään saakka (ks. tarkemmin Tikanmäki ym. 2014). Yli 70-vuotiaille on käytetty 70-vuotiaiden ansioparametreja. Tällä valinnalla ei ole suurta merkitystä, koska yli 70-vuotiaita työllisiä on simulointijakson aikana varsin vähän.

PTS-mallin laskenta perustuu ikä- ja sukupuolikohtaiseen keskiarvotekniikkaan, joten eläkkeiden suuruusjakaumien tarkastelu ei ole mahdollista. Myöskään koulutustasokohtaiset vertailut eivät ole PTS-mallissa mahdollisia. ELSI-mallissa puolestaan laskenta tehdään yksilötasolla, mikä mahdollistaa erilaisten jakaumatietojen arvioimisen.

¹ Luvussa täydennetään muistion *Arvio vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevan neuvottelutuloksen vaikutuksista eläketason muutoksiin* (11.11.2014) tuloksia eläketasojen muutoksista. Muut tulokset julkaistaan tässä ensimmäistä kertaa.

PTS-laskelman tapaan myös tässä esitettävässä ELSI-laskelmassa eläkeikä nousee vuoden portaissa.

Eläkkeiden suuruusjakaumia sekä työurien ja eläkeaikojen pituuksia tarkastellaan medianin, alakvartiilin², yläkvartiilin ja keskiarvon avulla.

Väestö jaetaan kahteen ryhmään koulutustason mukaan:

1. Korkeintaan keskiasteen (ammattikoulu, lukio) tutkinnon suorittaneet, jatkossa *keskiaste*.
2. Vähintään alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet, jatkossa *korkeakoulu*.³

Tarkasteluissa rajaudutaan pääsääntöisesti 75-vuotiaisiin Suomessa asuviin työeläkkeensaajiin. Ikä 75 vuotta on valittu, jotta käytännössä koko ikäluokka olisi vanhuuseläkkeellä sekä nykykilaskelmassa että sopimuksen mukaisessa laskelmassa. Valinta on sama kuin PTS-laskelmassa luvussa 3 esitettävässä syntymävuosikohtaisessa eläketasotarkastelussa. Vaihtoehtoisesti voitaisiin tarkastella esimerkiksi eläkkeelle siirtyvien eläkejakaumia kalenterivuositain. Tämä olisi kuitenkin ongelmallista, sillä tarkasteltava eläkkeelle siirtyvä väestö olisi oleellisesti eri nykykilaskelmassa ja sopimuksen mukaisessa laskelmassa eläkeiän nostamisen seurauksena.

Koulutustasokohtaiset luvut eivät sisällä simulointijakson aikana Suomeen muuttaneita maahanmuuttajia, koska maahanmuuttajille simuloitu koulutustaso ei ole täysin vertailukelpoinen kantäväestön koulutustason kanssa. Koko väestön kattavissa luvuissa maahanmuuttajat sen sijaan ovat mukana ellei erikseen toisin mainita.

ELSI-mikrosimulointimalli perustuu stokastiseen simulointiin (ns. Monte Carlo -tekniikkaan), mikä aiheuttaa satunnaisvaihtelua tulosten yksittäisiin lukuarvoihin. Ikärajojen noston vuositekniikka aiheuttaa myös pientä epätarkkuutta. Näiden tekijöiden seurauksena yksittäisestä lukuarvosta ei tule tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

6.3 Tuloksia työurista ja eläkeajasta

Vaikutukset työuriin

Seuraavaksi tarkastellaan ELSI-mikrosimulointimallin tuloksia sopimuksen vaikutuksista tulevaisuuden työurien pituuksiin. Työuria verrataan nykyisen lainsäädännön ja sopimuksen välillä. Työurien pituuden kannalta olennaisin tekijä sopimuksessa on asteittain nouseva alin vanhuuseläkeikä. Tuloksiin vaikuttavat keskeisesti myös oletukset siitä, miten työntekijät reagoivat kohoaviin eläkeikiin.

Eläketurvakeskuksen rekisteristä saadaan henkilötason tieto työeläkettä kerryttäneestä työurasta. Tämä tieto voidaan liittää mikrosimuloinnin henkilöille. Käytännössä mukaan on poimittu vuoden 2007 loppuun mennessä kertynyt työura. Työuraa voidaan mitata monella tavalla. Tässä tarkastelussa työura on työeläkettä kartuttavaa aikaa, sillä erotuksella että

² Alakvartiililla tarkoitetaan jakauman 25 prosenttipistettä. Toisin sanoen 25 prosenttia havainnoista on tunnuslukua pienempiä ja 75 prosenttia suurempia. Yläkvartiililla tarkoitetaan vastaavasti jakauman 75 prosenttipistettä.

³ Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa vanhat opistoasteen tutkinnot, ammattikorkeakoulututkinnot sekä kaikki yliopistotutkinnot.

työuran katsotaan alkavan henkilön 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta myös siltä ajalta, kun eläkettä alkoi karttua vasta 23 vuoden iästä alkaen. Näissä laskelmissa tulevaisuuden työura lasketaan 18 vuoden iästä alkaen, vaikka sopimuksessa kartutuksen ikärajan onkin sovittu laskevan 17 vuoteen vuodesta 2017 alkaen⁴. Tällä yksinkertaisuudella ei ole merkittävää vaikutusta tuloksiin. Kokonaisuudessaan nykyistä eläkkeen karttumisen alaikäraja sovelletaan siis kaikille mikrosimuloinnin kohorteille molemmissa laskelmissa.

Mikrosimuloinnin laskentatekniikasta johtuen työuran pituuden mittaaminen on jonkin verran karkeaa, mikä on syytä muistaa tuloksia tulkittaessa. Mikrosimuloinnissa henkilö on vuoden kerrallaan yhdessä tilassa, mutta rekisteritietopohjaisia työurien pituuksia laskettaessa käytetään tyypillisesti kuukauden tarkkuutta. Mikrosimuloinnin tilajako ei vastaa yksi yhteen rekisterissä käytettäviä käsitteitä. Eroja on erityisesti vanhempainvapaiden käsittelyssä.

Työuran pituutta tarkasteltaessa on syytä tehdä eräitä rajoituksia mikrosimuloinnin henkilökoukoon. Tärkein syy on se, että työuran halutaan kuvaavan Suomessa tehtyä työuraa. Toinen syy on se, että halutaan kuvata samaan ikään mennessä karttunutta työuraa. Suomen väestöön on tehty seuraavat rajoitukset:

1. Simuloinnin aikana (2008–2080) ulkomailla asuneet rajataan ulkopuolelle.
2. Tarkastelu koskee 75-vuotiaita vanhuuseläkkeen saajia.

Tarkastelu koskee siis tulevaisuuden osalta Suomessa työuraa kartuttaneita henkilöitä. Toeutuneen historian osalta samaa vaatimusta ei tavoiteta. Historiatatassa mukana ovat myös sellaiset henkilöt, joiden työurassa on katkoksia ulkomailla oleskelun takia.

Sukupuolen lisäksi tarkasteluja tehdään aiemmin esitetyn kaksipuolaisen koulutustasojen mukaan.

Työuraa kertyy nykylain mukaisessa laskelmassa kokoaikaisesta työstä sekä osa-aikaeläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen ajalta. Uudistuslaskelmassa työuraa kertyy osaaikaeläkkeen korvaavan osittaisen vanhuuseläkkeen ajalta (vuodesta 2017 alkaen). Vanhuuseläkkeen rinnalla tehty työ ei tässä tarkastelussa kerrytä työuraa.

Yhdistettäessä toteutuneita työuria simuloituihin työuriin on ongelmana se, että työuraa on kertynyt eri periaattein. Väistämättä mikrosimuloinnin laskentatekniikasta seuraa, että työuran kertyminen ei ole täysin vertailukelpoista toteutuneeseen historiaan.

Talouden suhdannevaihteluilla on merkitystä työurien kannalta. Hyvin monen 2020–2030-luvuilla työuransa päättävän kohortin työurassa on vuoden 1990-luvun laman lyhentävää vaikutusta (vrt. Myrskylä 2012). Tämä selittää omalta osaltaan sitä, miksi työurien pidentyminen laskelmassa pysähtyy lähitulevaisuudessa.

Työuran pituuden jakauma on vino (liitekuvio 6.1), joten mediaani kuvaa keskiarvoa paremmin työuran keskipituutta.

Tulosten kannalta keskeistä on se, kuinka paljon eläkeuudistus vaikuttaa työurien pituuksiin tarkasteltavana olevissa ryhmissä. Toissijaisesti voidaan tarkastella myös työurien absoluuttisia pituuksia.

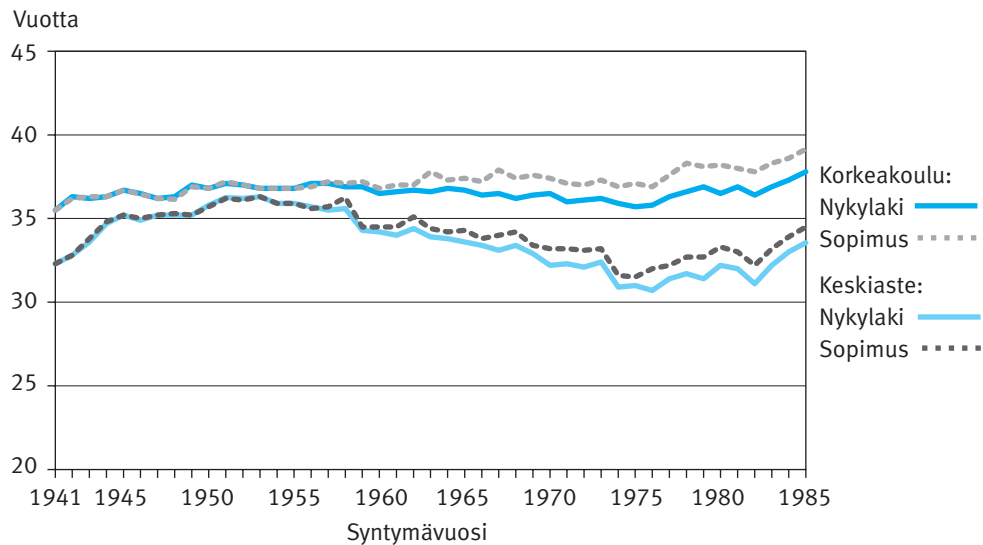
⁴ Vuonna 2017 17-vuotiaat ovat syntyneet vuosina 1999 ja 2000.

Vuonna 2012 eläkkeelle siirtyneiden työuran pituus⁵ oli mediaanilla mitattuna 36,3 vuotta. Naisten työura oli 35,3 vuotta ja miesten 37,3 vuotta. Vanhuuseläkkeelle siirtyneiden urat olivat noin kaksi vuotta pidemmät kuin kaikkien eläkkeelle siirtyneiden työurat. (Työeläkeindikaattorit 2014).

Nykylainsäädännön mukaiseen kehitykseen verrattaessa uudistus pidentää työuria etenkin nuorimmissa ikäluokissa (kuvio 6.1). Korkeakoulutettujen työurat pitenevät hieman keskiasteen koulutettuja enemmän. Yksittäisten kohorttien työuran pituuksia on esitetty taulukossa 6.1.

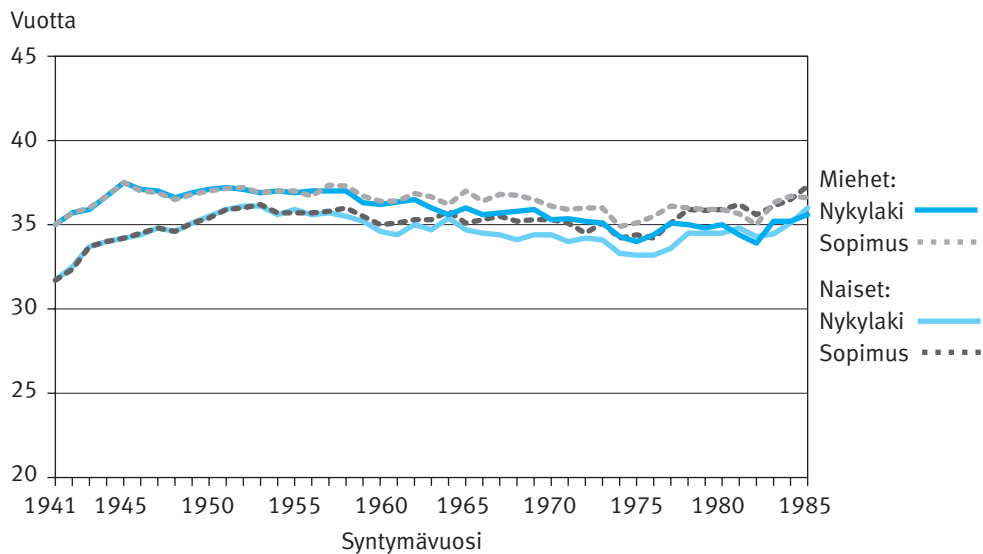
Kuvio 6.1.

Työura 75-vuotiaana koulutustason mukaan. Mediaanikesto, vuotta.

Kuvio 6.2.

Työura 75-vuotiaana sukupuolen mukaan. Mediaanikesto, vuotta.

⁵ Koska tarkastelu päätetään eläkkeelle siirtymiseen, työura ei sisällä eläkkeen rinnalla tehtyä työtä osa-aikaeläketä lukuun ottamatta.

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna (kuvio 6.2) nähdään samansuuntaista kehitystä kuin koulutustason mukaan. Uudistus pidentää sekä miesten että naisten työuria suurin piirtein yhtä paljon. Kuvion mukaan naiset saavat miehiä kiinni työurien pituudella mitattuna, mutta tämä johtuu ainakin osittain simulointitekniikasta, jossa perhevapailla vietetty aika lasketaan monissa tapauksissa mukaan työuran pituuteen.

Sopimuksen mukainen uudistus tuo pidennystä lähes kaikkien ryhmien työuriin (taulukko 6.1).⁶ Käytännössä sopimuksen vaikutus painottuu vanhuuseläkkeelle vuosisadan toisella puoliskolla jääviin ikäluokkiin. Vuonna 1960 syntyneiden työuran pituus uudistuslaskelmassa on jokseenkin nykytasolla (35,6 vuotta), mutta nuorempien kohorttien urat pidentyvät vähitellen. Vuonna 2000 syntyneiden työura on 38 vuotta, eli noin 2,5 vuotta pidempi kuin vuonna 1960 syntyneillä. Miesten työuran pidentyminen on suurempaa korkean koulutuksen suorittaneilla kuin keskiasteen suorittaneilla. Miehistä koulutusasteiden välinen ero näyttäisi kasvavan uudistuksen vaikutuksesta, kun naisten luvuissa koulutustasojen välinen ero pysyy jokseenkin ennallaan. Ero eri sukupuolten työurien kehityksessä voi selittyä osittain laskentatekniikan sisältämällä epävarmuudella.

Siirtymäkauden kohorteissa uudistuksen työuraa pidentävä vaikutus jää pieneksi. Heillä alin vanhuuseläkeikä ei ole vielä ehtinyt nousta merkittävästi.

Taulukko 6.1.

Työura 75-vuotiaana syntymävuosiluokittain. Mediaanin taso sekä muutos sopimuksen vaikutuksesta, vuotta.

Syntymävuosi	Nykytila			Sopimuksen vaikutus		
	Keskiaste	Korkeakoulu	Yhteensä	Keskiaste	Korkeakoulu	Yhteensä
Kaikki 1960	34,2	36,5	35,4	0,3	0,3	0,2
Kaikki 1970	32,2	36,5	34,8	1,0	0,9	0,9
Kaikki 1980	32,2	36,5	34,7	1,1	1,7	1,2
Kaikki 1990	32,0	37,0	35,0	1,0	2,0	1,0
Kaikki 2000	34,0	38,0	36,0	1,0	2,0	2,0
Miehet 1960	35,6	36,8	36,1	-0,3	0,9	0,2
Miehet 1970	33,5	37,0	35,3	0,7	1,2	0,8
Miehet 1980	33,3	36,9	35,0	0,7	1,8	0,9
Miehet 1990	32,0	36,2	34,0	1,0	1,9	1,0
Miehet 2000	34,0	38,0	35,0	1,0	1,0	2,0
Naiset 1960	32,7	36,1	34,6	0,6	0,1	0,4
Naiset 1970	30,5	36,1	34,4	0,9	0,8	0,9
Naiset 1980	31,0	36,3	34,5	1,5	1,5	1,4
Naiset 1990	32,0	37,0	36,0	1,0	2,0	1,0
Naiset 2000	33,0	38,0	37,0	1,0	2,0	1,0

6 Taulukoiden 6.1 ja 6.2 yksittäisiin lukuarvoihin kannattaa suhtautua suuntaa-antavasti. Vuosina 1990 ja 2000 syntyneiden henkilöiden työurat ovat kokonaan simuloituja, joten yksilöiden työuran pituudet ovat simulointitekniikasta johtuen täysiä vuosia. Tällöin mediaani kussakin ryhmässä on myös täysiä vuosia. Esimerkiksi 2000 syntyneillä miehillä sekä keskiasteen että korkeakoulun suorittaneilla mediaani kasvaa vuodella, mutta koko ikäluokan mediaani kasvaa kahdella vuodella. Tämä erikoisuus ei ole virhe, vaan johtuu satunnaisvaihtelusta ja mediaanin ominaisuuksista.

Työurien pituuden jakaumaa tarkasteltaessa (taulukko 6.2) nähdään, että pidentymistä tapahtuu sekä lyhyissä (25 %), että pitkissä (75 %) työurissa. Pitkät työurat kasvavat lyhyitä työuria enemmän. Yksittäisten ikäluokkien osalta tulokset ovat suuntaa antavia.

Taulukko 6.2.

Työura 75-vuotiaana syntymävuosiluokittain. Tunnuslukujen muutos nykytilalaskelmaan verrattuna, vuotta.

Syntymävuosi	Alakvartiili eli 25 %	Mediaani eli 50 %	Yläkvartiili eli 75 %	Keskiarvo
Kaikki 1960	0,1	0,2	0,5	0,3
Kaikki 1970	0,8	0,9	1,3	0,9
Kaikki 1980	1,0	1,2	1,5	1,3
Kaikki 1990	0,0	1,0	2,0	1,3
Kaikki 2000	1,0	2,0	2,0	1,5
Miehet 1960	-0,1	0,2	0,3	0,1
Miehet 1970	0,5	0,8	1,7	0,9
Miehet 1980	1,0	0,9	1,2	1,2
Miehet 1990	1,0	1,0	1,0	1,2
Miehet 2000	1,0	2,0	2,0	1,4
Naiset 1960	0,3	0,4	0,7	0,5
Naiset 1970	0,9	0,9	1,1	1,0
Naiset 1980	1,1	1,4	1,8	1,5
Naiset 1990	1,0	1,0	2,0	1,6
Naiset 2000	1,0	1,0	2,0	1,5

Vaikutukset eläkeikaan

Tässä jaksossa arvioidaan eläkeajan pituutta ja siinä tapahtuvaa muutosta pitkälle tulevaisuuteen. Tarkastelussa verrataan sopimuksen mukaisia eläkeajoja nykytilalaskelmaan. Tulokset eritellään sukupuolen lisäksi koulutustason ja eläkelajin mukaan.

Eläketurvakeskuksen rekisteristä saadaan henkilötason tieto eläkejasta. Tämä tieto voidaan liittää mikrosimuloinnin henkilöille. Käytännössä mukaan on poimittu omaan työuraan perustuvalla työeläkkeellä oltu aika vuosina 1990–2007. Simuloinnin perusteella saadaan tieto eläkejasta vuosina 2008–2080. Sekä toteutuneen rekisteritiedon että mikrosimuloinnin eläkeajan laskenta on karkeaa perustuen vuoden mittayksikköön. Lisäksi mikrosimuloinnin laskentatekniikasta sekä otosasetelmasta johtuen eläkeajan laskenta on jonkin verran approksimatiivista. Nämä asiat on syytä muistaa tuloksia tulkittaessa.

Eläkeikää tarkasteltaessa ei ole tarpeen tehdä samoja rajoituksia henkilöjoukkoon kuin työuraa tarkasteltaessa. Eläkeikaan luetaan myös ulkomaille muuttaneen henkilön eläkeika.

Luotettavia tuloksia eläkeajoista voidaan esittää koskien vain sellaisia ikäluokkia, jotka kuolevat simulointijakson aikana vuoteen 2080 mennessä. Tämän takia seuraavassa rajautaan 1955–1975 syntyneisiin ikäluokkiin.

Eläkeikää kertyy ELSI-mallissa työeläkkeen perusteella. Jos henkilö on toteutuneen historian osalta ollut eläkkeellä vuoden lopussa (31.12.), kertyy koko kyseinen vuosi eläke-

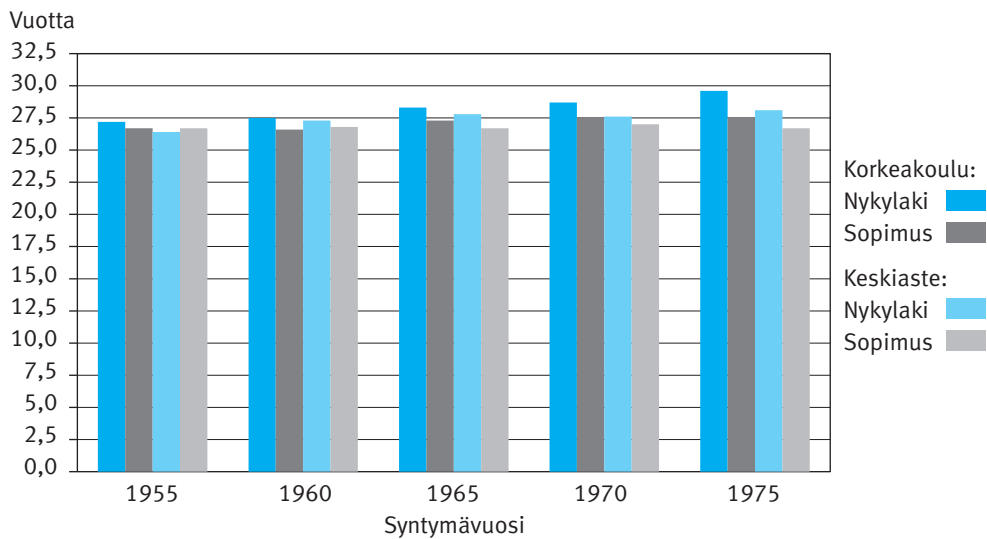
aikaa. Simulointijaksolla vuodesta 2008 eteenpäin eläkeikä kertyy jokseenkin samoin periaattein, perustuen kunakin vuonna saatuun eläkkeeseen.

Nykylain mukaisessa laskelmassa eläkeikää kertyy kokoaikaisesta työstä sekä osa-ai-kaeläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen ajalta. Sopimuslaskelmassa eläkeikää kertyy myös osa-ai-kaeläkkeen korvaavan osittaisen vanhuuseläkkeen ajalta (vuodesta 2017 alkaen).

Eläkeikää kuvaavat tulossuureet ovat varsin vakaita ajan suhteen. Uudistus lyhentää eläkeikää kaikissa koulutustasoissa (kuvio 6.3). Tästä huolimatta elinajan pidentyessä eläkkeellä ollaan sitä pidempi aika, mitä nuoremasta ikäluokasta on kyse.

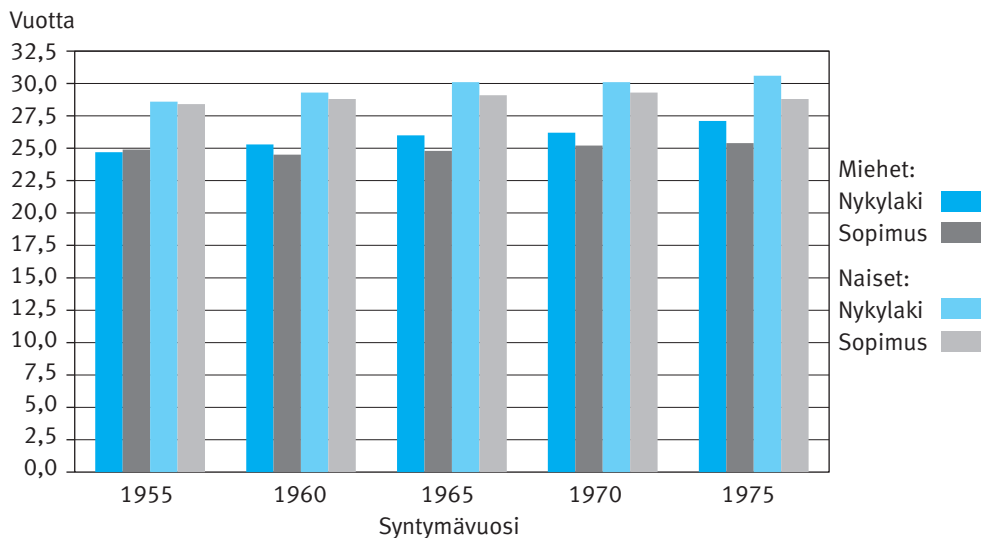
Kuvio 6.3.

Eläkeajan pituus koulutustason mukaan, vuotta keskimäärin.

Kuvio 6.4.

Eläkeajan pituus sukupuolen mukaan, vuotta keskimäärin.

Miesten ja naisten välillä on tarkastelluissa kohorteissa selvä ja pysyvä tasoero (kuvio 6.4). Sopimusvaikutus on sen sijaan samansuuntainen sekä miehillä että naisilla.

Tarkasteltaessa eläkeaikaa koulutustason ja sukupuolen mukaan nousee esille se, että keskiasteen koulutustason suorittaneissa naisten eläkeajat ovat yli neljä vuotta pidemmät kuin miehillä. Korkeakoulutasolla ero on noin kolme vuotta. Ero on jokseenkin sama kaikilla tarkastelluilla ikäluokilla.

Elinajan osite

Seuraavaksi tarkastellaan keskimääräisen henkilön työ- ja eläkeuraa. Tarkasteluun on valittu vuonna 1988 syntynyt kohortti,⁷ jonka työmarkkinapolkuja seurataan vanhuuseläkkeen päättymiseen.⁸ Tämä kohortti on vanhin, joka tekee käytännössä koko työuransa simulointijakson aikana. Mukaan on rajattu vain Suomessa asuvat henkilöt, eli tarkastelujaksolla 2006–2080 maahan muuttaneita tai maasta muuttaneita ei ole mukana tarkastelussa.

Tarkastelun tavoitteena on tuottaa tietoa eri työmarkkina- ja väestötiloissa kuluneesta ajasta. ELSI-mallissa henkilö voi olla vuoden aikana vain yhdessä tilassa, joten tässä kuvattut väestötilat voidaan kuvata varsin yksikäsitteisesti. Mallin kahdestakymmenestä väestötilasta muodostetaan elinajan osite työmarkkina- ja väestötiloihin seuraavasti:

1. ”< 18” = Jos henkilö on alle 18-vuotias.
2. ”Muu” = Ei työssä eikä omaan työuraan perustuvalla eläkkeellä. Sisältää ansiosidonnaiset sosiaaliturvajaksot sekä päätoimisen opiskelun, mikäli henkilö ei ole samaan aikaan työllinen.
3. ”Töissä” = Jos henkilö on kokoaikaisesti työssä.
4. ”Töissä ja eläkkeellä” = Jos henkilö on osa-aikaeläkkeellä (nykylaki), osittaisella vanhuuseläkkeellä (sopimus) tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä. Mukana myös vanhuuseläkkeen rinnalla tehty työ.
5. ”Eläkkeellä” = Jos henkilö on omaan työuraan perustuvalla täydellä eläkkeellä.

ELSI-laskelmassa naisilla on miehiä vähemmän aikaa tilassa ”Muu”, mikä johtuu siitä, että perhevapaalla olijat lasketaan myös perhevapaan ajalta pääsääntöisesti työllisiksi, jos he ovat ennen perhevapaata työllisinä. Miehillä tyypilliset uran katkokset, kuten työttömyys, lukeutuvat tässä käsitteistössä tilaan ”Muu”.

Vuonna 1988 syntyneiden työeläkettä kartuttava työura voi alkaa aikaisintaan vuonna 2006, jolloin he täyttävät 18 vuotta. Nämä henkilöt elävät simuloinnissa eri elämänvaiheet mallin väestöriskien alaisessa maailmassa. Henkilöiden simuloitu elinaika voidaan osittaa eri työmarkkina- ja väestötiloissa vietettyyn aikaan. Kuviosta 6.5 nähdään yhteensä ja sukupuolen mukaan, minkä mittaisia aikoja kohortti on keskimäärin eri tiloissa ollut. Vuonna 1988 syntyneen kohortin elinaika on noin 88,5 vuotta, josta kokoaikaisessa työssä ollaan pisin aika, nykylakilaskelmassa runsaat 33 vuotta. Eläkkeellä ollaan runsaat 25 vuotta ja tilassa ”muu” 9–10 vuotta. Naisten elinaika on lähes viisi vuotta pidempi kuin miesten.

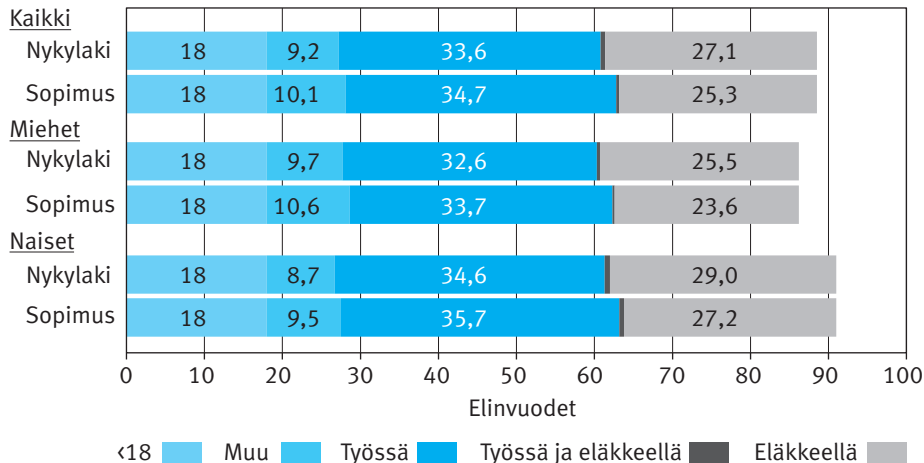
⁷ ELSI-mallin väestö on viiden prosentin satunnaisotos täysi-ikäisestä väestöstä. Vuonna 1988 syntyneitä on simuloinnissa noin 3 100 henkilöä.

⁸ Vuoden 2080 jälkeen oleva elinaika on päätelty väestöennusteen mukaisesti ja lisätty eläkkeelläoloaikaan.

Työmarkkinajärjestöjen sopimus tuo mukanaan muutoksia kohortin elinajan ositteisiin lähinnä eläkeaikaan ja kokoaikaiseen työaikaan. Käytännössä työaika (työura) pitenee reilun vuoden ja eläke aika lyhenee noin kaksi vuotta. Työvoiman ulkopuolella, työttömänä ja sairauspäiväraha-aikana olo lisääntyy jonkin verran, joten myös tilassa ”Muu” oltu aika pitenee noin vuoden. Työn ja eläkkeen rinnakkaista aikaa kertyy vajaat puoli vuotta.

Kuvio 6.5.

Vuonna 1988 syntyneen kohortin elinajan osite, vuotta keskimäärin.

Työn ja eläkkeen rinnakkaisuus voidaan osittaa edelleen. Nykylain mukaisessa laskelmasa vanhuuseläkkeen ja työn rinnakkaisuus on yleisempää, ja se myös kestää usein muutamia vuosia, samoin kuten osatyökyvyttömyyseläke. Sopimuksen mukaisessa laskelmasa vanhuuseläkkeen alaikärajan nousun takia vanhuuseläkkeen rinnalla tehty työ on harvinaisempaa. Käytännössä osatyökyvyttömyyseläke, työ vanhuuseläkkeen rinnalla sekä osittainen vanhuuseläke ovat yhtä yleisiä.

Lisäksi tuloksia voidaan eritellä tilan ”Muu” osalta. Nykylakilaskelman ja sopimuslaskelman osalta tulokset ovat käytännössä yhteneväiset. Lyhytkestoisia, jaksoja esiintyy työttömyysturvaan ja sairauspäiväraha-jaksoihin liittyen. Pidemmässä jaksossa nousee enemmän esille työmarkkinoilta pysyvämmin poissaolevien ryhmä.

6.4 Tuloksia eläkkeistä

Eläketasot

Tarkastellaan 75-vuotiaiden kuukausieläkkeiden jakauman kehitystä eri tunnuslukujen avulla sekä nykylain mukaisessa laskelmasa että sopimuksen mukaisessa laskelmasa. Raha määrät ovat vuoden 2014 hintatasossa.

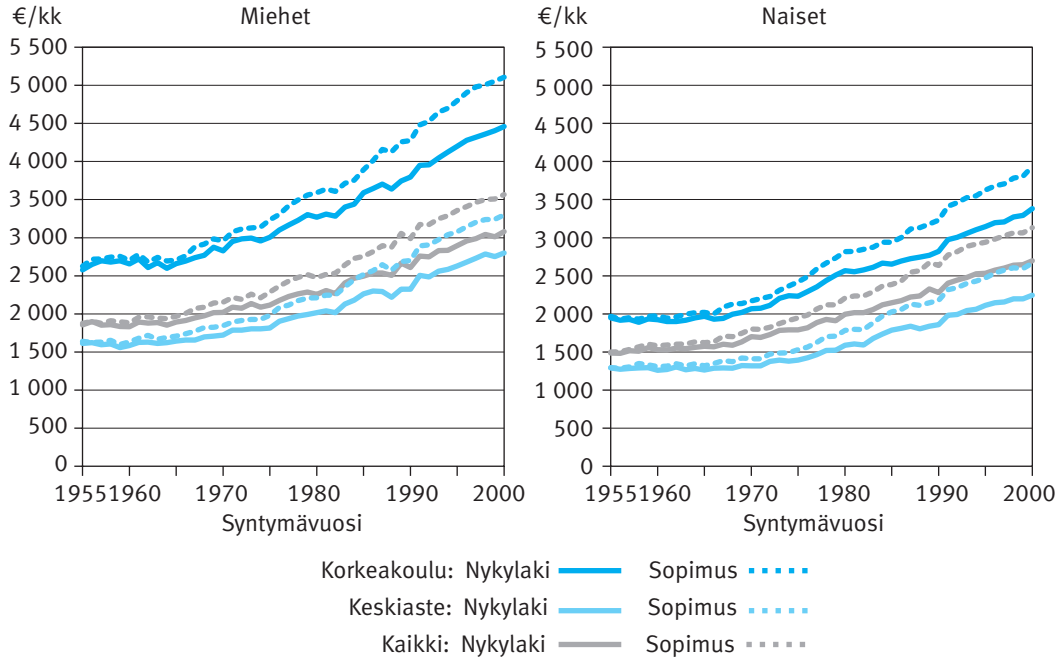
Eri koulutusryhmien välillä on eroja sekä nykylakilaskelmasa että sopimuslaskelmasa (kuvio 6.6). Kaikkien tarkasteltujen ryhmien eläketasot kasvavat uudistuslaskelmasa nykylakilaskelmaa nopeammin.

Eläkeuudistuksen vaikutuksia tarkasteltaessa luontevaa on keskittyä eri tunnuslukujen suhteellisiin muutoksiin. Niitä esitetään seuraavassa jaksossa.

Tarkasteltavien ikäluokkien henkilöt jäävät pääosin eläkkeelle tulevaisuudessa. Osa työkyvyttömyyseläkkeistä on jo alkanut.

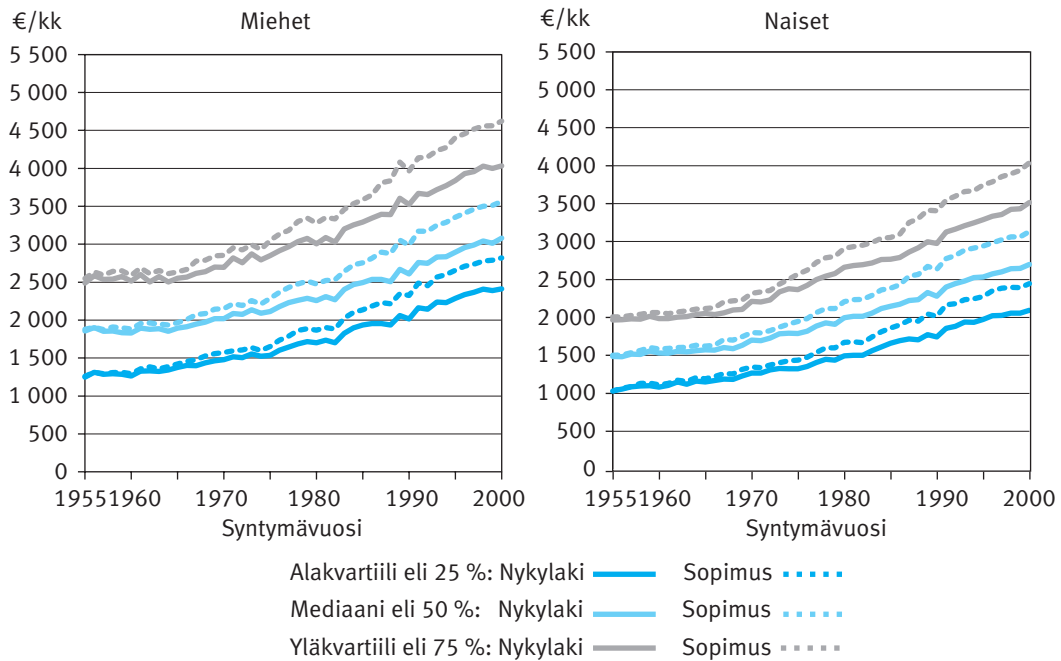
Kuvio 6.6.

75-vuotiaiden mediaanieläke koulutustason ja syntymävuoden mukaan, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa.

Kuvio 6.7.

75-vuotiaiden eläkejakauma syntymävuoden mukaan, euroa kuukaudessa vuoden 2014 hintatasossa.

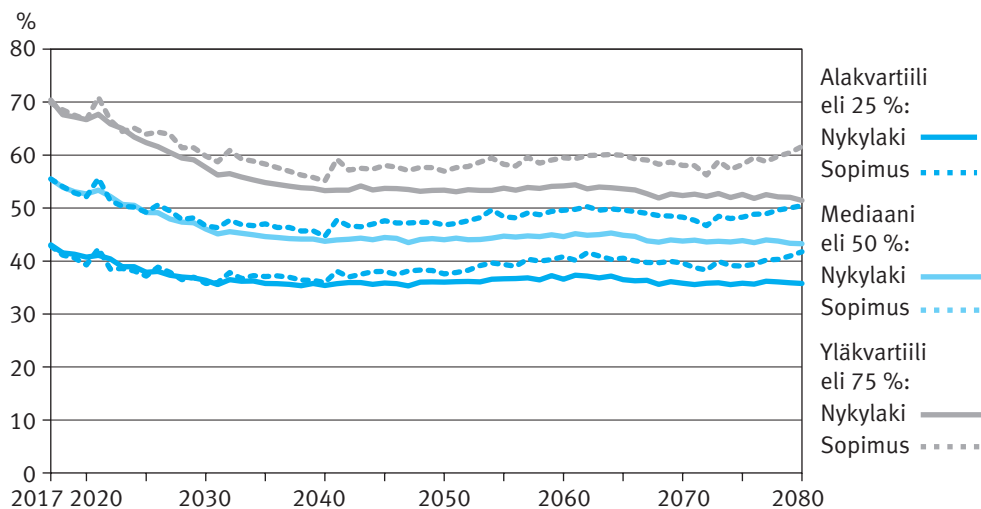

Kuviossa 6.7 esitetään sukupuolittain 75-vuotiaiden kuukausieläkkeiden jakauman prosenttipisteiden kehitystä sekä nykylakilaskelmassa että sopimuksen mukaisessa laskelmassa. Sekä miesten että naisten eläkkeet kasvavat kaikilla tässä tarkastelluilla tunnusluvuilla ilman eläkeuudistuksen vaikutusta ansiotason reaali kasvun vuoksi. Eläkeuudistuksen seurauksena eläketasot nousevat enemmän kuin olisivat nousseet ilman eläkeuudistusta.

Eläkkeelle siirtyneen eläketurvan riittävyttä voidaan arvioida esimerkiksi korvausasteiden avulla (kuvio 6.8). Korvausaste saadaan jakamalla työstä eläkkeelle siirtyvän henkilön alkava eläke viimeisellä ansiolla. Eläkettä edeltävän vuoden ansio on tässä tarkastelussa tarkistettu palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon. Kummassakaan laskelmassa palkansaajan työeläkemaksua ei ole vähennetty siitä ansiosta, johon eläkettä verrataan.

Kuvio 6.8.

Työstä vanhuuseläkkeelle siirtyneiden korvausasteen jakauma vuosina 2017–2080, prosenttia.

Työstä vanhuuseläkkeelle siirtyvien korvausasteet laskevat peruslaskelmassa varsin nopeasti 2030-luvulle asti. Tämä selittyy osittain elinaikakertoimella ja osittain vuoden 2005 eläkeuudistuksen siirtymäsäännöistä.⁹ Myös työurien kehityksellä on oma vaikutuksensa. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa korvausasteet laskevat aluksi niin ikään nykyisen tason alapuolelle. Korvausasteet ovat kuitenkin nykylakilaskelmaa korkeampia. 2040-luvulta alkaen uudistuslaskelman korvausasteet kääntyvät jopa hienoiseen kasvuun.

Eläketasojen muutokset

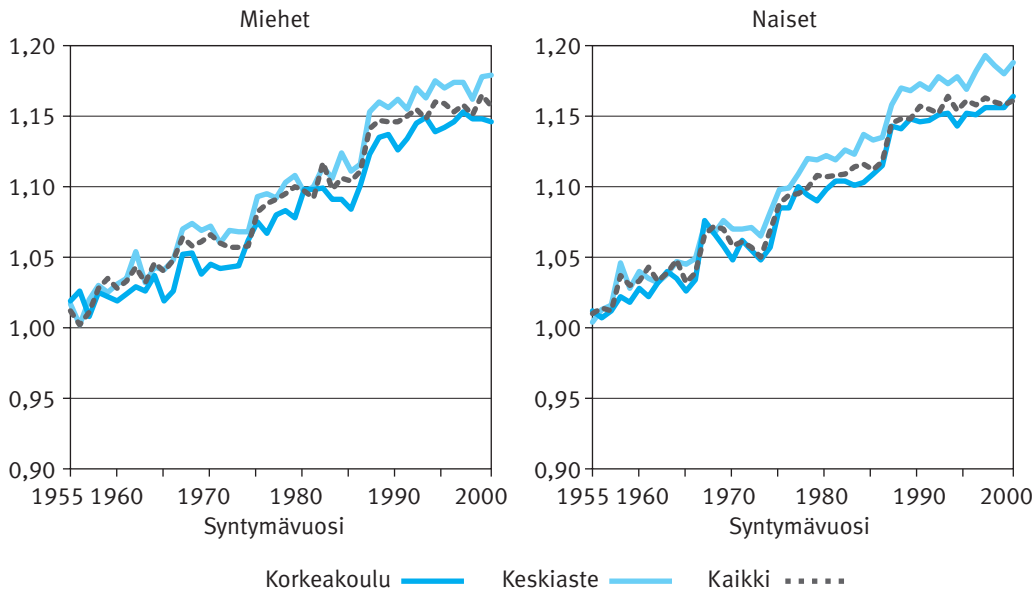
Tässä tarkastellaan eläketason muutoksia vertaamalla eri tunnuslukujen suhteellista muutosta nykylakilaskelmassa ja sopimuslaskelmassa. Käytännössä tuloksena esitetään sopimuksen mukaisesti lasketun tunnusluvun ja nykylakilaskelman vastaavan tunnusluvun välinen suhde.

⁹ Loppupalkkaperiaatetta sovellettiin pääsääntöisesti ennen vuotta 2005 ansaituissa eläkkeissä. Pitkään julkisella sektorilla työskennelleiden henkilökohtaisiin eläkeisiin liittyy korotettuja karttumisprosentteja.

Esimerkiksi vuonna 1960 syntyneiden keskiasteen koulutuksen suorittaneiden miesten eläketason mediaani 75 vuoden iässä on kolme prosenttia korkeampi neuvottelutuloksen mukaisessa laskelmassa kuin nykylakilaskelmassa (kuvio 6.9). Yksittäisten vuosien lukuarvoja on koottu taulukkoon 6.3.

Kuvio 6.9.

75-vuotiaiden eläketasojen mediaanien suhteelliset muutokset syntymävuoden ja koulutustason mukaan.

Taulukko 6.3.

75-vuotiaiden eläketasojen mediaanien suhteelliset muutokset uudistuksen seurauksena sukupuolittain, koulutustasoittain ja syntymävuosiluokittain.

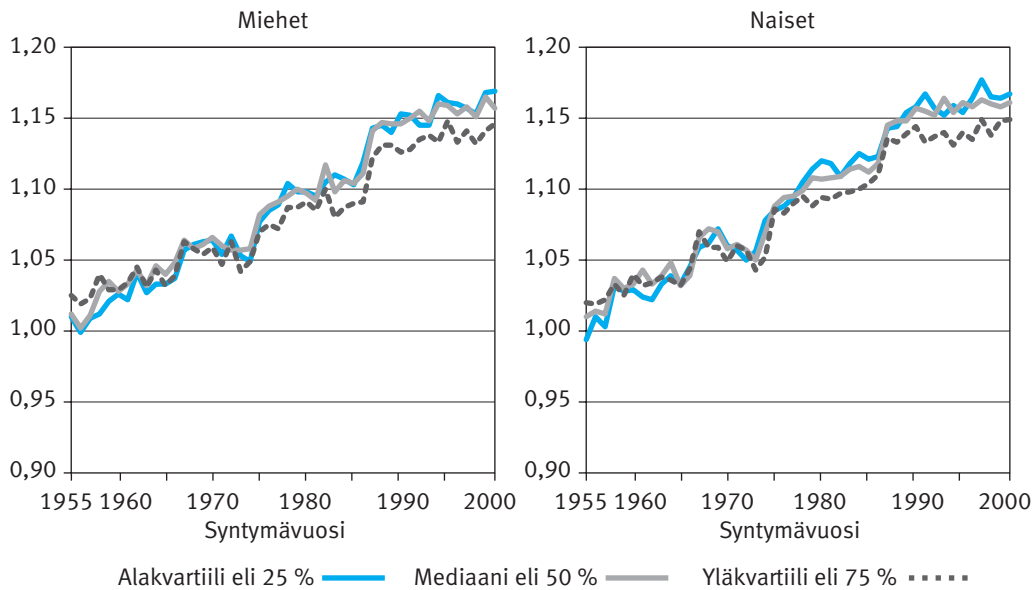
	1960, %	1970, %	1980, %	1990, %	2000, %
Miehet keskiaste	3	7	10	16	18
Miehet korkeakoulu	2	5	10	13	15
Miehet yhteensä	3	7	10	15	16
Naiset keskiaste	4	7	12	17	19
Naiset korkeakoulu	3	5	10	15	16
Naiset yhteensä	3	6	11	16	16

Mediaanitarkastelussa kaikkien tarkasteltujen ryhmien neuvottelutuloksen mukaiset eläketasot 75 vuoden iässä ovat nykyistä lakia korkeampia. Ikäluokkien eläketasot kasvaisivat sitä enemmän suhteessa nykylakilaskelmaan, mitä myöhemmin syntyneestä ikäluokasta on kyse. Korkeintaan keskiasteen koulutuksen suorittaneiden eläketaso parantuu suhteellisesti hieman korkeakoulutettujen eläketasoa enemmän. Sukupuolten välillä ei tässä tarkastelussa ole merkittäviä eroja.

Eläketason kohoamiseen on useita syitä. Sopimuksen mukaisessa laskelmassa työurat ovat pidempiä. Myös työkyvyttömyyseläkeläisten ja työttömien laskennalliset¹⁰ työurat pitenevät. Tämän lisäksi elinaikakerroin on vähemmän leikkaava vuodesta 2030 alkaen. Palkansaajan työeläkemaksuvähenteisyyden poisto 2017 alkaen kasvattaa eläkkeitä erityisesti nuoremmissä ikäluokilla.¹¹ Eläkkeen karttumisen alkaminen jo 17 vuoden iässä kasvattaa eläketasoa vain vähän ja koskee ikäluokkia 1999 syntyneistä alkaen.

Kuvio 6.10.

75-vuotiaiden eläketason prosenttipisteiden suhteellinen muutos syntymävuoden mukaan.

Pääsääntöisesti vuonna 1975 ja myöhemmin syntyneillä eläketason alakvartiili kasvaa hie- man yläkvartiilia enemmän. Tätä vanhemmilla ikäluokilla erot ovat pienehköjä ja selittyvät lähinnä satunnaisvaihtelulla. Vaikka erot eivät ole suuria, sopimuksella on tulosten perus- teella lievä eläke-eroja pienentävä vaikutus ikäluokan sisällä 1975 syntyneestä ikäluokasta alkaen. (Kuvio 6.10.) Yksittäisten syntymävuosien lukuja esitetään taulukossa 6.4.

Uudistus siirtää työuran aikaisen eläkkeen karttumisen painopistettä uran loppupäästä lähemmäksi uran keskivaihetta, kun 53 vuotta täyttäneiden korotetusta 1,9 prosentin karttu- misprosentista luovutaan ja samalla poistetaan työntekijän työeläkevakuutusmaksun vähen- täminen eläkkeen perusteena olevasta ansiosta. Tämä parantaa suhteessa enemmän pienten eläkkeiden tasoa etenkin 1980 ja myöhemmin syntyneillä. Myös työkyvyttömyyseläkkeiden tulevan ajan osan kasvaminen nostaa matalimpien eläkkeiden tasoa.

¹⁰ Laskennallisen työuran pidentymisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan piden- tymistä sekä pidemmältä ajalta maksettavia palkattomien aikojen karttumia esimerkiksi ansiosidonnaisella työttömyys- turvalla oleville.

¹¹ Palkansaajan työeläkemaksuvähenteisyyden poisto tarkoittaa efektiivisen karttumisprosentin nousemista 2017 jäl- keen, mutta alle 53-vuotiaana tehdystä työstä. Myös 53 vuotta täyttäneille palkansaajan työeläkemaksun vähentei- syy poistuu, mutta se ei riitä kompensoimaan alentuvia ikäkohtaisia karttumisprosentteja.

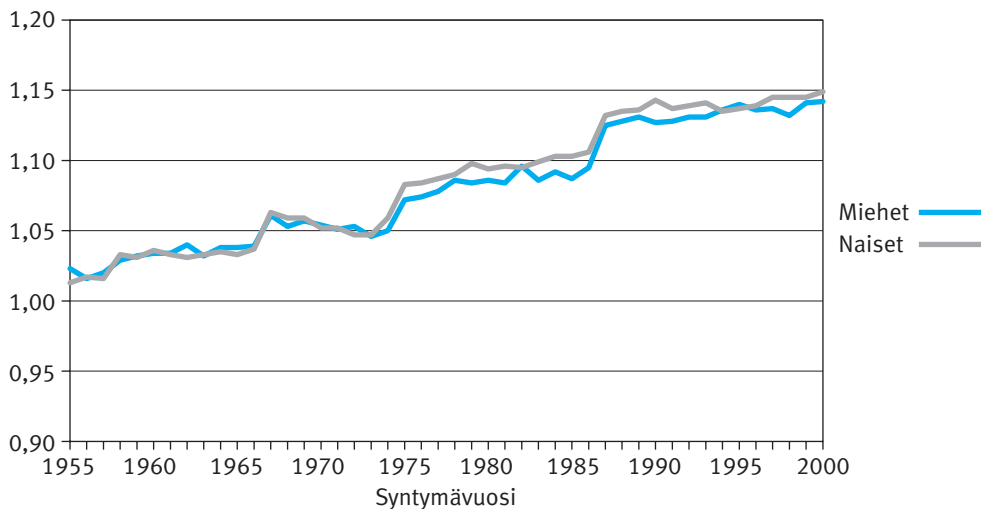
Taulukko 6.4.

75-vuotiaiden eläketasojen tunnuslukujen suhteelliset muutokset uudistuksen seurauksena sukupuolittain ja syntymävuosiluokittain.

	1960, %	1970, %	1980, %	1990, %	2000, %
Miehet alakvartiili eli 25 %	3	6	10	15	17
Miehet mediaani eli 50 %	3	7	10	15	16
Miehet yläkvartiili eli 75 %	3	6	9	13	15
Miehet keskiarvo	3	5	9	13	14
Naiset alakvartiili eli 25 %	3	6	12	16	17
Naiset mediaani eli 50 %	3	6	11	16	16
Naiset yläkvartiili eli 75 %	4	5	9	14	15
Naiset keskiarvo	4	5	9	14	15

Kuvio 6.11.

75-vuotiaiden keskieläkkeen suhteellinen muutos syntymävuoden ja sukupuolen mukaan.

Miesten ja naisten eläketasot kohoavat uudistuksen seurauksena suurin piirtein saman verran keskiarvolla mitattuna (kuvio 6.11). Vuoden 1975 jälkeen syntyneissä ikäluokissa naisten eläketasot näyttäsivät kohoavan hieman miesten eläketasoa enemmän. Nämä erot sukupuolten välillä ovat kuitenkin niin pieniä, että ne selittyvät todennäköisesti käytettävällä laskentatekniikalla.¹²

Liitteessä 4 verrataan tässä esitettyjä tuloksia PTS-laskelman tuloksiin (vrt. kuvio 3.12). Tässä esitetyt tulokset eroavat jonkin verran näistä tuloksista, mutta tulokset ovat samansuuntaisia ja samassa mittaluokassa. Tarkasteltavan väestön ja eläke-etuuksien rajauksissa on eroja laskelmien välillä.¹³ Rajausten vaikutus esitettäviin tuloksiin on vähäinen. Erot selittyvät pääasiassa eri laskentatekniikoista.

12 Luvun 3 PTS-laskelmassa (kuvio 3.12) kuukausieläkkeet kasvavat hieman kuviossa 6.11 esitettyä enemmän. Myös sukupuoliero on PTS-laskelmassa toisin päin. Nämä erot eri laskelmien välillä selittyvät erilaisilla laskentatekniikoilla.

13 Tässä laskelmassa rajoitetaan Suomessa asuviin eläkkeensaajiin, PTS-laskelmassa mukana ovat myös ulkomailta asuvat eläkkeensaajat. Tässä laskelmassa ei ole mukana perhe-eläkkeitä, mutta PTS-laskelmassa ne ovat mukana.

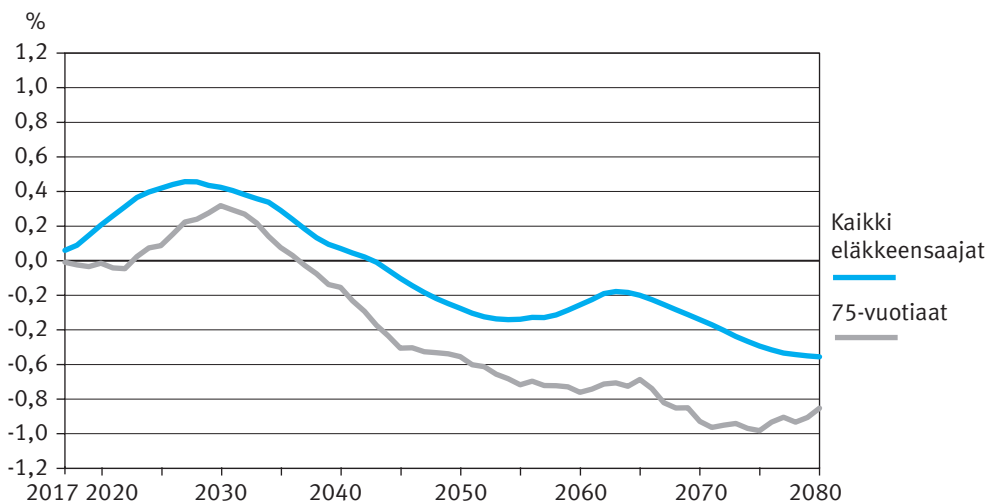
Eläke-erojen muutokset

Edellä esitetyistä kuukausieläkkeen jakauman tunnuslukujen muutoksista voi tehdä päätelmiä eläke-erojen muutoksista tulevaisuudessa. Sen lisäksi eläke-erojen muutoksia voi tarkastella esimerkiksi vertaamalla eri ryhmien eläketuloista laskettuja Gini-kertoimia.¹⁴

Tässä tarkastellaan kahden eläkeläisryhmän Gini-kertoimen muutosta uudistuksen seurauksena. Toimeentulomittariin on suhtauduttava tietyllä varauksella, sillä tarkastelusta puuttuu olennaisia tuloeria. Mukana eivät ole Kelan eläkkeet, perhe-eläkkeet eivätkä eläkkeensaajien muut tulot. Puutteista huolimatta mittari kuvaa järkevällä tavalla työeläkkeen suuruusjakauman muutosta.

Kuvio 6.12.

Työeläkkeensaajien Gini-kertoimien ero nykyisin ja sopimuksen mukaan, prosenttiyksikköä.*

* Laskettu eläketulojen (työeläkejärjestelmän omaeläke) mukaan.

Tarkastelun perusteella eläkeuudistus kasvattaa aluksi hieman eläke-eroja, mutta pidemmällä aikavälillä uudistuksella on eläke-eroja pienentävä vaikutus (kuvio 6.12). Työeläkkeiden jakauman Gini-kerroin on laskentajaksolla suuruusluokkaa 30–40 prosenttia, joten tässä esitetyt muutokset ovat siihen suhteutettuna pienehköjä.

Eläkeuudistuksella on edeltävien eläketasotarkastelujen valossa keskimäärin alkavien eläkkeiden tasoa jonkin verran nostava vaikutus. Tämän seurauksena eläkekannassa aluksi eläke-erot hieman kasvavat, kun alkavat uudet vanhuuseläkkeet perustuvat uuden järjestelmän mukaisiin pidempiin työuriin. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeet ja vanhimpien ikäluokkien vanhuuseläkkeet on vielä pääsääntöisesti laskettu vanhojen sääntöjen mukaan.

Pitkällä aikavälillä kuitenkin eläke-erot pienenevät sekä ikäluokan sisällä että eläkkeensaajissa kaikkiaan. Eri ikäluokkien eläkkeet perustuvat kuitenkin erimittaisiin työuriin. Tämän seurauksena eläkkeensaajissa kaikkiaan eläke-erot pienenevät vähemmän kuin yhtä kohorttia koskevassa tarkastelussa. Tämä johtuu siitä, että nimenomaan alkavien eläkkeiden taso nousee. Alkavat eläkkeet ovat tyypillisesti muutenkin korkeampia kuin pidempään maksussa olleet eläkkeet.

¹⁴ Gini-kertoimen raja-arvot ovat 0 ja 100 %. Jos yksi tulonsaaja saa kaikki tulot, on kertoimen arvo 100 %. Jos kaikilla on yhtä suuret tulot, on kertoimen arvo 0.

Liitteet

Eläkeikä

Liitetaulukosta 6.1 nähdään kokonaiseläkeikä sekä vanhuuseläkeikä eräiden kohorttien osalta. Taulukossa on vertailujen vuoksi mukana vanha kohortti (vuonna 1955 syntyneet), jonka työuraan tai eläkeikaan eläkelakien muutoksilla ei ole käytännössä vaikutusta. Luku-
jen mukaan eläkeikä kaikkiaan sekä vanhuuseläkeikä ovat nykylain mukaan lievässä kasvussa. Sopimusvaikutukset taittavat eläkeajan kasvun trendiä. Vanhuuseläkeikä vakioituu runsaaseen 24 vuoteen.

Liitetaulukko 6.1.

Eläkeikä, vuotta keskimäärin.

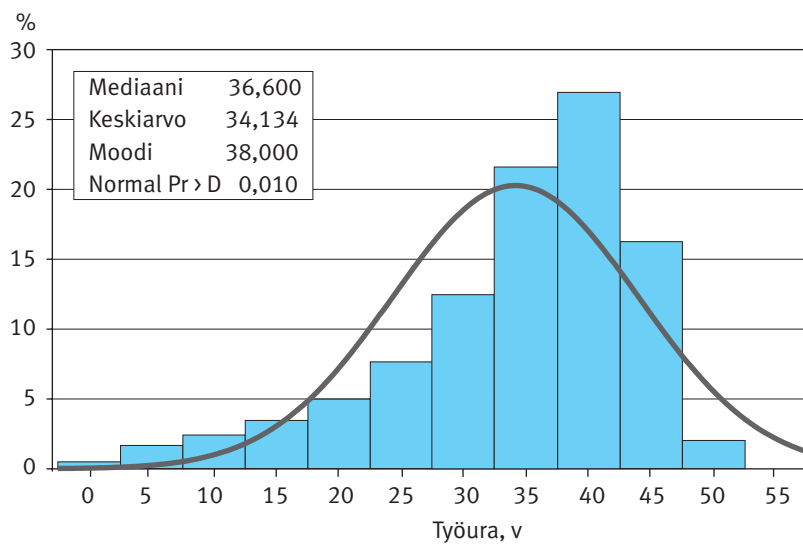
Syntymävuosi	Kaikki eläkkeet		Vanhuuseläke	
	Nykylaki	Sopimuksen vaikutus	Nykylaki	Sopimuksen vaikutus
1955	26,6	0,1	24,4	0,0
1960	27,4	-0,7	24,9	-0,7
1965	28,0	-1,0	25,5	-1,2
1970	28,1	-0,9	25,9	-1,1
1975	28,8	-1,7	26,4	-2,0

Työuran ja eläkeajan pituuden jakaumat

Työuran ja eläkeajan vertailuissa käytettäviin tunnuslukuihin vaikuttaa se, että työurien pituusjakauma ja eläkkeellä oloajan jakauma ovat erimuotoisia. Työuran pituus on vino lyhyiden työurien suuntaan. Liitekuvion 6.1 mukaan työuran mediaanikesto on noin 37 vuotta, kun keskiarvo on runsaat 34 vuotta. Sen sijaan eläkeikä on lähemmin normaalisti jakautunut (liitekuvio 6.2). Eläkeikä kaikkiaan on sekä mediaanilla että keskiarvolla mitattuna noin 27 vuotta. Työuran pituuden arvioissa on aiheellista käyttää mittarina mediaania, kun eläkeajassa mediaani ja keskiarvo ovat käytännössä toimivia mittareita.

Liitekuvio 6.1.

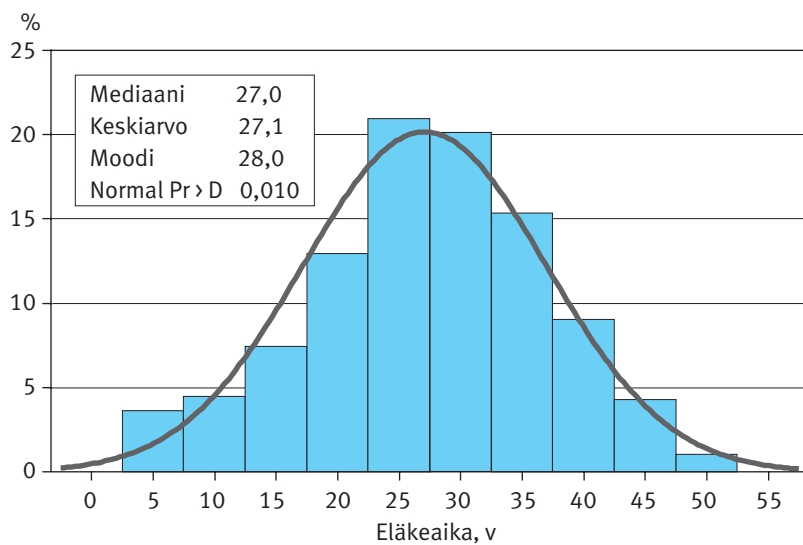
*Työuran pituuden jakauma, vanhuuseläkeikäiset vuonna 2060.**

* Sopimuksen mukainen laskelma.

Liitekuvio 6.2.

*Eläkeajan pituuden jakauma. Vuosina 2030–2040 alkaneet eläkkeet.**

* Sopimuksen mukainen laskelma.

75-vuotiaiden eläkkeensaajien lukumäärät

Liitetaulukoissa 6.2 ja 6.3 esitettävät lukumäärät on poimittu nykylakilaskelmasta. Neuvottelutuloksen mukaisessa laskelmassa lukumäärät ovat oleellisesti samat.

Liitetaulukko 6.2.

Suomessa asuvien työeläkejärjestelmän omaeläkkeensaajien lukumäärä 75-vuotiaana syntymävuosiluokittain ja koulutustasoittain, miehet. Tuhatta henkeä.*

	Keskiaste	Korkeakoulu	Yhteensä
Miehet 1960	18,9	9,7	29,0
Miehet 1970	14,8	10,3	26,4
Miehet 1980	16,8	11,1	31,1
Miehet 1990	16,4	12,1	34,3
Miehet 2000	14,7	10,3	31,5

* Koulutustasokohtaisissa luvuissa ei ole mukana simulointijakson aikana Suomeen ensimmäistä kertaa muuttaneita maahanmuuttajia. Sarake ”yhteensä” sisältää myös nämä henkilöt.

Liitetaulukko 6.3.

Suomessa asuvien työeläkejärjestelmän omaeläkkeensaajien lukumäärä 75-vuotiaana syntymävuosiluokittain ja koulutustasoittain, naiset. Tuhatta henkeä.*

	Keskiaste	Korkeakoulu	Yhteensä
Naiset 1960	18,0	15,6	33,9
Naiset 1970	11,0	16,7	28,9
Naiset 1980	11,8	16,9	31,6
Naiset 1990	10,5	18,3	34,8
Naiset 2000	9,2	15,4	30,8

* Koulutustasokohtaisissa luvuissa ei ole mukana simulointijakson aikana Suomeen ensimmäistä kertaa muuttaneita maahanmuuttajia. Sarake ”yhteensä” sisältää myös nämä henkilöt.

Kokonaislukumäärät sukupuolittain seurailevat 75-vuotiaan ikäluokan väestön määriä käytössä olevassa väestöennusteessa. Vanhimmissa tarkasteltavissa ikäluokissa miehiä kuolee ennen 75 vuoden tarkasteluikää merkittävästi naisia enemmän. Tämä ilmiö menettää merkitystään myöhemmillä ikäluokilla kuolevuuden alenemisen seurauksena.

Myöhemmissä ikäluokissa väestöennusteessa on suurin piirtein yhtä paljon naisia ja miehiä. Kuolevuuden alenemisen lisäksi tämä johtuu siitä, että väestöennusteessa maahanmuuton oletetaan olevan miesvoittoista.

Vertailu PTS-laskelmaan

Liitetaulukoissa 6.4 ja 6.5 verrataan edellä esitettyjä keskimääräisiä ELSI-mallilla saatuja etuustason muutoksia vastaaviin luvun 3 PTS-tuloksiin.

Liitetaulukko 6.4.

75-vuotiaiden miesten eläketasojen keskiarvon muutos eri laskelmissa.

	ELSI, %	PTS, %	Ero %-yksikköä
Miehet 1960	3	3	0
Miehet 1970	5	7	2
Miehet 1980	9	12	3
Miehet 1990	13	17	4
Miehet 2000	14	18	4

Liitetaulukko 6.5.

75-vuotiaiden naisten eläketasojen keskiarvon muutos eri laskelmissa.

	ELSI, %	PTS, %	Ero %-yksikköä
Naiset 1960	4	2	-2
Naiset 1970	5	6	1
Naiset 1980	9	11	2
Naiset 1990	14	16	2
Naiset 2000	15	16	1

PTS-laskelmassa miesten eläketasot kasvavat jonkin verran naisia enemmän. Vastaavaa eroa ei ole ELSI-laskelmassa. Enemminkin naisten eläketasot näyttäisivät kasvavan ELSI-laskelmassa hieman miesten eläketasoa enemmän, tosin nämä erot ovat niin pieniä, että ne jäävät laskentatekniikan aiheuttaman virhemarginaalin sisään.

ELSI- ja PTS-mallien välillä on pieniä eroja naisten ansioiden ikäjakaumassa. Tämä voi selittää osan eroista sukupuolikohtaisissa tuloksissa. Miehistä ansioiden ikäjakauma on käytännössä identtinen molemmissa malleissa.

Liitetaulukossa 6.6 esitetään PTS- ja ELSI-malleihin perustuvat arviot uudistuksen vaikutuksesta eläkemenojen ja koko talouden työtulosumman suhteeseen (vaikutus eläkemenoprosenttiin). Vertailtavuuden vuoksi PTS-laskelmasta on jätetty pois perhe-eläkemeno. Eläkemenon muutos on hyvin samankaltaista molemmissa malleissa. Eläkemenojen ajoituksessa on pienempiä eroja.

Liitetaulukko 6.6.

Uudistuksen vaikutus eläkemenoprosenttiin, prosenttiyksikköä.

	2020	2030	2040	2050	2060
ELSI	0,0	-1,8	-1,4	-1,3	-1,0
PTS	0,0	-1,6	-1,6	-1,7	-1,2

Suvi Ritola, Marjukka Hietaniemi ja Juha Knuuti

7 Esimerkilaskelmia työeläkkeestä nykylain sekä vuoden 2017 eläkeuudistus sopimuksen mukaan

Tässä luvussa esitellään Eläketurvakeskuksessa tehtyjä esimerkilaskelmia työmarkkinajärjestöjen sopimasta eläkeuudistuksesta. Laskelmien on tarkoitus havainnollistaa uudistuksen vaikutusta yksilön eläketasoon. Luvussa on esitetty vertailulaskelmia vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeistä ja osittaisesta vanhuuseläkkeestä sekä esimerkkejä eri ikäluokkien tapauksille.

Laskettaessa eläke nykylain mukaan oletetaan, että nykyinen laki pysyisi voimassa myös tulevaisuudessa. Uudistus sopimuksen mukainen eläke on laskettu vuoteen 2016 asti kulloinkin voimassa olleen lainsäädännön mukaan ja vuodesta 2017 eteenpäin uusien sääntöjen mukaan.

Uudistus sopimuksen mukaisesti esimerkilaskelmissa eläkettä karttuu vuodesta 2017 alkaen 1,5 prosenttia vuodessa 17 ikävuodesta alkaen yläikärajaan saakka. 53–62-vuotiaille on laskettu siirtymäajan karttumaa (1,7 %) vuoden 2025 loppuun asti. Alimman eläkeiän jälkeen otettuun eläkkeeseen on laskettu lykkäyskorotus. Eläkkeen perusteena olevasta palkasta ei vähennetä työntekijän työeläkevakuutusmaksua. Elinaikakerroin on nyky lakia lievempi vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneillä, joilla alin vanhuuseläkeikä nousee tämänhetkisen ennusteen mukaan 65 vuodesta. Esimerkilaskelmissa sovellettavat elinaikakertoimet on esitetty kuviossa 3.4.

Alimman vanhuuseläkeiän nousu esimerkeissä perustuu ennusteeseen elinajanodotteen pitenemisestä. Vanhuuseläke-esimerkeissä on laskettu eläke myös tavoite-eläkeiässä, joka tarkoittaa sitä ikää, jossa lykkäyskorotus vastaa eläkkeeseen sovellettavan elinaikakertoimen aiheuttamaa alennusta kuukausieläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläkkeen perusteena olevasta eläketapahtumaa edeltävän viiden vuoden keskiansiosta työeläkemaksuvähennys poistuu vähitellen vuoteen 2022 mennessä. Nyky laissa eläkettä karttuu niin sanotulta tulevalta ajalta työkyvyttömyyden alkamisvuodesta eteenpäin alimpaan vanhuuseläkeikään eli 63-vuotiaaksi asti. Esimerkilaskelmissa on oletettu, että vanhuuseläkeikä vahvistetaan 62-vuotiaalle ikäluokalle ja tulevan ajan pääteikä on eläketapahtumavuodelle vahvistettu vanhuuseläkeikä. Luvussa 7.3 on esitetty laskelmia työkyvyttömyyseläkkeen tasosta kahden erilaisen tulevan ajan pääteikää koskevan tulkinnan mukaan. Työkyvyttömyyseläke-esimerkeissä elinaikakerrointa sovelletaan sopimuksen mukaisesti tulevaan aikaan vuodesta 2027 alkaen, eli kun vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja elinaikakerroin alkaa lieventyä nyky lain mukaiseen kehitykseen verrattuna.

Kuukausieläkkeen määrä on laskettu esimerkkihenkilöille eläkkeen alkamisvuonna ja ilmoitettu vuoden 2014 hintatasossa. Ansiotason reaalikasvu nostaa siis tulevaisuudessa maksettavien eläkkeiden euromääriä. Euromääräisen kuukausieläkkeen lisäksi on laskettu korvausaste, joka tarkoittaa eläkkeen suhdetta eläkettä edeltävään palkkaan. Eläke suhteutetaan

palkkaan, joka on noussut henkilön palkkakehityksen mukaan eläkkeen alkamisvuoden tasoon.

7.1 Vertailulaskelmia vanhuuseläkkeestä

Vanhuuseläke on laskettu sekä nykylain että uudistus sopimuksen mukaan vuonna 1960, 1975 ja 1990 syntyneelle henkilölle, jonka työura on alkanut 24-vuotiaana (taulukko 7.1.) tai 18-vuotiaana (liitetaulukot 7.2–7.3).

Esimerkkihenkilöiden palkka on seurannut ansiotasoindeksin kehitystä ja on 3 000–4 000 euroa kuukaudessa vuonna 2014. Tulevaisuudessa palkka kehittyy ETK:n ennusteiden mukaisen yleisen ansiokehityksen mukaan. Vaihtoehtona on laskettu myös palkkakehitys, jossa palkka kehittyy alussa nopeammin (palkka alussa 75 %, 10 vuoden päästä 100 % ja lopussa 105 % yleisen ansiokehityksen mukaan nousseesta palkasta). Vaihtoehtoisen palkkakehityksen mukaiset esimerkit on esitetty liitteessä (liitetaulukot 7.1 ja 7.3).

Esimerkkieläkkeitä voidaan verrata eri tavoin. Tässä vertailut tehdään nykylain sekä uudistuksen mukaisessa alimmassa vanhuuseläkeiässä, samassa eläkeiässä ja jatkettaessa työntekoa tavoite-eläkeikään asti.

Vertailu alimmassa eläkeiässä

Uudistus sopimuksen mukaiset kuukausieläkkeet ovat alimmassa vanhuuseläkeiässä korkeampia kuin nykylain mukaan. Ero eläkkeessä alimmassa vanhuuseläkeiässä vertailtuna johtuu pääosin pidemmästä työurasta uudistuksen mukaisessa järjestelmässä. Nykylain mukaan alin eläkeikä on kaikilla 63 vuotta. Uudistuksen mukaan alin eläkeikä on vuonna 1960 syntyneellä 64 vuotta ja kuusi kuukautta ja tämänhetkisen ennusteen mukaan vuonna 1975 syntyneellä 66 vuotta ja kuusi kuukautta ja vuonna 1990 syntyneellä 67 vuotta ja yhdeksän kuukautta. Siten esimerkeissä työura pitenee sitä enemmän mitä nuoremman ikäluokan henkilöstä on kyse, ja myös eläke paranee.

Uudistuksen mukaista eläkettä parantaa esimerkeissä myös lieventyvä elinaikakerroin ja työntekijän työeläkevakuutusmaksuvähennyksen poistuminen. Alimmassa eläkeiässä uudistuksen mukaista eläkettä alentaa karttumisprosentin pieneneminen uran loppupäässä 1,9 prosentista vuonna 1960 syntyneellä 1,7 prosenttiin ja nuoremmilla ikäluokilla 1,5 prosenttiin.

Koska työura on pidempi, vuonna 1960 syntyneellä, 24-vuotiaana työuransa aloittaneella esimerkkihenkilöllä nykylain mukainen 50 prosentin korvausaste nousee uudistuksessa 52 prosenttiin, vuonna 1975 syntyneellä 47 prosentista 52 prosenttiin ja vuonna 1990 syntyneellä 44 prosentista 53 prosenttiin, kun palkka on kehittynyt yleisen ansiokehityksen mukaan. Vaihtoehtoisella palkkakehityksellä erot nykylain ja uudistuksen mukaisissa eläkkeissä ovat vastaavat, vaikkakin korvausasteet ovat 1–3 prosenttiyksikköä matalampia (liitetaulukko 7.1).

Vertailu samassa eläkeiässä

Esimerkeissä on laskettu myös eläke samassa eläkkeen alkamisiässä nykylain ja uudistus- sopimuksen mukaan. Tällainen vertailu kertoo eläkkeen määräytymisen muuttumisesta, mut- tei toisaalta ota huomioon eläkeiän nousua ja pitenevää työuraa.

Samanpituisia työuria vertailtaessa nykylaki antaa suuremman eläketason. Suurin ero tu- lee nykylain mukaisista korkeammista karttumisprosentteista uran loppupuolella. Eläke on laskettu uudistuksen mukaisessa alimmassa eläkeiässä nykylain sekä uudistus- sopimuksen mukaan, jolloin työskentelyä on myös nykylain mukaisen 4,5 prosentin karttuman alueella. Uudistuksen mukainen lykkäyskorotus puolestaan ei vielä vaikuta tässä iässä.

Näin verrattuna korvausaste laskee taulukon 7.1 esimerkissä vuonna 1960 syntyneellä nykylain mukaisesta 56 prosentista 52 prosenttiin, vuonna 1975 syntyneellä 59 prosentista 52 prosenttiin ja vuonna 1990 syntyneellä 60 prosentista 53 prosenttiin.

Eläke tavoite-eläkeiässä

Esimerkkitapauksille on laskettu uudistus- sopimuksen mukainen eläke myös olettaen, että he jatkaisivat työskentelyä tavoite- eläkeikään asti. Tavoite- eläkeiässä eläkkeen tasoa nos- taa pitenevän työuran lisäksi lykkäyskorotus. Tavoite- eläkeiässä vuonna 1960 syntyneen, 24- vuotiaana työuransa aloittaneen esimerkkihenkilön korvausaste on 58 prosenttia, vuon- na 1975 syntyneen 62 prosenttia ja vuonna 1990 syntyneen 65 prosenttia. Vaihtoehtoisella, alussa nopeammin nousevalla palkkakehityksellä korvausasteet ovat 2–3 prosenttiyksikköä alempia.

Laskentaoletuksia (luvut 7.1 ja 7.2)

- Yleinen hinta- ja ansiokehitys ovat sopimushetkellä vallinneiden ETK:n ennusteiden mukai- set. Vuodesta 2017 eteenpäin ansiokehityksen oletetaan olevan 3,3 prosenttia ja hintakehi- tyksen 1,7 prosenttia vuodessa.
- Euromäärät ovat vuoden 2014 hintatasossa. Eläkkeen määrässä on otettu huomioon palkan reaalikasvun vaikutus (palkan kasvu sekä palkkakerroin).
- Esimerkkihenkilöt kuuluvat yleisen joustavan eläkeiän (63–68-v.) piiriin.
- Henkilöt ovat syntyneet vuoden alussa. Ikään perustuvat karttuma- ajat vaihtuvat heti syntymä- päivänä ja eläke alkaa eläkeiän täytyttyä (lain mukaan seuraavan kuukauden alusta).
- Ennen vuotta 2005 karttunut eläke on laskettu jokaiselta vuodelta erikseen, työsuhtekohtais- ta laskentaa ei ole otettu huomioon.
- Uudistuksen mukainen lykkäyskorotus lasketaan alimpaan eläkeikään mennessä sekä sen jälkeen karttuneeseen eläkkeeseen.
- Työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan pääteikä on laskelmissa työkyvyttömyyseläkkeen alka- misvuonna 62- vuotiaalle ikäluokalle vahvistettu vanhuuseläkeikä.
- Työkyvyttömyyseläkkeessä elinaikakerroin on eläketapahtumavuonna 62- vuotiaan ikäluokan elinaikakerroin.

Taulukko 7.1.

Vanhuuseläke nykylain ja uudistussopimuksen mukaan vuonna 1960, 1975 ja 1990 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Työura alkanut 24-vuotiaana. Palkka yleisen ansiokorotuksen mukainen.

	Nykylaki		Uudistussopimus	
1960 syntynyt, palkka 4 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	64 v 6 kk	64 v 6 kk (alin eläkeikä)	66 v 1 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2023	2024	2024	2026
Työuran pituus	39	40 v 6 kk	40 v 6 kk	42 v 1 kk
Elinäkakerroin	0,928	0,928	0,928	0,928
Eläke, euroa/kk	2 267	2 557	2 378	2 734
Korvausaste, %	50	56	52	58
1975 syntynyt, palkka 3 500 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	66 v 6 kk	66 v 6 kk (alin eläkeikä)	69 v (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2038	2041	2041	2044
Työuran pituus	39	42 v 6 kk	42 v 6 kk	45 v
Elinäkakerroin	0,859	0,859	0,894	0,894
Eläke, euroa/kk	2 359	3 101	2 732	3 386
Korvausaste, %	47	59	52	62
1990 syntynyt, palkka 3 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	67 v 9 kk	67 v 9 kk (alin eläkeikä)	70 v 11 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2053	2057	2057	2060
Työuran pituus	39	43 v 9 kk	43 v 9 kk	46 v 11 kk
Elinäkakerroin	0,809	0,809	0,869	0,869
Eläke, euroa/kk	2 410	3 446	3 070	3 958
Korvausaste, %	44	60	53	65

7.2 Vertailulaskelmia työkyvyttömyyseläkkeestä

Työkyvyttömyyseläke on laskettu sekä nykylain että uudistussopimuksen mukaan vuonna 1995 syntyneelle henkilölle 35-, 50- ja 65-vuotiaana (taulukko 7.2). Esimerkkihenkilölle on laskettu myös vanhuuseläke, joka ilman työkyvyttömäksi tuloa maksettaisiin alimmassa vanhuuseläkeiässä. Henkilön palkkataso on nykytasossa 2 000 euroa kuukaudessa ja se kehittyy yleisen ansiokehityksen mukaan tai vaihtoehtoisesti uran alussa nopeammin (palkka alussa 75 %, 10 vuoden päästä 100 % ja lopussa 105 % yleisen ansiokehityksen mukaan nousseesta palkasta). Vaihtoehtoisen palkkakehityksen esimerkit on esitetty liitetaulukossa 7.4. Esimerkeissä eläketapahtuma on aikaisintaan vuonna 2030.

Nykylain mukainen työkyvyttömyyseläke 35-vuotiaana olisi 55 prosenttia ja uudistussopimuksen mukainen eläke 58 prosenttia työkyvyttömyyseläkettä edeltävästä palkasta, kun palkkakehitys on ollut yleisen ansiokehityksen mukainen. Uudistussopimuksen mukaista työkyvyttömyyseläkettä nostaa korkeampi tulevan ajan pääteikä. Elinaikakerroin on nykylakia lievempi, mutta sitä sovelletaan koko eläkkeeseen, kun nykylain mukaan elinaikakerroin vaikuttaa vain eläkkeen ansaittuun osaan.

Korvausastetta on tarkasteltu myös alimmassa vanhuuseläkeiässä, eli nykylain mukaisessa 63 vuoden ja uudistussopimuksen mukaisessa 68 vuoden ja yhden kuukauden iässä. Työeläkeindeksin mukaisesti vanhuuseläkeikään korotettua työkyvyttömyyseläkettä on verrattu siihen palkkatasoon, joka henkilöllä olisi ollut jos hän olisi työskennellyt vanhuuseläkeikään asti. Taulukon 7.1 esimerkissä 35-vuotiaana työkyvyttömäksi jääneellä sekä nykylain että uudistuksen mukainen korvausaste vanhuuseläkeiässä on 45 prosenttia. Korvausasteen lasku työkyvyttömyyden alkamishetkestä johtuu siitä, että eläke kehittyy työeläkeindeksin mukaisesti ns. kertakorotuksesta huolimatta heikommin kuin ansiotasoindeksin mukaisesti kehittyvä palkka. Uudistussopimuksen mukaista eläkettä tarkastellaan viisi vuotta myöhemmässä ajankohdassa kuin nykylain mukaista eläkettä, jolloin myös korvausaste eh-tii pudota enemmän.

Tulevan ajan pääteikä nousee esimerkihenkilöllä sitä korkeammaksi, mitä vanhempana hän tulee työkyvyttömäksi. Tämä osaltaan nostaa työkyvyttömyyseläkkeen tasoa, kun työkyvyttömyys alkaa vanhempana. Elinaikakerroin puolestaan pienentää eläkettä sitä enemmän, mitä myöhemmin työkyvyttömyyseläke alkaa.

Kun henkilö tulee työkyvyttömäksi 65-vuotiaana, hän saisi nykylain mukaan vanhuuseläkkeen, kun taas uudistuksen mukaiseen vanhuuseläkeikään on vielä kolme vuotta ja yksi kuukausi aikaa. Esimerkissä on siis laskettu nykylain mukainen vanhuuseläke ja uudistussopimuksen mukainen työkyvyttömyyseläke 65-vuotiaana.

Taulukko 7.2.

Työkyvyttömyyseläke vuonna 1995 syntyneelle esimerkkitapaukselle 35-, 50- ja 65-vuotiaana. Työura alkanut 22-vuotiaana vuonna 2017, alkupalkka 2 000 euroa kuukaudessa vuoden 2014 tasossa, palkkakehitys yleisen ansiokehityksen mukainen. Työkyvyttömyyseläke / vanhuuseläke alimmassa eläkeiässä.

	Työkyvyttömyyseläke			Vanhuuseläke
Nykylaki				
Eläkkeen alkamisikä	35 v	50 v	65 v (vanhuuseläke)	63 v
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2030	2045	2060	2058
Työuran pituus	13 v	28 v	43 v	41
Tulevan ajan pääteikä	63 v	63 v	-	-
Tuleva aika	28 v	13 v	-	-
Elinaikakerroin	0,888	0,830	0,795	0,795
Eläkkeen alkumäärä, euroa/kk	1 376	1 574	2 096	1 786
Korvausaste eläkkeen alkaessa	55 %	49 %	52 %	46 %
Eläke vanhuuseläkeiässä, euroa/kk	1 748	1 657	2 096	1 786
Korvausaste vanhuuseläkeiässä	45 %	42 %	52 %	46 %
Uudistussopimus				
Eläkkeen alkamisikä	35 v	50 v	65 v	68 v 1 kk
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2030	2045	2060	2063
Työuran pituus	13 v	28 v	43 v	46 v 1 kk
Tulevan ajan pääteikä	65 v 8 kk	67 v 3 kk	68 v 1 kk	-
Tuleva aika	30 v 8 kk	17 v 3 kk	3 v 1 kk	-
Elinaikakerroin	0,905	0,881	0,862	0,862
Eläke, euroa/kk	1 466	1 849	2 256	2 344
Korvausaste eläkkeen alkaessa	58 %	58 %	56 %	55 %
Eläke vanhuuseläkeiässä, euroa/kk	1 892	1 977	2 277	2 344
Korvausaste vanhuuseläkeiässä	45 %	47 %	54 %	55 %

7.3 Työkyvyttömyyseläke eri tulevan ajan pääteien vaihtoehdoissa eläketapahtumavuoden mukaan

Kuvioissa 7.1–7.3 on esitetty työkyvyttömyyseläkkeen taso kahden eri siirtymäkauden vaihtoehdon mukaan. Eläkkeiden tasoa on tarkasteltu vuonna 1958, 1970 ja 1990 syntyneillä. Kuvissa on esitetty työkyvyttömyyseläkkeen määrä suhteessa vanhuuseläkkeeseen työkyvyttömyyden alkamisvuoden mukaan. Eläkettä on tarkasteltu 75-vuotiaana. Yleisen ansiokehityksen on oletettu olevan 3,3 prosenttia ja hintakehityksen 1,7 prosenttia vuodessa. Palkkakehitys on yleisen ansiokehityksen mukainen.

Työkyvyttömyyseläkkeen tasoon vaikuttaa muun muassa tulevan ajan pääteien määräytyminen eli se, mihin ikään asti eläkettä lasketaan työkyvyttömyyden ajalta. Kuvioissa 7.1–7.3 käsiteltävistä vaihtoehdoista ensimmäisessä (sininen viiva) ennen vuotta 1965 synty-

neillä pääteikä olisi oman ikäluokan alin vanhuuseläkeikä (63–65 vuotta). Tätä nuoremmilla ikäluokilla tulevan ajan pääteikä olisi 65 vuotta heti vuoden 2017 alusta. Eläkeiän alkaessa nousta 65 vuodesta tulevan ajan pääteikä olisi eläketapahtumavuodelle vahvistettu vanhuuseläkeikä. Tässä on oletettu, että vanhuuseläkeikä vahvistetaan 62-vuotiaalle ikäluokalle. Myös elinaikakerroin olisi 62-vuotiaalle ikäluokalle eläketapahtumavuonna vahvistettu kerroin.

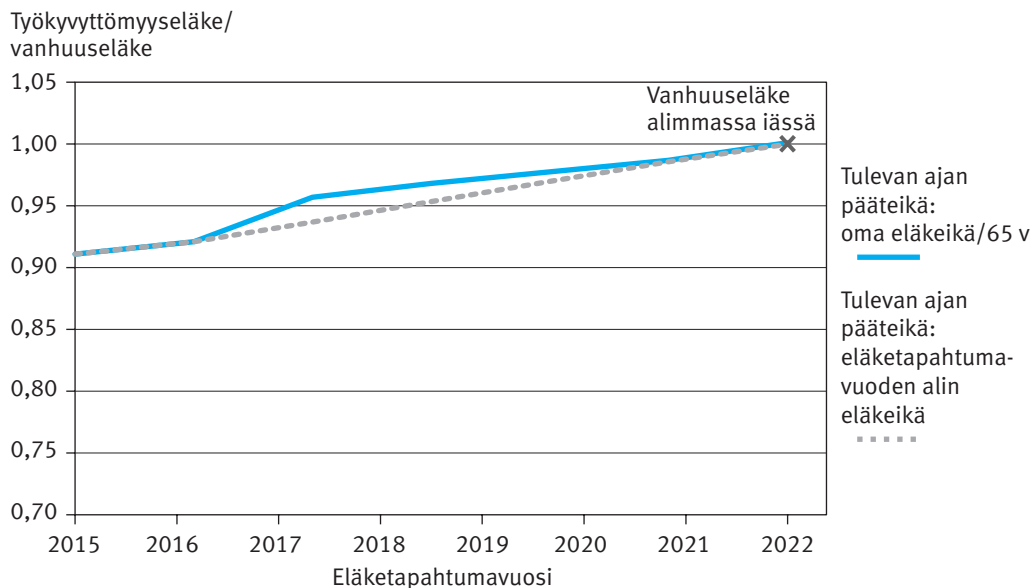
Toinen vaihtoehto (katkoviiva) kuvaa työkyvyttömyyseläkkeen tasoa, jos tulevan ajan pääteikä olisi eläketapahtumavuonna alimman vanhuuseläkeiän täyttävän ikäluokan vanhuuseläkeikä. Tässä vaihtoehdossa myös elinaikakerroin olisi vastaavan ikäluokan eli alimman vanhuuseläkeiän täyttävän ikäluokan elinaikakerroin.

Uudistusopimuksen mukaan elinaikakerrointa aletaan soveltaa myös tulevan ajan eläkkeeseen, kun sitä nykylain mukaan sovelletaan vain ansaittuun eläkkeeseen. Elinaikakerrointa sovellettaisiin tulevaan aikaan vuodesta 2027 alkaen, eli kun vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja elinaikakerroin alkaa lieventyä.

Kuvista nähdään, että tulevan ajan pääteikä nousu vuonna 1958 syntyneellä yhdellä vuodella ja 1970 ja 1990 syntyneillä kahdella vuodella vuonna 2017 aiheuttaa eläketasossa nopean nousun, kun taas tulevan ajan pääteikä kohotessa tasaisemmin (katkoviiva) eläketaso nousee tasaisemmin. Kun elinaikakerrointa aletaan soveltaa koko eläkkeeseen, aiheuttaa se eläketasoon pudotuksen. Kuvissa tämä näkyy vuoden 2027 kohdalla. Mitä nuorempana työkyvyttömäksi tulleesta henkilöstä on kyse, sitä suurempi osuus eläkkeestä koostuu tulevan ajan eläkkeestä ja sitä suurempi on pudotus. Vuonna 1990 syntynyt on 37-vuotias ja vuonna 1970 syntynyt 57-vuotias vuonna 2027.

Kuvio 7.1.

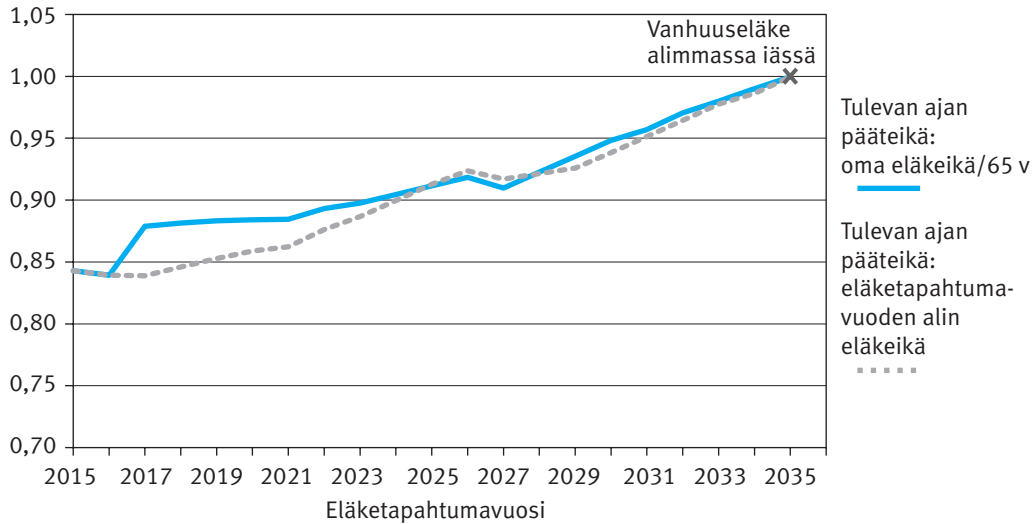
Vuonna 1958 syntynyt henkilö, työkyvyttömyyseläke 75-vuotiaana suhteessa alimmassa vanhuuseläkeikässä alkaneeseen vanhuuseläkkeeseen.

Kuvio 7.2.

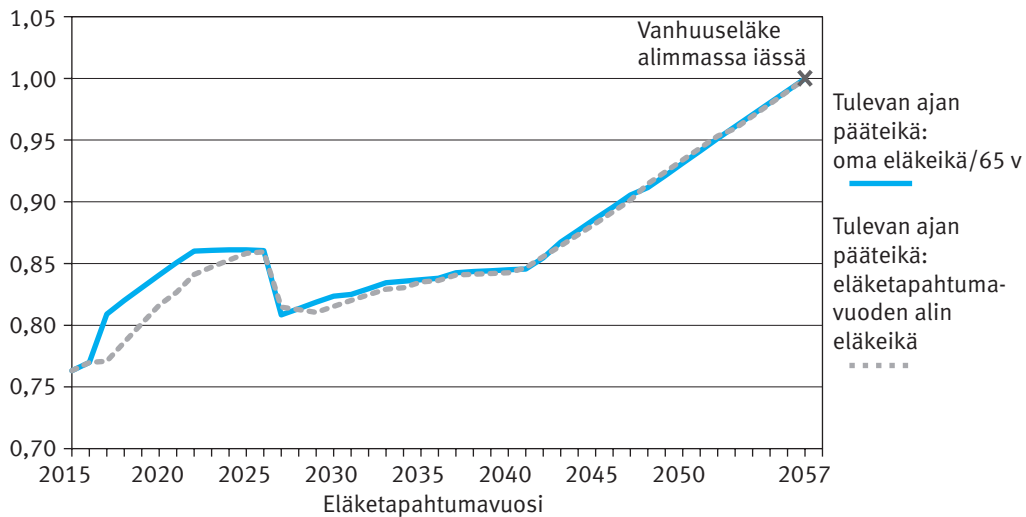
Vuonna 1970 syntynyt henkilö, työkyvyttömyyseläke 75-vuotiaana suhteessa alimmassa vanhuuseläkeikässä alkaneeseen vanhuuseläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläke/
vanhuuseläke

Kuvio 7.3.

Vuonna 1990 syntynyt henkilö, työkyvyttömyyseläke 75-vuotiaana suhteessa alimmassa vanhuuseläkeikässä alkaneeseen vanhuuseläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläke/
vanhuuseläke

7.4 Osittainen vanhuuseläke

Taulukon 7.3 esimerkissä on tarkasteltu nykylain mukaista osa-aikaeläkettä ja uudistusopimuksen mukaista osittaista vanhuuseläkettä sekä niiden jälkeen maksettavaa vanhuuseläkettä. Esimerkkihenkilö on syntynyt vuonna 1958. Vastaava esimerkki on laskettu vuonna 1965 syntyneelle ja esitetty liitetaulukossa 7.5.

Vuonna 1958 syntyneen vanhuuseläkeikä on 64 vuotta ja hänellä on oikeus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen 61-vuotiaana. Vuonna 1965 syntyneen vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja kaksi kuukautta ja hänellä on tämänhetkisen ennusteen mukaan oikeus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen 62 vuoden ja kahden kuukauden iässä. Molemmat ottavat osittaisena 50 prosenttia vanhuuseläkkeestä heti sen ollessa mahdollista eli 0,4 prosentin varhennusvähennys tehdään molemmille 36 kuukaudelta.

Osittaisen vanhuuseläkkeen alkamiseen mennessä ansaitun eläkkeen on oletettu olevan 50 prosenttia viimeisestä palkkatasosta (ilman elinaikakerrointa). Esimerkitapausten kokoaikatyön tulot ovat 3 000 euroa kuukaudessa osa-aikaeläkkeen / osittaisen vanhuuseläkkeen alkamishetkellä. Esimerkeissä työtä tehdään osittaisen vanhuuseläkkeen rinnalla 0, 50 tai 100 prosenttia kokoaikatyöstä. Puolitetun ja kokoaikatyön palkka kehittyy yleisen ansiokehityksen mukaisesti. Yleinen hinta- ja ansiokehitys ovat edellisten esimerkkien mukaisia.

Osittaisen vanhuuseläkkeen rinnalla työskentelystä karttuu eläkettä 1,5 prosenttia tai siirtymäajan karttumaa 1,7 prosenttia. Esimerkissä vuonna 1958 syntynyt saa siirtymäajan karttumaa 61–62-vuotiaana. Työntekijän työeläkevakuutusmaksuvähennystä ei tehdä eläkettä laskettaessa. Nykylain mukaisen osa-aikaeläkkeen rinnalla eläkettä karttuu 61–62-vuotiaana 1,9 prosenttia ja 63–67-vuotiaana 4,5 prosenttia vuodessa.

Osittaisen vanhuuseläkkeen alkaessa ennen 62 vuoden ikää sovelletaan kyseisenä vuonna 62-vuotiaille vahvistettua elinaikakerrointa. Kun loput vanhuuseläkkeestä nostetaan, loppuosaan eläkkeestä sovelletaan ikäluokan elinaikakerrointa.

Varhennettu eläkeosa tarkistetaan työeläkeindeksin mukaisesti alkamisvuodesta vanhuuseläkkeen alkamisvuoteen. Vanhuuseläkeiässä myönnetään lisäksi toinen puolikas ennen osittaisen eläkkeen alkamista karttuneesta eläkkeestä palkkakertoimella tarkistettuna sekä eläkeaikaisesta työstä karttunut eläke. Jos vanhuuseläke alkaa alimman vanhuuseläkeiän jälkeen, varhentamattomaan puolikkaaseen ja eläkeaikaisen työn karttuneeseen eläkkeeseen lisätään lykkäyskorotus (0,4 %/kk).

Nykylain mukaisen osa-aikaeläkkeen määrä olisi suurin piirtein sama, vaikka alkamisikä muuttuisi, kun taas uudistusopimuksen mukaisen osittaisen vanhuuseläkkeen suuruuteen vaikuttaa se, kuinka monta kuukautta ennen vanhuuseläkeikää se alkaa. Esimerkeissä osa-aikaeläke ja kolmella vuodella varhennettu osittainen vanhuuseläke muodostuvat kohdallaisen samansuuruisiksi.

Osittaisen vanhuuseläkkeen määrään vaikuttaa se, kuinka paljon eläkettä on karttunut osa-aikaeläkkeen alkuun mennessä. Jos ansaittu eläke olisi esimerkiksi vähemmän kuin 50 prosenttia palkasta, muodostuisi varhennettu vanhuuseläke pienemmäksi kuin laskelmissa. Vastaavasti jos ansaittu eläke olisi enemmän kuin 50 prosenttia palkasta, eläke olisi laskelmissa esitettyä suurempi. Nykylain mukaiseen osa-aikaeläkkeeseen ansaitun eläkkeen suuruudella ei ole vaikutusta.

Kun uudistussopimuksen mukaisen osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen otetaan loput vanhuuseläkkeestä, muodostuu se pienemmäksi kuin vanhuuseläke nykylain mukaisen osa-aikaeläkkeen jälkeen. Tämä johtuu muun muassa siitä, että varhennus jää pysyvästi vaikuttamaan varhennettuna otettuun osaan. Lisäksi varhennettu puolikas on maksussa ollessaan noussut työeläkeindeksiin mukaan, kun nykymallissa koko osa-aikaeläkkeen alkuun mennessä karttunut eläke tarkistetaan palkkakertoimella vanhuuseläkkeen alkamisvuoteen.

Taulukko 7.3.

Osa-aikaeläke / osittainen vanhuuseläke 61-vuotiaana vuonna 1958 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Vanhuuseläkeikä 64. Ikäluokan elinaikakerroin 0,939, alkamisvuoden elinaikakerroin 0,945. Eläke on ilmoitettu osa-aikaeläkkeen / osittaisen vanhuuseläkkeen alkamisvuoden hintatasossa.

	Nykylaki	Uudistussopimus			
	Osa-aika-eläke, osa-aikatyö 50 %	Osittainen vanhuuseläke 50 % ja osa-aikatyö 50 %	Osittainen vanhuuseläke 50 %, ei työskentelyä	Osittainen vanhuuseläke 50 %, koko-aikatyö jatkuu	Koko-aikatyö vanhuuseläkkeeseen asti
Koko-aikatyön palkka	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Eläkeaikainen palkka	1 500	1 500	-	3 000	
Osa-aika-/Osittainen vanhuuseläke	613	606	606	606	
Osa-aika-/Osittaisen eläkkeen aikaiset tulot yht.	2 113	2 106	606	3 606	
Vanhuuseläke					
63-vuotiaana	1 492				
64-vuotiaana	1 572	1 414	1 342	1 485	1 603
65-vuotiaana	1 653	1 488	1 388	1 587	1 748
66-vuotiaana	1 737	1 566	1 436	1 697	1 901
67-vuotiaana	1 822	1 649	1 484	1 813	2 062
68-vuotiaana	1 910	1 735	1 534	1 937	2 232

7.5 Esimerkilaskelmia tyyppitapauksille

Alla olevat esimerkit pohjautuvat työmarkkinajärjestöjen eläkesopimuksen solmimisen yhteydessä pyytämiin laskettaviin esimerkkiuriin.

Laskelmiin on valittu kahdeksan eri-ikäistä ja eri palkkatasoa omaavaa esimerkkitapusta. Taulukon 7.4 laskelmissa oletetaan nykyjärjestelmän osalta 39 vuoden työura. Työelämän on oletettu alkaneen 24-vuotiaana ja eläkkeellesiirtymisiän olevan 63 vuotta. Vuonna 1994 syntyneen osalta oletetaan työskentelyn alkaneen vuotta aiemmin 23-vuotiaana. Nykyjärjestelmän puitteissa 63 vuoden eläkeikä on alin eläkeikä, jossa vanhuuseläkkeelle on voinut siirtyä.

Uudistusta kuvaavissa laskelmissa oletetaan työuran pidentyvän kahdella vuodella, jolloin työura kestää enimmillään 41 vuotta alimpaan kohorttikohtaiseen eläkeikään mennessä. Alin eläkeikä kohoaa kuitenkin useimmissa tapauksissa enemmän kuin kaksi vuotta. Tämän takia esimerkilaskelmiin on tehty katkoksia, joista ei eläkettä ole karttunut, jotta saavutet-

taisiin pyydetty 41 vuoden työura. Mitä nuoremasta henkilöstä on kyse, sitä enemmän hänelle on tehty katkoksia työuraan.

Pääosin laskelmissa oletetaan kahta poikkeusta lukuun ottamatta täysi työura lisättynä edellä mainittuine katkoineen sopimuksen mukaisessa uudessa eläkejärjestelmässä. Vuonna 1991 syntyneen henkilön osalta oletetaan hänen olleen äitiys- ja vanhempainvapaalla 30-vuotiaana yhden vuoden ajan. Vuonna 1973 syntyneen henkilön oletetaan jäävän työkyvyttömäksi 52-vuotiaana.

Koulutuksesta mahdollisesti karttuvaa eläkettä ei laskelmissa ole huomioitu.

Esimerkkilaskelmien palkat on ilmoitettu vuoden 2014 tasossa. Palkkataso nousee palkkakertoimen muutoksen mukaisesti eläkkeelle siirtymivuoteen saakka. Saadut nimellismääräiset eläkkeet (eläkkeelle siirtymivuoden tasossa) on edelleen muutettu elinkustannusindeksillä vastaamaan reaalieläkkeen tasoa vuonna 2014. Saaduissa eläkkeissä on mukana palkkojen ajallisesta kasvusta johtuva eläketason nousu, ja niistä on poistettu inflaation vaikutus. Tämän takia ne eivät ole suoraan verrannollisia vuoden 2014 eläkkeisiin ja palkkoihin.

Taulukko 7.4.

Esimerkkilaskelmia vanhuuseläkkeestä nykylain ja uudistussopimuksen mukaan. Palkkakehitys palkkakertoimen muutoksen mukainen.

Syntymävuosi	Ikä 2017	Palkka (2014)	Nykylaki			Uudistussopimus			
			Alkamisvuosi	Eläke, euroa/kk	Korvausaste, %	Eläkeikä	Alkamisvuosi	Eläke, euroa/kk	Korvausaste, %
1994	23	2 200	2057	1 767	47	68 v	2062	2 148	53
1991 (äitiys)	26	2 400	2054	1 876	47	67 v 10 kk	2058	2 193	52
1987	30	2 600	2050	1 962	48	67 v 6 kk	2054	2 306	53
1977	40	4 750	2040	3 296	50	66 v 8 kk	2043	3 751	55
1974	43	2 490	2037	1 687	51	66 v 4 kk	2040	1 863	54
1973 (tk)	44	2 800	2025	1 670	52		2025	1 767	55
1967	50	3 500	2030	2 266	53	65 v 6 kk	2032	2 436	55
1960	57	3 200	2023	2 000	56	64 v 6 kk	2024	2 141	59

Esimerkkilaskelmien mukaan uuden eläkesopimuksen mukaiset korvausasteet ovat 2–6 prosenttiyksikköä korkeampia verrattuna nykylain mukaisiin laskelmiin. Eläkkeiden kasvun taustalla vaikuttaa muun muassa pidentynyt työura. Nuorilla kohorteilla eläke nousisi enemmän, jos työuran oletettaisiin jatkuvan yhtämittaisena heidän kohorttikohtaiseen eläkeikänsä saakka. Esimerkiksi vuonna 1994 syntyneen henkilön alin eläkeikä uudessa sopimuksessa on 68 vuotta, jonka takia henkilölle on tehty katkoksia työuraan neljän vuoden verran. Katkosten ajalta ei ole karttunut eläkettä. Tästä huolimatta eläkkeen korvausaste nousee 47 prosentista 53 prosenttiin eli yhteensä kuusi prosenttiyksikköä.

Vuonna 1960 syntynyt esimerkkihenkilö saa eläkesopimuksen mukaisissa laskelmissa siirtymäajan 1,7 prosentin korotettua karttumaa vuodesta 2017 alkaen 62-vuotiaaksi saakka, jonka jälkeen eläkettä karttuu 1,5 prosenttia. Vuonna 1960 syntyneen esimerkkihenkilön elä-

ke nousee laskelmissa noin kolmen prosenttiyksikön verran. Työkyvyttömyyseläketapauksessa eläkesopimuksen mukaan tulevaa aikaa lasketaan huomattavasti pidemmälle kuin nykyisin mukaan. Tulevan ajan päätepäivä on oletettu olevan eläketapahtumavuonna 62-vuotiaalle ikäluokalle vahvistettu vanhuuseläkeikä. Toisaalta koko eläkkeeseen sovelletaan elinaikakerrointa, jota nykyisin mukaan sovelletaan vain eläkkeen karttuneeseen osaan. Tässä esimerkissä nykyisin mukainen elinaikakerroin on 0,897, mutta sopimuksen mukainen elinaikakerroin on 0,912. Lievempi elinaikakerroin nostaa myös osaltaan työkyvyttömyyseläkkeen tasoa.

Liitteet

Liitetaulukko 7.1.

Vanhuuseläke nykylain ja uudistussopimuksen mukaan vuonna 1960, 1975 ja 1990 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Työura alkanut 24-vuotiaana. Palkka alussa 75 prosenttia, 10 vuoden päästä 100 prosenttia ja lopussa 105 prosenttia yleisen ansiökehityksen mukaan noussesta palkasta.

	Nykylaki		Uudistussopimus	
1960 syntynyt, palkka 4 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	64 v 6 kk	64 v 6 kk (alin eläkeikä)	66 v 1 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2023	2024	2024	2026
Työuran pituus	39	40 v 6 kk	40 v 6 kk	42 v 1 kk
Elinaikakerroin	0,928	0,928	0,928	0,928
Eläke, euroa/kk	2 277	2 581	2 393	2 757
Korvausaste, %	48	54	50	56
1975 syntynyt, palkka 3 500 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	66 v 6 kk	66 v 6 kk (alin eläkeikä)	69 v (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2038	2041	2041	2044
Työuran pituus	39	42 v 6 kk	42 v 6 kk	45 v
Elinaikakerroin	0,859	0,859	0,894	0,894
Eläke, euroa/kk	2 369	3 143	2 750	3 417
Korvausaste, %	45	57	50	59
1990 syntynyt, palkka 3 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	67 v 9 kk	67 v 9 kk (alin eläkeikä)	70 v 11 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2053	2057	2057	2060
Työuran pituus	39	43 v 9 kk	43 v 9 kk	46 v 11 kk
Elinaikakerroin	0,809	0,809	0,869	0,869
Eläke, euroa/kk	2 420	3 502	3 093	4 000
Korvausaste, %	43	58	51	63

Liitetaulukko 7.2.

Vanhuuseläke nykylain ja uudistussopimuksen mukaan vuonna 1960, 1975 ja 1990 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Työura alkanut 18-vuotiaana. Palkka yleisen ansiokorotuksen mukainen.

	Nykylaki		Uudistussopimus	
1960 syntynyt, palkka 4 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	64 v 6 kk	64 v 6 kk (alin eläkeikä)	66 v 1 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2023	2024	2024	2026
Työuran pituus	45 v	46 v 6 kk	46 v 6 kk	48 v 1 kk
Kartuttava aika	40 v	41 v 6 kk	41 v 6 kk	43 v 1 kk
Elinaikakerroin	0,928	0,928	0,928	0,928
Eläke, euroa/kk	2 316	2 607	2 427	2 788
Korvausaste, %	52	57	53	59
1975 syntynyt, palkka 3 500 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	66 v 6 kk	66 v 6 kk (alin eläkeikä)	69 v (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2038	2041	2041	2044
Työuran pituus	45	48 v 6 kk	48 v 6 kk	51 v
Kartuttava aika	40	43 v 6 kk	43 v 6 kk	46 v
Elinaikakerroin	0,859	0,859	0,894	0,894
Eläke, euroa/kk	2 412	3 156	2 788	3 451
Korvausaste, %	48	60	53	63
1990 syntynyt, palkka 3 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	67 v 9 kk	67 v 9 kk (alin eläkeikä)	70 v 11 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2053	2057	2057	2060
Työuran pituus	45	49 v 9 kk	49 v 9 kk	52 v 11 kk
Elinaikakerroin	0,809	0,809	0,869	0,869
Eläke, euroa/kk	2 740	3 792	3 442	4 403
Korvausaste, %	51	66	60	73

Liitetaulukko 7.3.

Vanhuseläke nykyisin ja uudistussopimuksen mukaan vuonna 1960, 1975 ja 1990 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Työura alkanut 18-vuotiaana. Palkka alussa 75 prosenttia, 10 vuoden päästä 100 prosenttia ja lopussa 105 prosenttia yleisen ansiökehityksen mukaan nousseesta palkasta.

	Nykylaki		Uudistussopimus	
1960 syntynyt, palkka 4 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	64 v 6 kk	64 v 6 kk (alin eläkeikä)	66 v 1 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2023	2024	2024	2026
Työuran pituus	45 v	46 v 6 kk	46 v 6 kk	48 v 1 kk
Kartuttava aika	40 v	41 v 6 kk	41 v 6 kk	43 v 1 kk
Elinaikakerroin	0,928	0,928	0,928	0,928
Eläke, euroa/kk	2 386	2 691	2 502	2 877
Korvausaste, %	51	56	52	58
1975 syntynyt, palkka 3 500 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	66 v 6 kk	66 v 6 kk (alin eläkeikä)	69 v (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2038	2041	2041	2044
Työuran pituus	45	48 v 6 kk	48 v 6 kk	51 v
Kartuttava aika	40	43 v 6 kk	43 v 6 kk	46 v
Elinaikakerroin	0,859	0,859	0,894	0,894
Eläke, euroa/kk	2 483	3 263	2 875	3 562
Korvausaste, %	47	59	52	62
1990 syntynyt, palkka 3 000 euroa/kk vuonna 2014				
Eläkkeen alkamisikä	63 v (alin eläkeikä)	67 v 9 kk	67 v 9 kk (alin eläkeikä)	70 v 11 kk (tavoite-eläkeikä)
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2053	2057	2057	2060
Työuran pituus	45	49 v 9 kk	49 v 9 kk	52 v 11 kk
Elinaikakerroin	0,809	0,809	0,869	0,869
Eläke, euroa/kk	2 767	3 866	3 488	4 471
Korvausaste, %	49	64	58	70

Liitetaulukko 7.4.

Työkyvyttömyyseläke vuonna 1995 syntyneelle esimerkkitapaukselle 35-, 50- ja 65-vuotiaana. Työura alkanut 22-vuotiaana vuonna 2017, alkupalkka 2 000 euroa kuukaudessa vuoden 2014 tasossa, Palkka alussa 75 prosenttia, 10 vuoden päästä 100 prosenttia ja lopussa 105 prosenttia yleisen ansiokehityksen mukaan nousseesta palkasta. Työkyvyttömyyseläke / vanhuuseläke alimmassa eläkeiässä.

	Työkyvyttömyyseläke			Vanhuuseläke
Nykylaki				
Eläkkeen alkamisikä	35 v	50 v	65 v (vanhuuseläke)	63 v
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2030	2045	2060	2058
Työuran pituus	13 v	28 v	43 v	41
Tulevan ajan pääteikä	63 v	63 v	-	-
Tuleva aika	28 v	13 v	-	-
Elinaikakerroin	0,888	0,830	0,795	0,795
Eläke, euroa/kk	1 335	1 580	2 120	1 797
Korvausaste eläkkeen alkaessa	53 %	48 %	50 %	44 %
Eläke vanhuuseläkeiässä, euroa/kk	1 695	1 663	2 120	1 797
Korvausaste vanhuuseläkeiässä	41 %	40 %	50 %	44 %
Uudistussopimus				
Eläkkeen alkamisikä	35 v	50 v	65 v	68 v 1 kk
Eläkkeellesiirtymisvuosi	2030	2045	2060	2063
Työuran pituus	13 v	28 v	43 v	46 v 1 kk
Tulevan ajan pääteikä	65 v 8 kk	67 v 3 kk	68 v 1 kk	-
Tuleva aika	30 v 8 kk	17 v 3 kk	3 v 1 kk	-
Elinaikakerroin	0,905	0,881	0,862	0,862
Eläke, euroa/kk	1 421	1 859	2 275	2 365
Korvausaste eläkkeen alkaessa	56 %	56 %	54 %	53 %
Eläke vanhuuseläkeiässä, euroa/kk	1 834	1 987	2 297	2 365
Korvausaste vanhuuseläkeiässä	41 %	45 %	52 %	53 %

Liitetaulukko 7.5.

Osa-aikaeläke / osittainen vanhuuseläke 62 v 2 kk iässä vuonna 1965 syntyneelle esimerkkitapaukselle. Vanhuuseläkeikä 65 v 2 kk. Ikäluokan elinaikakerroin nykyisin mukaan 0,902, uudistuksen mukaan 0,906. Eläke on osa-aikaeläkkeen / osittaisen vanhuuseläkkeen alkamisvuoden hintatasossa.

	Nykylaki	Uudistussopimus			
	Osa-aikaeläke 62 v 2 kk iässä	Osittainen vanhuuseläke 50 % ja osa- aikatyö 50 %	Osittainen vanhuuseläke 50 %,	Osittainen vanhuuseläke 50 %, kokoai- kaityö jatkuu	Kokoaikatyö vanhuus- eläkkeeseen asti
Kokoaikatyön palkka	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Eläkeaikainen palkka	1 500	1 500	-	3 000	
Osa-aika-/Osittainen eläke	615	582	582	582	
Osa-aika-/Osittaisen eläkkeen aikaiset tulot yht.	2 115	2 082	582	3 582	
Vanhuuseläke					
63-vuotiaana	1 391				
65 v 2 kk iässä	1 554	1 358	1 294	1 422	1 541
66-vuotiaana	1 624	1 420	1 334	1 506	1 661
67-vuotiaana	1 705	1 496	1 380	1 611	1 808
68-vuotiaana	1 790	1 575	1 428	1 723	1 964

LÄHTEET

- Alho, J.M. ja Spencer, B.D. (2005) *Statistical Demography and Forecasting*. Springer.
- Ambachtsheer, K. (2013) *The pension system in Finland: Institutional structure and governance*. Centre for Pension, Finland.
- Barr, N. (2013) *The pension system in Finland: Adequacy, sustainability and system design*. Centre for Pension, Finland.
- Gröhn J. (2008) Lakisääteisen eläkejärjestelmän etuudet ja rahoitus iän mukaan ja sukupolvitain. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2008:1.
- ETK (2013) Suomen eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pitenemiseen: eläkekysymysten asiantuntijatryöryhmän raportti. Eläketurvakeskuksen erillisjulkaisu.
- ETK (2014) Eläkkeellesiirtymisikä Suomen työeläkejärjestelmässä 2013. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 04/2014.
- Euro ja talous 5/2014: Talouden näkymät. Suomen Pankki.
- Hakola, T. ja Määttänen, N. (2007) Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeelle siirtymiseen ja eläkkeisiin: arviointia stokastisella elinkaarimallilla, Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2007:1, ETLA sarja B 226.
- Hietaniemi, M. ja Ritola, S. (2014) Näkökulmia perhe-eläkkeen kehittämistarpeisiin. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2014.
- Jauhiainen, S. ja Rantala, J. (2011) Ikääntyvien työttömyys ja työttömyysputki: katsaus viimeaikaiseen kehitykseen. Eläketurvakeskuksen raportteja 03/2011.
- Järnefelt, N. (2010) Education and longer working lives. A longitudinal study on education differences in the late exit from working life of older employees in Finland. Finnish Centre for Pensions, Studies 2010:1.
- Järnefelt, N., Nivalainen, S., Salokangas, S. ja Uusitalo, H. (2014) Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014.
- Kautto, M. (toim.) (2014) Selvityksiä ja laskelmia Suomen eläkejärjestelmää koskeneen kansainvälisen arvion johdosta. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 01/2014.
- Kilponen, J., Kinnunen, H. ja Mäki-Fränti, P. (2014): Suomen pitkän aikavälin kasvunäkymät heikentyneet. Teoksessa Euro ja talous 5/2014, s. 67–78.
- Korkman S., Lassila J., Määttänen N. ja Valkonen T. (2007) Hyvinvointivaltion rahoitus – Riittävätkö rahat, kuka maksaa? ETLA.
- Kyyrä, T. (2010) Early retirement policy in the presence of competing exit pathways: Evidence from policy reforms in Finland. VATT Working Papers 17.
- Lassila, J., Määttänen, N. ja Valkonen, T. (2013) Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulonjaon? Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2013 ja ETLA B 258.

Lassila, J., Määttänen, N. ja Valkonen, T. (2015) Työeläkeuudistus 2017: vaikutukset työuriin, tulonjakoon ja julkisen talouden kestävyys. Tammikuu 2015. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 1/2015.

Määttänen, N. (2013) Eläkepoliittisten uudistusvaihtoehtojen arviointia stokastisen elinkaari-mallin avulla. Teoksessa Lassila, J, Määttänen, N. ja Valkonen T. Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulonjaon? Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2013 ja Etlä B 258.

Myrskylä, Pekka (2012) Hyvin koulutetuilla pisimmät työurat. Hyvinvointikatsaus 1/2012. Tilastokeskus: Helsinki.

Oksanen, H. (2014) Julkisen talouden kestävyys ja eläkeiän nostaminen. VATT-tutkimuksia 177.

Rantala, J. (2008) Varhainen eläkkeelle siirtyminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:1.

Risku, I., Appelqvist, J., Sankala, M., Sihvonen, H., Tikanmäki, H. ja Vaittinen, R. (2013) Lakisääteiset eläkkeet: pitkän aikavälin laskelmat 2013. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2013.

Sopimus vuoden 2017 työeläkeuudistuksesta.

http://www.elakeuudistus.fi/media/linkkitiedostot/elakesopimus-2017_allekirjoitettu-versio.pdf

Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2014.

http://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/images/docs/tpan_raportti_2014.pdf

Tikanmäki, H., Sihvonen, H. ja Salonen, J. (2014) Eläketurvakeskuksen ELSI-mikrosimulointimallin kuvaus. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 01/2014.

Tuominen, E., Tuominen, K. ja Kahma, N. (2012) Joustava vanhuuseläkeikä: työnantaja- ja työntekijäkyselyihin perustuva tutkimus joustavan eläkeiän toimivuudesta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2012.

Työeläkeindikaattorit 2014. Eläketurvakeskuksen katsauksia 04/2014.

Uusitalo, R. ja Nivalainen, S. (2013) Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeellesiirtymiskään. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 5/2013.

VNK (2009) Ikääntymisraportti. Kokonaisarvio ikääntymisen vaikutuksista ja varautumisen riittävydestä. Valtioneuvoston kanslian Raportteja 09/2009.

VNK (2011) Työurat pidemmiksi – työeläkejärjestelmän kehittämisevaihtoehtojen tarkastelua. Työurien pidentämistä selvittävän työryhmän raportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2011.

Eläketurvakeskus on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon lakisääteinen yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palveluiden tuottaja. Tutkimustoiminnan tavoitteena on tuottaa korkeatasoista ja laajasti hyödynnettävää tietoa eläketurvan arvioimiseen ja kehittämiseen.

Pensionsskyddscentralen är ett lagstadgat samorgan och sakkunnig inom verkställigheten och utvecklingen av arbetspensionsskyddet. Vi producerar gemensamma tjänster för arbetspensionssystemet. Vår forskning har som mål att ta fram högklassig information som nyttiggörs på bred front vid bedömningen och utvecklingen av pensionsskyddet.

The Finnish Centre for Pensions is a statutory co-operation body, expert and producer of joint services for the development and implementation of earnings-related pension provision. The aim of our research is to produce high-quality, widely applicable information for the evaluation and development of pension provision.

